

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУІ: ШОЛУ ЕСЕБІ

International
Labour
Organization

UNITED NATIONS
INDUSTRIAL DEVELOPMENT ORGANIZATION

unitar

United Nations Institute for Training and Research

Copyright©UnitedNationsEnvironmentProgram,2020

Баяндама БҰҰДБ, ЮНЕП, ХЕҰ, ЮНИДО және ЮНИТАР " Жасыл экономика "(page) саласындағы іс-қимылдарға арналған Әріптестік" бастамасы шеңберінде жарияланады."

Бұл жарияланым дереккөзге сілтеме жасалған жағдайда авторлық құқық иесінің арнайы рұқсатынсыз білім беру немесе коммерциялық емес мақсаттарда толық немесе ішінара және кез келген нысанда көшірілуі мүмкін. UNEP осы басылымды дереккөз ретінде пайдаланатын кез келген басылымның көшірмесін алғанын бағалайды.

БҰҰ-ның Қоршаған орта жөніндегі бағдарламасының алдын ала жазбаша рұқсатынсыз осы басылымды қайта сату үшін немесе кез келген басқа коммерциялық мақсаттарда пайдалануға тыйым салынады.

Дәйексөз

PAGE(2019), Қазақстанның жасыл экономикаға көшуі: шолу есебі.

Жауапкершіліктен бас тарту

Бұл жарияланым PAGE серіктестерінің қаржылық қолдауымен дайындалды. Бұл басылымның мазмұнына тек PAGE жауап береді және оны қандай да бір үкіметтің пікірінің көрінісі ретінде қарастыруға болмайды. Осы жарияланымда қолданылатын белгілер мен материалды баяндау БҰҰ-ның Қоршаған орта жөніндегі бағдарламасы тарапынан қандай да бір елдің, аумақтың, қаланың немесе ауданның немесе олардың билігінің құқықтық мәртебесіне қатысты немесе олардың шекараларын немесе шекараларын делимитациялауға қатысты қандай да бір пікір білдіруді білдірмейді. Сонымен қатар, айтылған пікірлер БҰҰ-ның Қоршаған ортаны қорғау бағдарламасының шешімін немесе мәлімделген саясатын міндетті түрде көрсетпейді, сонымен қатар бренд атауларына немесе коммерциялық процестерге сілтеме жасау оң нәтиже беретінін растамайды.

Мұқабадағы сурет:

©LoicLagarde-@EskinderDebebe/CapitalPostcard-@KazybekBaidulla

PAGE бүкіл әлемде және өз қызметінде экологиялық таза қызметті насихаттайды. Бұл басылым өсімдік сиясын және басқа да экологиялық таза технологияларды пайдалана отырып, 100% қайта өңделген қағазға басылған. Біздің дистрибьюторлық саясатымыз UNEP көміртегі ізін азайтуға бағытталған

ҚАЗАҚСТАННЫҢ “ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУІ”: ШОЛУ ЕСЕБІ

Алғыс

Осы шолу Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрлігінің сұрауы бойынша Жасыл экономика саласындағы іс-қимылдар (PAGE) үшін әріптестіктің тапсырысы бойынша дайындалды. Есепті дайындауға әртүрлі министрліктердің, соның ішінде энергетика министрлігінің, Ауыл шаруашылығы министрлігінің, Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің өкілдері қатысты. Жобаны іске асыру барысында оны қолдағаны үшін экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің өкілі Әлия ШАЛАБЕКОВАҒА ерекше алғыс айтылады.

Page тарапынан шолу UNITAR " Жасыл "даму және климаттың өзгеруі жөніндегі бөлімінің қызметкері Майя ВАЛЧЕВАНЫҢ басшылығымен, Қазақстандағы page ұлттық үйлестірушісі Әсел Нұрбекованың баға жетпес қолдауымен дайындалды.

Стратегиялық бастамалар орталығының зерттеу тобы деректер жинады, есеп жобасын дайындады және мүдделі тараптармен жан-жақты консультациялар өткізді. Жобаны Талғат Жұмабеков, Гүлжамал Исаева және Зигфрид ЛАДНОРГТЫҢ қолдауымен Жәнібек БАЙДУЛЛА басқарды.

PAGE өзінің барлық серіктестері мен қатысушыларына осы шолуды дайындауға қосқан үлестері үшін ризашылығын білдіреді.

ҚЫСҚАРТУЛАР

АДБ	Азия Даму Банкі
ҚЖЭҚ	Қазақстанның жаңартылатын энергетика қауымдастығы
ҚЭҰҚ	Қазақстанның экологиялық ұйымдарының Қауымдастығы
ДБ	Дүниежүзілік Банк
ЖІӨ	Жалпы ішкі өнім
ДДҰ	Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы
ЕАЭО	Еуразиялық Экономикалық Одақ
ДАМУ	АҚ "Кәсіпкерлікті дамыту қоры" "ДАМУ"
ЕҚҚДБ	Еуропалық Қайта Құру және Даму Банкі
ЕЭКООН	ЕвропейскаяэкономическаякомиссияОрганизацииОбъединенныхНаций
Зеленая концепция	Қазақстанның «жасыл экономикаға» көшу концепциясы
Зеленый Совет	Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы «жасыл экономикаға» көшу мәселелері жөніндегі кеңес Республика
ИПД	«Бір белдеу, бір жол» бастамасы
кВт·сағ	Киловатт-сағат
МВт	Мегаватт
ҰЭМ	ҚР Ұлттық экономика министрлігі
БҒМ	ҚР Білім және ғылым министрлігі
ХЕҰ	Халықаралық еңбек ұйымы
ШОБ	Шағын орта бизнес
АШМ	ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі
ҚР ИИДМ	ҚР Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігі
ХЖТ	Халықаралық жасыл технологиялар және инвестициялық жобалар орталығы
АХҚО	"Астана" Халықаралық Қаржы Орталығы
ХЭҚ	Халықаралық энергетикалық қауымдастық
ЭГТРМ	ҚР экология,геология және табиғи ресурстар министрлігі
ӘМ	ҚР Әділет министрлігі
ҮЕҰ	Үкіметтік емес ұйым
ҰКП"Атамекен"	"Атамекен" Қазақстан Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы
ҚОӘБ	Қоршаған ортаға әсерді бағалау
БҰҰ	Біріккен Ұлттар Ұйымы
ЭЫДҰ	Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы
Іс-шаралар жоспары	Қазақстанның "жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-қимыл жоспары
Үкімет	Қазақстан Республикасының Үкіметі
БҰҰ ДБ	Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы

ҚР	Қазақстан Республикасы
ЖЭО	Жылу электр орталығы
ҚМББДҚ	Қоғамдық маңызы бар бастамаларды дамыту қоры
ЖҚО	Жасыл Қаржыландыру Орталығы
БҰҰ ҚОҚБ	Біріккен Ұлттар Ұйымының Қоршаған ортаны қорғау бағдарламасы
БҰҰ ӨДБ	Біріккен Ұлттар Ұйымының өнеркәсіптік даму бағдарламасы
GIZ	Неміс халықаралық ынтымақтастық қоғамы
IRENA	Жаңартылатын энергия көздері жөніндегі халықаралық қауымдастық
KEGOC	Қазақстандық Электржелілік операциялық компания
PAGE	"Жасыл экономика" саласының серіктестігі
ROI	Инвестицияның қайтарымы
WNA	Дүниежүзілік ядролық қауымдастық

МАЗМҰНЫ

Алғыс сөз	4
1. Қысқаша мазмұны.....	9
2. КІРІСПЕ	14
2.1. PAGE ТӘЖІРИБЕСІНЕ КІРІСПЕ	14
2.2. ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН АУҚЫМЫ	14
2.3. ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ	14
3. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ САЯСИ ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙҒА ҚЫСҚАША ШОЛУ	15
3.1. САЯСИ ЖАҒДАЙ ЖӘНЕ БАСҚАРУ	15
3.2. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ПРОФИЛЬ	16
3.2.1. БИЗНЕС-ОРТА	17
3.2.2. САУДА БАЛАНСЫ ЖӘНЕ САУДА СЕРІКТЕСТЕРІ	19
3.2.3. ЖҰМЫССЫЗДЫҚ ДЕҢГЕЙІ	20
3.3. ӘЛЕУМЕТТІК ПРОФИЛЬ	21
3.4. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР	24
4. НЕГІЗГІ ҚАТЫСУШЫЛАР МЕН МҮДДЕЛІ ТАРАПТАР	28
4.1. ҮКІМЕТ	28
4.2. ҮКІМЕТТІК ЕМЕС ҰЙЫМДАР	30
4.3. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰЙЫМДАР	31
5. ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУДЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҰЛТТЫҚ ҚҰЖАТТАРЫ МЕН СТРАТЕГИЯЛАРЫ ..	35
5.1. ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУ КОНЦЕПЦИЯСЫ	35
5.1.1. ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУ КОНЦЕПЦИЯСЫ ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫ	36
5.1.2. ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУ КОНЦЕПЦИЯСЫ ЖӘНЕ ТӨМЕН КӨМІРТЕКТІ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫ	39
5.2. "ҚАЗАҚСТАН-2050" СТРАТЕГИЯСЫ	40
5.3. 2025 ЖЫЛҒА ДЕЙІНГІ ДАМУ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЖОСПАРЫ	40
5.4. "100 НАҚТЫ ҚАДАМ" ҰЛТ ЖОСПАРЫ	41
5.5. АЙМАҚТАРДЫ ДАМУ ТУРАЛЫ БАҒДАРЛАМАСЫ	41
5.6. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ КОДЕКС	41
5.7. ҰЛТТЫҚ ҮЛЕС	43
6. СЕКТОРЛЫҚ СТРАТЕГИЯЛАР ЖӘНЕ БАСТАМАШЫЛЫҚТАРҒА ШОЛУ	45
6.1. ЭНЕРГЕТИКА	45
6.1.1. ЭНЕРГИЯ ТИІМДІЛІГІ	46
6.1.2. ЖАҒАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ КӨЗДЕРІ	48
6.2. ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ БАСҚАРУ: АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ, БИОӘРТҮРЛІЛІК	50
6.2.2. СУ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ	53
6.2.3. БИОӘРТҮРЛІЛІКТІ САҚТАУ	55
6.2.4. КЛИМАТ ӨЗГЕРУ НӘТИЖЕСІНДЕ АГРОБИОӘРТҮРЛІЛІККЕ ҚАУІПТЕР	58
6.3. ҚАЛДЫҚТАРДЫ ҚАЙТА ӨНДЕУ	59

6.4.	ЖАСЫЛ ӨНЕРКӘСІП.....	62
6.5.	ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУДІ ҚАРЖЫЛАНДЫРУЫ	62
6.5.1.	БЮДЖЕТТІК ЖӘНЕ ФИСКАЛДЫҚ ШАРАЛАР.....	62
6.5.2.	ТҰРАҚТЫ МЕМЛЕКЕТТІК САТЫП АЛУЛАР.....	63
6.5.3.	ЖАСЫЛ ҚАРЖЫ	65
6.6.	БІЛІМ БЕРУ.....	66
6.7.	"ЖАСЫЛ" ЖҰМЫС ОРЫНДАРЫ.....	68
7.	ҚОРЫТЫНДЫЛАР ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР.....	69
8.	ДЕРЕККӨЗДЕР	72

1. Қысқаша мазмұны

Тәуелсіздіктің соңғы үш онжылдығында Қазақстан өңірдің жетекші экономикаларының бірін құра алды. Ел экономикасы табиғи ресурстардың экспортынан пайда көрсе, Президент жүргізіп отырған жан-жақты саясат инвестициялардың тұрақты ағыны түрінде өз жемісін беруде. Алайда, елдің даму моделінің ұзақ мерзімді тұрақтылығына нұқсан келтіре отырып, елдің табысы жоғары экономикаға көшуіне кедергі келтіретін белгілі бір әлеуметтік, экономикалық және экологиялық сын-қатерлер сақталуда.

Елдің мұнайға тәуелді экономикадан инклюзивті "жасыл" дамуға көшуі ең жоғары саяси деңгейде негізгі басымдық ретінде танылды. Бұл бағыт көптеген ұлттық стратегиялық құжаттарда, сондай-ақ соңғы он жылдағы көптеген салалық саясаттар мен жоспарларда бекітілген. Қазақстанның "жасыл" экономикалық модельге көшуге деген ұмтылысы 2013 жылы Қазақстанның "жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасын-табиғи капиталды қалпына келтіруге, ресурстарды пайдалану тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, сондай-ақ әлеуметтік жағдайларды жақсартуға бағытталған өршіл, көп салалы стратегияны қабылдаудан көрінді.

Қазақстан Орталық Азиядағы парниктік газдар шығарындыларының ең ірі көзі болып табылады (353 миллион тонна), ал көмірді жағу елдегі электр энергиясын өндірудің 80% - обеспечивает қамтамасыз етеді. Бүгінгі таңда электр энергиясының тек 1,7% - ы жаңартылатын көздерден өндіріледі.

Дегенмен, Қазақстанның ұлттық табысының негізгі көзі мұнай, газ және басқа да пайдалы қазбалар болып қала береді. "Жасыл" экономикаға инвестициялар төмен деңгейде

қалып отыр, экономиканың энергия сыйымдылығы мен материал сыйымдылығы әлемдегі ең жоғары көрсеткіштердің бірі болып табылады, ал елде "жасыл" технологиялардың пайда болуы басым өнеркәсіптік модельді өзгерту үшін жеткіліксіз.

Ресурстарға әлемдік бағалардың ауытқуы ұлттық валюта бағамының тұрақтылығына үнемі теріс әсер етеді, оның инфляция, қалалық және ауылдық аймақтардың өмір сүру ұзақтығындағы айырмашылықтың артуы, жұмыссыздық деңгейінің жоғарылауы, халық табысының сатып алу қабілетінің төмендеуі және т. б. сияқты жағымсыз салдары бар.

Қазақстан жерінің шамамен 82% - ы эрозиядан зардап шегеді. Елдің оңтүстігіндегі құрғақ аймақтар шөлейттенуге ең сезімтал: егістік және жайылымдық жерлердің шамамен 75% - ы шөлейттенудің жоғары немесе өте жоғары индексімен сипатталады. Болжамды климаттық жағдайларда, ауыл шаруашылығының қазіргі әдістерімен жаздық бидай өнімділігі 2050 жылға қарай 13-49% - ға төмендейді деп күтілуде.

Қазақстан өңірлік экономикаға әсер ететін және жаңа шындықтарды қалыптастыратын елеулі экологиялық сын-қатерлерге тап болады. Мұндай сын-қатерлерге жердің деградациясы мен шөлейттенуі, қалалық инфрақұрылымды ұтымсыз басқару, өнеркәсіптік және тарихи қалдықтар, ауаның ластануы және су ресурстарының азаюы халыққа да, экономиканың дамуына да теріс әсер етеді.

Суару инфрақұрылымының тозуына байланысты суармалы судың 70%-дан астамы жоғалады, ал ғасырдың аяғында қолданыстағы мұздықтардың 50% - ы еріп, су тасқыны мен сел тудырады деп күтілуде. Сонымен қатар, климаттың өзгеруіне бейімделу, қалдықтар мен суды тұрақты басқару, биоәртүрлілікті сақтау саясаты мен инвестициялары жеткіліксіз және көп көңіл бөлуді қажет етеді.

Тұрақты қаржыландырудың болмауы экономиканы "көгалдандыру" жолындағы ең үлкен кедергілердің бірі болып табылады. Ұзақ мерзімді орташа жылдық тапшылық "жасыл" қаржыландыру 2,3 миллиард долларға бағаланады, бұл ретте ЕҚДБ Еуропалық инвестициялық банк (ЕИБ) және Еуропалық Одақ (ЕО) "жасыл" қаржыландырудың негізгі бөлігін қамтамасыз етеді.

Бұл есепте Қазақстандағы "жасыл экономика" моделіне көшу жолындағы проблемаларды талдау, қол жеткізілген прогресті қарастыру, сондай-ақ Қазақстанның Даму стратегиясын қайта құруды жүргізу үшін саяси қадамдар үшін мүмкіндіктер мен басым бағыттар атап өтілді. Ақырында, есеп PAGE бағдарламасы арқылы осы мәселелерді шешудің жолдары мен тәсілдерін ұсынады.

Осы есептің **2-тарауы** PAGE бағдарламасының жаһандық деңгейде де, Қазақстанда да миссиясы мен мақсатына шолу жасайды. Бөлім сонымен қатар негіздемені, көлемді және әдістемені қамтиды.

3-тарауда ел алдында тұрған әлеуметтік, экономикалық және экологиялық проблемалар тұрғысынан Қазақстандағы ағымдағы жағдайға шолу жасалады.

4-тарауда үкімет, жеке сектор, азаматтық қоғам және халықаралық мүдделі тараптарды қоса алғанда, жасыл экономиканы ілгерілетуде рөл атқаратын негізгі ұлттық және халықаралық агенттіктерге шолу жасалады (2 және 3 кестелерді қараңыз).

5-тарауда елдің жасыл экономиканы ілгерілету үшін ұлттық саясаттың

стратегиялық шеңберін құру бойынша қабылданып жатқан қадамдары сипатталған. Зерттеудің осы бөлігінде Қазақстанның "жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасы (Жасыл тұжырымдама), Қазақстан-2050 Стратегиясы, Экологиялық кодекс және т.б. сияқты негізгі құжаттарға қатысты ақпарат ұсынылған.

6-тарауда жоғарыда аталған салалардың әрқайсысына олардың қазіргі жағдайын талқылай отырып шолу жасалады.

"Жасыл" даму моделі экономиканың барлық тиісті салаларында шаралар қабылдауды білдіреді. Осы зерттеу аясында Қазақстан үшін энергетика, ауыл шаруашылығы, экология, қаржы, өнеркәсіп және білім беру сияқты салалар айқындалды. Кедергілерді ойдағыдай еңсеру және осы салаларда жоспарланған іс-қимылдарды іске асыру экономиканы тиімді көгалдандыруға және тиісті мақсаттарға қол жеткізуге әкеледі.

7-тарау. Осы шолу және мүдделі тараптармен консультациялар негізінде CSI Research & Lab page бағдарламасы шеңберінде елге жәрдемдесу үшін негізгі бағыттарды анықтады, олардың ішінде: Үкіметтің негізгі секторлардың көміртегі сыйымдылығын төмендету жөніндегі құқықтық және реттеуші күш-жігерін қолдау прогресті жеделдету өткізгіштігі

"Жасыл" экономика ұлттық деңгейде, қалдықтарды басқару секторын трансформациялауға жәрдемдесу. Елде "жасыл" тауарлар мен қызметтерге сұранысты қалыптастырудың негізгі факторы ретінде квазимемлекеттік секторды қоса алғанда, мемлекеттік "жасыл" сатып алуды енгізу де айқындалады. "Жасыл" экономика саласындағы әлеуетті тұрақты түрде арттыру PAGE бағдарламасы үшін басым бағыттардың бірі ретінде ұсынылды.

1-кесте: Қазақстандағы экономикалық саясат саласындағы бағдарламалар мен бастамалар

Бағыттар	МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАЛАР
Стратегиялар	<ul style="list-style-type: none"> "Қазақстан-2050" Стратегиясы. "Қазақстан-2025" Стратегиясы. Тиісті министрліктердің стратегиялық жоспарлары
Негізгі бағдарламалық құжаттар	<ul style="list-style-type: none"> "Жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасы
"жасыл" облыстар экономика	

Заңдар	<ul style="list-style-type: none"> • Экологиялық кодекc • "Жаңартылатын Энергия Көздерін Пайдалануды Қолдау" заңы • Жер кодекcі • Су кодекcі • Орман Кодекcі • Салық кодекcі • Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодекc • Кәсіпкерлік Кодекcі • "Қазақстан Республикасындағы Жергілікті Мемлекеттік Басқаруөзін-Өзі Басқару" Заңы • "Агроөнеркәсіптік кешенді және ауылдық жерлерді дамытуды мемлекеттік реттеу" Заңы • "Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы" кодекcі • "Газ және газбен жабдықтау туралы" заң • "Мемлекеттік Сатып Алулар" Заңы • Осы заңдарды орындау бойынша барлық заңға тәуелді актілер
Басқа бастамалар	<ul style="list-style-type: none"> • "Астана" халықаралық қаржы орталығының "капитал нарығы халықаралық қауымдастығының "жасыл" облигациялары қағидаттары және климаттық облигациялар жөніндегі бастаманың ережелері негізінде әзірленген жасыл облигацияларды шығару және айналыс қағидаларын" қабылдауы; • Қазақстан Республикасының жасыл экономикаға көшу тұжырымдамасын іске асыруды ақпараттық қамтамасыз ету жөніндегі бірыңғай республикалық медиа-жоспар; • "Болашақ энергиясы" тақырыбына арналған Астана ЭКСПО-2017 халықаралық көрмесі; • Халықаралық жасыл технологиялар және инвестициялық жобалар Орталығын құру; • АХҚО жанынан "Жасыл қаржыландыру орталығын" құру.
	<p>БАҒЫТТА ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН НЕГІЗГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰЙЫМДАР "ЖАСЫЛ" ЭКОНОМИКА</p>
Негізгі Халықаралық бағдарламалар мен жобалар	<p>БҰҰДБ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Қазақстанда Төмен көміртекті даму үшін қалалардың тұрақты дамуы; • Қазақстандағы энергия тиімді стандарттар, сертификаттау, Электр аспаптары мен жабдықтарын таңбалау; • Жаңартылатын энергия көздеріне инвестициялау тәуекелдерін төмендету; • Автоматтандырылған сумен жабдықтау және электрондық биллинг жүйесіне жаңа тәсілдер; • Нағоя хаттамасын жүзеге асыру үшін адами ресурстарды, құқықтық негіздерді және институционалдық мүмкіндіктерді нығайту; • Минамат Конвенциясы шеңберінде Қазақстанның бастапқы бағасы; • Көптеген артықшылықтар алу үшін негізгі жаһандық маңызды экожүйелерді сақтау және тұрақты басқару; • Құрғақ жерлер мен құрғақшылықты кешенді басқару; <p>ЮНЕП:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Тұрақты тұтыну және өндіріс үлгілерін, тұрақты Мемлекеттік сатып алуды және жасыл экономикаға қатысты мәселелерді ілгерілету • Кешенді экологиялық тұрақтылық • Электрондық қалдықтарды қоса алғанда, осы саладағы қалдықтарды басқару және перспективалар

	<ul style="list-style-type: none"> • Климаттың өзгеруі, оның ішінде таулы аймақтарда • Экожүйелерді қалпына келтіру, биоәртүрлілік пен жабайы табиғатты қорғау • Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау • Интеграцияланған экологиялық перспектива және жалпы экологиялық ақпарат жүйесі (SEIS) <p>Германия халықаралық ынтымақтастық қоғамы (GIZ):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Орталық Азияның биік таулы аймақтарындағы климаттың өзгеруіне экожүйелік бейімделу; • Орталық Азиядағы табиғи ресурстарды тұрақты пайдалану; • Орталық Азиядағы трансшекаралық су ресурстарын басқару; <p>АДБ::</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сумен жабдықтау және басқа да қалалық инфрақұрылым; • Ауыл шаруашылығы, Табиғи ресурстар және ауылдық жерлерді дамыту; • Жаңартылатын энергетиканы дамыту; <p>ЕҚДБ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Жаңартылатын энергетиканы дамыту; • Қоғамдық көлікті дамыту; • Қалалық жарықдиодты жарықтандыру; • Қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару; • Су шаруашылығы және кәріз инфрақұрылымын жаңғырту;
--	---

2-кесте: ГРП саласында жұмыс істейтін негізгі мекемелер

Бағыттар	НЕГІЗГІ ҰЙЫМДАР
Министрлік	<ul style="list-style-type: none"> • Энергетика министрлігі • Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі • Индустриялық және инфрақұрылымдық даму министрлігі • Ауыл шаруашылығы министрлігі • Ұлттық экономика министрлігі • Білім және ғылым министрлігі
Мемлекеттік компаниялар, Акционерлік қоғамдар	<ul style="list-style-type: none"> • "Самұрық-Қазына" Ұлттық Әл-Ауқат Қоры • "Самұрық-Энерго" АҚ • "KEGOC" АҚ • "Қазақинвест" Ұлттық Компаниясы " АҚ • "Есеп айырысу-қаржы орталығы жаңартылатын энергетика" ЖШС • "Жасыл Даму" АҚ • "Электр энергетикасын дамыту институты" ААҚ • "Қазақтуризм" Ұлттық Компаниясы " АҚ
Үкіметтік емес ұйымдар	<ul style="list-style-type: none"> • "Атамекен" Қазақстан Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы • Қоғамдық маңызы бар бастамаларды дамыту қоры • G-Global жасыл экономика және даму коалициясы • Қазақстанның экологиялық ұйымдарының Қауымдастығы • "KazWaste" Қалдықтар Айналымындағы Қазақстандық Қауымдастық • Халықаралық жасыл технологиялар және инвестициялар орталығы • Қазақстандық жаңартылатын энергия көздері қауымдастығы • Қазақстандық энергетикалық аудиторлар қауымдастығы

Бағыттар	НЕГІЗГІ ҰЙЫМДАР
	<ul style="list-style-type: none"> • Қазақстандық электр энергетикалық Қауымдастығы • Тұрақты даму үшін қазақстандық табиғат пайдаланушылар қауымдастығы
Халықаралық ұйымдар	<ul style="list-style-type: none"> • БҰҰ даму бағдарламасы • Біріккен Ұлттар Ұйымының өнеркәсіптік даму ұйымы • Халықаралық еңбек ұйымы • БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясы • БҰҰ Қоршаған ортаны қорғау бағдарламасы • Еуропалық Қайта Құру және даму банкі • Азия Даму Банкі • Дүниежүзілік банк • Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы • Германия халықаралық ынтымақтастық қоғамы

2. КІРІСПЕ

2.1. PAGE ТӘЖІРИБЕСІНЕ КІРІСПЕ

2012 жылы "Рио+20" декларациясында "Біз қалаған Болашақ" Жасыл экономика тұрақты даму мен кедейлікті жоюдың бір құралы болып табылады деп танылды. Декларация Біріккен Ұлттар Ұйымын мүдделі елдерге жасыл және инклюзивті экономикаға көшу әрекеттеріне қолдау көрсетуге шақырды.

"Жасыл"экономика бойынша іс-қимыл серіктестігі (PAGE) Рио+20 декларациясына жауап болып табылады. Бұл Біріккен Ұлттар Ұйымы жүйесінің бес ұйымының бастамасы: Біріккен Ұлттар Ұйымының Қоршаған ортаны қорғау жөніндегі бағдарламалары (ЮНЕП), Халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ), Біріккен Ұлттар Ұйымының өнеркәсіптік даму жөніндегі Ұйымы(ЮНИДО),Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламалары (БҰҰДБ) және Біріккен Ұлттар Ұйымының оқу және ғылыми-зерттеу институты (ЮНИТАР) инклюзивті, ресурстық тиімді және төмен көміртекті экономиканы құруда елдерге қолдау көрсету. PAGE-тің жалпы тұжырымдамасы экологиялық тұрақтылыққа қол жеткізу, лайықты жұмыс орындарын құру, кедейлікті азайту және адамның әл-ауқатын арттыру мақсатында 2020 жылға қарай 30 елдегі ұлттық экономикалық құрылымдардың әділ және тұрақты өзгеруіне ықпал ету болып табылады.

Page мақсаты-елдерге жаңа жұмыс орындарын құруға және адамдарда дағдыларды дамытуға, экологиялық технологияларды ілгерілетуге,

2.2. ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН АУҚЫМЫ

Бұл зерттеудің мақсаты Жасыл экономикаға көшу процесінде Қазақстан тап болған экологиялық, әлеуметтік және экономикалық сын-қатерлерді анықтау болып табылады. Зерттеу барысында page бастамасы шеңберінде осы сын-қатерлерге жауап беру жолдары мен тәсілдері айқындалатын болады.

2.3. ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Зерттеу PAGE миссиясының қорытындылары мен ұсыныстарына негізделген.

қаржылық ресурстарды қайта бағыттауға және экологиялық тәуекелдер мен кедейлікті азайтуға қолдау көрсету. Атап айтқанда, PAGE жұмысы инвестициялар мен саясатты қауіпсіз технологиялар, ресурстық-тиімді инфрақұрылым, жақсы жұмыс істейтін экожүйелер, экологиялық білікті жұмыс күші және тиімді басқару сияқты жаңа буын активтерін құруға көшіру арқылы "жасыл"экономиканы дамытудың ұлттық стратегияларын әзірлеуге және жүзеге асыруға және қатысушы елдерде қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған.

Қазақстан 2018 жылы өтінім беріп, серіктестікке қабылданды, осылайша "жасыл" экономикаға көшуді мемлекеттік қолдаудың жоғары деңгейін көрсетті. Негізгі бағыттар ретінде: табиғи ресурстарды тұрақты басқару, "жасыл" энергетика және өнеркәсіп, сондай-ақ тұрақты Ауыл шаруашылығы белгіленді.

Page қолдауы серіктес елдерге 5 жыл ішінде беріледі, олардың біріншісі "пайда болған"жыл. Бұл талдамалық есеп PAGE шеңберіндегі бастапқы іс-шара болып табылады. Есеп ұлттық және халықаралық әріптестермен одан әрі ынтымақтастық үшін басымдықтарды айқындау және нақтылау мақсатында әзірленді. Есепті CSI Group тәуелсіз қазақстандық консалтингтік және талдау компаниясының еншілес компаниясы CSI Research & Lab дайындады.

Аналитикалық бөлімді дайындау үшін ресми статистиканың және басқа да ашық дереккөздердің, ұлттық және халықаралық ұйымдардың есептері мен жарияланымдарының қолда бар сенімді деректері пайдаланылды. Сондай-ақ мүдделі тараптармен сұхбат жүргізілді. Есеп нұсқаулық ретінде PAGE ұсынған форматқа сәйкес құрылымдалған. Бұл құжат аналитикалық бөлімнен және үздік халықаралық тәжірибелерден туындайтын ұсыныстар жиынтығын қамтиды.

ДЕРЕКТЕРДІ ЖИНАУ

Шолу бастапқы және қосымша дереккөздерге негізделген, берілген сілтемелермен. Деректердің негізгі көздері:

- »Ресми сұратылған деректер (мемлекеттік, мемлекеттік емес және жеке тұлғалардан);
- »Сұхбатқа арналған сауалнамалар (мемлекеттік, жеке секторлардың, азаматтық қоғамның және академиялық құрылымдардың негізгі мүдделі тараптарынан алынған ақпарат – сұралған мүдделі тараптардың тізімі осы зерттеуге қосымшада қол жетімді;
- »Жалпыға қолжетімді деректер (ҚР Статистика комитеті).

ДЕРЕКТЕР МЕН МАЗМҰНДЫ ҚҰРЫЛЫМДАУ

Есептің мазмұны өзара эксклюзивті, бірлескен толық ережелер (МЕСЕ принципі) қағидаты бойынша құрылған. Бұл принципті қолдану оқырманның жақсы түсінуі үшін белгілі бір логиканы құруға және мазмұнды құрылымдауға мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫЛАР МЕН ҰСЫНЫСТАР

Осы есептің қорытындылары мен ұсынымдарын шолудың аналитикалық бөлігі, сондай-ақ кездесулер мен семинарлар сериясы негізінде сарапшылар тобы ұсынады.

3. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ САЯСИ ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙҒА ҚЫСҚАША ШОЛУ

3.1. САЯСИ ЖАҒДАЙ ЖӘНЕ БАСҚАРУ

Қазақстан Республикасы көлемі бойынша шамамен 2,7 млн.км² болатын әлемдегі 9-шы ел болып табылады. Солтүстік пен Батыста республика Ресеймен, Шығыста Қытаймен, оңтүстікте Қырғызстанмен, Өзбекстанмен және Түрікменстанмен шектеседі. Құрлық шекараларының жалпы ұзындығы 13 200 км¹ құрайды. Халық саны 18,6 млн. астам адамды² құрайды.

Қазақстан Конституцияға сәйкес - президенттік басқару нысаны бар демократиялық, құқықтық, унитарлық, зайырлы республика.

"Рио+20" конференциясы аясында Қазақстан Республикасының Үкіметі бірқатар стратегиялық шешімдер қабылдады, оның ішінде "Қазақстан-2050" ұзақ мерзімді дамудың жаңа стратегиясы, сондай-ақ "жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасы. "Жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасы экологиялық қауіпсіздік тұжырымдамасы және ҚР Тұрақты дамуға көшу тұжырымдамасы сияқты құжаттарды іске асырудың қисынды жалғасы болды. Еліміздегі экологиялық заңнаманың трансформациясы жаһандық трендтер мен сын-тегеуріндерге толық жауап береді,

сондай-ақ ел дамуының ұлттық ерекшеліктері мен басымдықтарын ескереді.

Қазақстан Республикасы Орталық Азияда жасыл экономикаға көшу жолдарын жолға қоюда көшбасшы болып табылады, ең алдымен, бұл Азия және Еуропа елдері арасындағы "Жасыл көпір" әріптестік бағдарламасы бойынша делдалдық қызмет. "Жасыл көпір" халықаралық Серіктестік бағдарламасы-бұл Қазақстанның елдерге көшу бастамасы бизнеспен, жұртшылықпен және халықаралық ынтымақтастықпен көпжақты әріптестік негізінде "Жасыл экономика". Бағдарламаны Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев 2010 жылғы мамырда III Астана экономикалық форумында ұсынды және 2010 жылғы қазанда Астанада Азия-Тынық мұхиты өңірі елдерінің ЭСКАТО-ның 6-шы конференциясында, ал кейінірек 2011 жылғы қыркүйекте "Еуропа үшін қоршаған орта" министрлердің 7-ші конференциясында бекітілді, Қазақстан астанасында. Бағдарлама RIO + 20 тұрақты даму жөніндегі дүниежүзілік саммиттің "біз қалаған болашақ" қорытынды құжатына енді. 2012-2018 жылдар аралығында ҚР Үкіметі БҰҰДБ өкілдігімен бірлесіп, еліміздің

¹ҚР Конституциясы

²ҚР Статистика комитеті

"жасыл экономикаға" көшуіне жәрдемдесу мақсатында бірқатар жобаларды іске асырды. 2015 жылдың қыркүйегінде БҰҰ-ның 70-ші Бас Ассамблеясы барысында "АСТАНА — ЭКСПО 2017" көрмесінің базасында "Халықаралық жасыл технологиялар және инвестициялық жобалар орталығы" құрылды. Орталық 2018 жылы "Global Challenges Summit 2018" АЭФ барысында әлемдік жұртшылыққа ұсынылды.

Сондай-ақ, Қазақстан ЭКСПО-2017 "Болашақ энергиясы" ірі халықаралық көрмелерінің бірін өткізу үшін таңдалды. Астанадағы ЭКСПО-2017

3.2. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ПРОФИЛЬ

Қазақстан экономикасы Орталық Азиядағы ең ірі және посткеңестік кеңістіктегі екінші ірі экономика болып табылады.

Бұрынғы барлық кеңестік республикалар сияқты, Қазақстан да 1990 жылдардан бері қиын экономикалық күйзелістерге ұшырады. Осыған қарамастан, экономиканың қалпына келуі 2000 жылдардың басында (негізінен мұнай экспорты есебінен) ЖІӨ-нің өсу қарқыны 7% - ға жеткен кезде басталды. Республиканың одан әрі экономикалық дамуына келетін болсақ, Қазақстанның ЖІӨ 2018 жылы 179,3 млрд. АҚШ³. Өсім 4,1 құрады%.³

Бұл көрсеткіштің бір бөлігі, атап айтқанда 37,9%, тауарлар өндірісі, 55,5% — қызметтер өндірісі, 6,7% — өндіріс салығы болды. Өндірісте ең үлкен үлес шикізат өндіруге тиесілі -14,9%, ал қайта өңдеу өнімдерінің үлесі 11,4% құрайды. Қызметтер өндірісінде негізгі үлес көтерме және бөлшек саудаға тиесілі -16,8%. ҒЗТКЖ саласындағы қызметтер шамалы.

Қазақстанның жоғары экономикалық көрсеткіштері негізінен мұнай өндірумен және шикізат тауарларының бағасымен қолдау табады. Елдің пайдалы қазбалар қоры 5000-нан асады, олардың болжамды құны ондаған триллион долларды құрайды. Мырыш, вольфрам және бариттің дәлелденген қорлары бойынша Қазақстан әлемде 1 орынды, күміс, қорғасын және хромит — 2 орынды, мыс және фтор-3 орынды, Молибден-4-орынды, Алтын-6 орынды алады. Қазақстан сондай-ақ елдің батыс бөлігінде орналасқан мұнай мен газдың (әлемде 9-шы орын) айтарлықтай қорларына ие. Сонымен қатар, Қазақстан уран қоры бойынша 2-ші және көмір қоры бойынша 8-ші орында.

Тау-кен өнеркәсібі капиталды қажетсінеді, онда еңбекке қабілетті халықтың тек 2% - ы жұмыс істейді және оның "Жасыл көпір" ЖІӨ-дегі үлесі

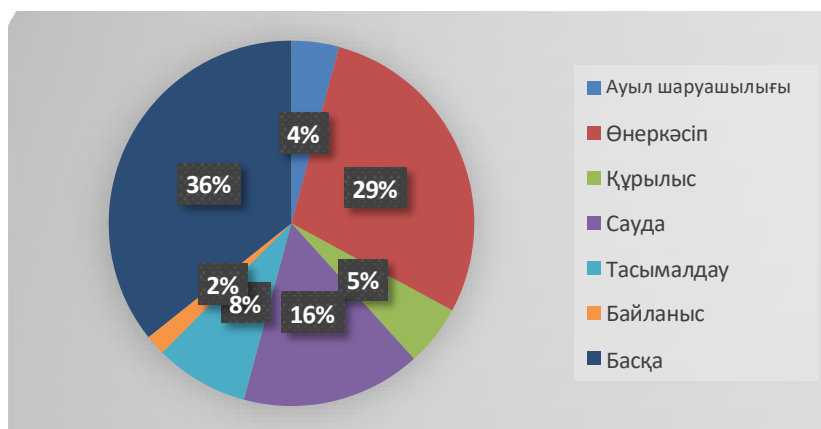
көрмесі "Жасыл көпір" серіктестік бағдарламасын іс жүзінде толтырудың бір мысалы болды. ЭКСПО-2017 ғылыми-техникалық және өндірістік кооперация үшін күш біріктіруге, климаттың өзгеруіне байланысты жаһандық проблемаларды шешуге, энергия тиімділігін арттыруға, барлығына энергияға қолжетімділікті қамтамасыз етуге мүмкіндік жасады.

серіктік бағдарламасын іс жүзінде толтырудың 20% - ға дейін ұлғаяды. Сонымен қатар, 2018 жылы ауыл шаруашылығы ЖІӨ-нің шамамен 4% - ға құрады (1-диаграмманы қараңыз), ал ауылда халықтың 42,12% - ы тұрады.⁴ Бұл ел экономикасында құрылымдық теңгерімсіздіктің бар екендігін көрсетеді. Өңірлік айырмашылықтардың тағы бір көрсеткіші Қазақстанның түрлі облыстарындағы өсу қарқыны болып табылады, олар мұнайға бай Атырау облысында 12,5% - дан Қарағанды облысында 4,7% - ға дейін және Қызылорда облысында 2,3% - ға төмендейді.⁵

4 Қазақстан халқын талдау, ЮНФПА (2019)

5 Интернет ресурсы <https://economy.kz/>

Диаграмма 1. 2018 жылғы ЖІӨ құрылымы ⁶

Қазақстан экономикасының қазіргі жағдайы жоғары энергия сыйымдылығымен сипатталады. Қалыптасқан жағдайдың себептері, қатал климаттық жағдайларды қоспағанда, ұзақ уақыт бойы қалыптасқан өнеркәсіптік өндіріс құрылымы және энергияны көп қажет ететін өнеркәсіп пен ТКШ салаларының технологиялық артта қалуы, мемлекеттің баға және тарифтік саясатының ерекшеліктері, сондай-ақ көптеген тұтынушыларды энергияны үнемдеуге ынталандырмайтын энергия тасымалдаушылардың салыстырмалы түрде төмен құны болып табылады. Халықаралық энергетикалық агенттіктің 2016 жылғы шолуының деректері бойынша Қазақстан ЖІӨ энергия сыйымдылығы бойынша 143 елдің ішінде 119-шы орында. Қазақстанның ЖІӨ энергия

сыйымдылығы бойынша 143 елдің ішінде 119-шы орында. Қазақстанның ЖІӨ энергия сыйымдылығы әлем бойынша орташа көрсеткіштен екі есе жоғары. Бұл Қазақстан ЖІӨ өнімін өндіру үшін табиғи ресурстарды екі есе көп пайдаланғанын білдіреді.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, елде қосымша құны жоғары көбірек өнім өндіруге мүмкіндік беретін экономикадағы өзгерістер қажеттілігі туындады деп қорытынды жасауға болады. Негізгі саясат шикізатты өндіруге емес, қайта өңдеуге және қосылған құны жоғары және ҒЗТҚЖ қызметтеріне бағытталуы керек. Қазақстанның "жасыл экономикаға" көшуі жөніндегі тұжырымдаманың басымдықтары мен негізгі бағыттары осы тәсілді іс жүзінде іске асыруға мүмкіндік туғызады.

3.2.1. БИЗНЕС-ОРТА

2019 жылы Қазақстан бизнесті жүргізу жеңілдігі индексі бойынша 190 елдің ішінде 28-ші орынға ие болды. Алайда қазіргі уақытта Қазақстан экономикасының қозғаушы күші негізінен мемлекеттік кәсіпорындар болып табылады. Бұл бәсекелестікті қиындатады және жеке инвестицияларды тартуға жол бермейді. Үкімет экономиканың негізгі секторларына тікелей немесе жанама түрде иелік етеді, энергетика, көлік, пошта, телекоммуникация, мобильді қызметтер және электр энергиясы (өндіріс, тарату және жеткізу) секторларындағы ірі фирмаларға толық иелік етеді және бақылайды және басқа салалардағы компаниялардың акцияларының бақылау пакетіне ие. Бірқатар нарықтарда баға бақылауы енгізілді және мемлекеттік субъектілер өз қызметін реттеу үшін жиі дискрециялық

шаралар қолданады⁶.

Мемлекеттің экономикаға араласуының жоғары деңгейі инновацияларға, кәсіпкерлікке және шетелдік инвестицияларға кедергі келтіруі мүмкін. Олар сондай-ақ жаңа бизнес бастамаларының өсуі үшін кеңістікті шектейді. ЖІӨ-де де, халықаралық стандарттар бойынша жұмыспен қамтуда да ШОБ үлесі аз, ал шағын кәсіпорындар көбінесе көлеңкелі экономика шетінде жұмыс істейді. Ақырында, 2018 жылы ЖІӨ-дегі ШОБ ЖҚҚ үлесі 28%⁷ бағаланды, бұл 2017 жылмен салыстырғанда 9,4% - ға жоғары.

⁶ «Қазақстанды реформалау. Прогресс, сын-тегеуріндер мен мүмкіндіктер», ЭЫДҰ баяндамасы - 2018г.

⁷ Интернет-ресурс: baigenews.kz.–2019ж.

Жыл сайын ДАМУ⁸ жүргізетін Қазақстандағы ШОБ дамуының соңғы мониторингіне (2017 ЖЫЛ) сәйкес жұмыс істеп тұрған ШОБ саны 3,4% - ға қысқарды және жыл соңына қарай 1 146 мың бірлікті құрады. Тіркелген кәсіпорындар арасында жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілерінің үлесі 74,4% - ға бағаланады, бұл 2016 жылмен салыстырғанда 4,6% - ға төмен.

Жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілері санының азаюы дара кәсіпкерлер санының қысқаруы есебінен жүреді: бір жылда –66,4 мың бірлікке. Сонымен бірге заңды тұлғалар нысанындағы ШОБ субъектілерінің саны 19,0 мың бірлікке артты. Олардың ШОБ субъектілерінің жалпы құрылымындағы үлесі 18% - ға дейін өсті.

Осылайша, шағын бизнесті сапалы институционалдық дамыту жаңа заңды тұлғаларды құру және жеке кәсіпкерлерді жауапкершілігі шектеулі серіктестіктерге қайта тіркеу есебінен жалғасуда.

ШОБ-та жұмыспен қамтылғандар саны бір жылда біршама төмендеді (0,7% - ға) және 01.01.2018 ж.жағдай бойынша 3 145 мың адамды құрады. Бұл жеке кәсіпкерлер санының азаюына байланысты. 01.01.2018 ж. жағдай бойынша ШОБ-та жұмыспен қамтылған халықтың елдегі жұмыспен қамтылғандардың жалпы санындағы үлесі 36,6% құрады.

Бизнесті жүргізудің жаңа, заманауи тауашаларын дамыту Қазақстан үшін шағын және орта кәсіпкерліктің сапалы өсуіне серпін бола алады. Шығармашылық индустриямен және цифрлық технологиялармен қатар, "жасыл" салада жасалуы мүмкін мүмкіндіктерді атап өту қажет. Мұндай бизнес бастамаларға дайын өнімді ала отырып, қалдықтарды қайта өңдеу, органикалық азық-түлік өнімдерін өсіру және өндіру және т. б. жобаларды жатқызуға болады. осы бағыттағы мемлекет тарапынан қолдау жаңа жұмыс орындарын құруға, отандық өндірушілердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, сондай-ақ ШОБ саласынан түсетін салық түсімдерін ұлғайтуға мүмкіндік береді.

8 «Қазақстан және оның аймақтарындағы шағын және орта кәсіпкерліктің даму жағдайы туралы есеп», «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры – 2017ж.

3.2.2. САУДА БАЛАНСЫ ЖӘНЕ САУДА СЕРІКТЕСТЕРІ

2019 жылғы қаңтарда Қазақстаннан өнім экспорты 2018 жылғы қаңтармен салыстырғанда 28,7% - ға ұлғайып, 5,3 млрд. Алайда, бұл өсуді тек екі негізгі өнім қамтамасыз етті: мұнай (+45,5%) және табиғи газ(3,8 есе)⁹.

Импорттың өсу қарқыны, керісінше, әлдеқайда төмен. Қаңтар айында елге азық-түлік импорты небәрі 3,1% - ға өсіп, 2,2 миллиард долларға жетті. Алайда, табиғи ресурстар Қазақстан экспортында үстемдік ететініне қарамастан, өнімдер импортында жекелеген өнімдердің айтарлықтай басымдығы байқалмайды. Ең үлкен үлес дәрілік заттардың импортына, одан кейін қара металдардан, мұнай мен мұнай өнімдерінен жасалған құбырларға тиесілі.

Экспортқа тыйым салудан басқа, ел ішінде сату нарығын құру маңызды. Қайталама шикізатты Ел ішіндегі өндірістердегі негізгі шикізаттың үлесінде пайдалану, бұл өндіріс процесін түбегейлі өзгертпестен мүмкін болса, шикізатты тасымалдау шығындарын, жұмсалатын энергияны азайтуға, сондай-ақ қайта өңделетін шикізат экспортының көлемін азайтуға мүмкіндік береді. Мұндай міндетті шешу мүмкіндіктерінің бірі мемлекеттік сатып алу жүйесіне негізгі үлестегі қайталама шикізатты қолдану жөніндегі басымдықтарды енгізу болуы мүмкін. Мұндай шара ҚТҚ полигондарында шыны, пластмасса, Құрылыс және тамақ қалдықтары, қағаз сияқты қалдықтардың түрлерін орналастыруға тыйым салу жөніндегі жаңа экологиялық кодекс шеңберінде Үкіметтің бастамасын толықтыратын болады.

Қалдықтар саудасы

Осы зерттеу аясында қалдықтар секторындағы сауда тенденцияларын қарастыру маңызды. Тұрмыстық қалдықтардың (қағаз, шыны және пластик қалдықтары) негізгі бөлігін құрайтын елдің қатты тұрмыстық қалдықтарының сыртқы айналымы 2017 жылы құндық мәнде 3,7 млн долларды және заттай мәнде 16,4 мың тоннаны құрады. Бұл ретте қалдықтар санының өсуі 2016 жылмен салыстырғанда тиісінше 27,8% және 19,7% құрады. Статистика комитетінің деректеріне сүйене отырып, соңғы бес жылда СЭҚ ТН "қалпына келтірілген қағаз немесе картон (макулатура және басқа да қалдықтар)" экспорт құрылымында жетекші орындардың бірін алады деп айтуға болады. Мәселен, 2018 жылы қалдықтардың осы түрінің үлесі 53,1% - ға құрады. 2019 жылы Қағаз, картон және макулатура экспортына тыйым салу күшіне енді. Бұл шара қалдықтардың осы түрін ел ішінде қайта өңдеу үлесін арттыруға көмектеседі. Халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, қайталама шикізатты экспорттауға тыйым салынадыжергілікті өндірісті дамытуға мүмкіндік береді, ҚТҚ нарығының сыртқы факторларға тәуелділігін төмендетеді және қайта өңдеу бизнесінің табыстылығын арттырады.

⁹ҚР Статистика комитеті

ЖҰМЫССЫЗДЫҚ КӨРСЕТКІШІ

2019 жылдың екінші тоқсанында 15 және одан жоғары жастағы қызметкерлердің саны 9,2 млн. адамды құрады. Экономика, республикада 8,8 миллион адам немесе 15 жастан асқан халықтың 66,7% - ы жұмыс істейді. 15 жастан асқан халықты

жұмыспен қамту деңгейі 66,7% - 6 құрады және 2018 жылдың екінші тоқсанымен салыстырғанда 0,1% - ға төмендеді. Жұмыссыздар саны 441,8 мың адамды құрады, жұмыссыздық деңгейі – 4,8%.

Кесте 3. Еңбек нарығының негізгі көрсеткіштері

	Барлығы	оның ішінде	
		Ерлер	Әйелдер
Еңбек ресурстары, мың адам	9204,7	4752,7	4452,0
15 және одан жоғары жастағы халықтың жұмыс күшінің үлесі,%	70,1	76,6	64,3
Жұмыспен қамтылған халық, мың адам.	8762,9	4541,7	4221,2
Жұмыспен қамту деңгейі, %:			
15 жастан асқан халық	66,7	73,2	60,9
еңбек ресурстары	95,2	95,6	94,8
Жұмыссыз халық, мың адам	441,8	211,0	230,8
Жұмыссыздық деңгейі,%	4,8	4,4	5,2
15-28 жастағы жұмыссыздар, мың адам	81,1	35,9	45,2
15-28 жас аралығындағы жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі,%	3,7	3,1	4,5
Ұзақ мерзімді жұмыссыздық деңгейі,%	2,1	1,7	2,4
Жұмыс күшінің құрамына кірмейтін адамдар	3929,5	1455,3	2474,2
15 және одан жоғары жастағы жұмыс істемейтін халықтың үлесі,%	29,9	23,4	35,7

2019 жылы жалдамалы қызметкерлер 6,7 млн. адам немесе жұмыспен қамтылған халықтың 76,1% - ы болды, олардың ішінде 1,5 млн. адам – жеке кәсіпкерлер, 2,9 мың адам – жеке практикамен айналысатындар, 7,2 мың адам – экономикалық әріптестіктердің құрылтайшылары (қатысушылары) және акционерлік қоғамдардың құрылтайшылары, акционерлері (қатысушылары), сондай-ақ өндірістік кооперативтердің мүшелері, 541 мың адам-жеке қызметкерлер.

Жұмыспен қамтылған халықтың көп бөлігі сауда(16,1%), ауыл шаруашылығы(13,9%) сияқты экономикалық қызмет түрлерімен айналысқан, өнеркәсіп (12,6%), білім (12,6%).

Жалпы жұмыссыздық деңгейі төмендеу үрдісіне ие болғанымен, жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі (15-28 жас¹⁰) соңғы жылдары тез төмендеді.

¹⁰"жастар" ұғымының анықтамасы алынды. [Youth Policy Act of 2015](#)-дан алынды.

Диаграмма 2. Жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі¹¹

Жоғарыда айтылғандай, бизнес ортасы туралы бөлімде жаңа "жасыл" тауашалар мен нарықтарды игеру, әсіресе жастар арасында жұмыссыздық деңгейінің төмендеу қарқынын қолдауға мүмкіндік береді. Бүгінде Қазақстанда кәсіпкерлікті қолдау және жұмыс орындарын құру үшін бірқатар бастамалар бар, мысалы, "Атамекен" Ұлттық кәсіпкерлік палатасының жобалары. Алайда, экологиялық-достық кәсіпкерлікті құруға, дамытуға және қолдауға бағытталған мамандандырылған бизнес-инкубаторлар жоқ. Халықаралық ұйымдар мен қорлардың жеке бастамалары мен жобалары бар. БҰҰДБ мен Еуропалық Одақтың "Жасыл экономика моделіне көшу үшін Қазақстанды қолдау" бірлескен жобасы аясында 2017 жылы ұйымдастырылған жастарға арналған стартап-жобалар байқауы жақсы мысал бола алады. "Болашақ" қауымдастығымен бірлесіп ұйымдастырылған байқау үш жас кәсіпкерге табиғи ресурстарды сақтауға және сонымен бірге пайда табуға бағытталған идеялары негізінде ресми бизнес құруға мүмкіндік берді. Конкурс экологиялық таза ауыл шаруашылығымен және су ресурстарын басқару үшін жасыл технологияларды қолданумен байланысты бизнес идеялардың (суару, малға арналған суарғыштар және т.б.) рентабельділіктің жоғары пайызына және қолайлы мерзімге ие екендігін көрсетті. Осыған байланысты, жастарға арналған "жасыл" бизнес-инкубаторлар құру экологиялық кәсіпкерлік саласын дамытуға және әсіресе ауылдық жерлерде жұмыспен қамту деңгейін арттыруға мүмкіндік береді деп қорытынды жасауға болады.

3.3. ӘЛЕУМЕТТІК ПРОФИЛЬ

11 ҚР Статистика комитеті

Халықтың әлеуметтік қызметтерге қол жеткізу мәселелерінің маңыздылығын ескере отырып, осы зерттеу шеңберінде Жасыл экономика жөніндегі тұжырымдаманы іске асыру контекстінде ағымдағы жағдайды талдау және негізгі әлеуметтік сын-тегеуріндерді анықтау бойынша жұмыс жүргізілді.

3.3.1. Өңірлік және ауылдық даму, қызметтерге қол жеткізу

Қазақстан халықтың тығыздығының төмендігімен сипатталады. Қазіргі уақытта облыстың әр шаршы шақырымына шамамен 6,7 адам келеді. Сонымен қатар, халықтың көпшілігі қалаларда тұрады. Урбанизация процесі белсенді жүріп жатыр. Ауыл халқының саны азайып келеді. Соңғы 5-6 жылда ауыл халқының үлесі 45,1% - дан 42,7% - ға дейін қысқарды. Бұл, ең алдымен, ауылдық жерлерде жұмыс орындарының болмауына және даму перспективаларының болмауына байланысты.

Ауылдық жерлерде әлеуметтік ортаны жаңғырту және дамыту және ауыл тұрғындары үшін көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру мақсатында Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 5 қазандағы Жолдауында "Ауыл-ел бесігі" арнайы жобасы жарияланды.

Жоба әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылымды дамытуға, ауыл тұрғындарының әлеуметтік жеңілдіктер мен мемлекеттік қызметтерге қолжетімділігін қамтамасыз етуге, неғұрлым қолайлы мекендеу ортасын құруға бағытталған. 2019 жылы әкімдіктермен бірлесіп 400-ден астам іс-шараны іске асыру үшін 52 елді мекен іріктелді. Үлкен бөлік көліктік инфрақұрылымды (жолдарды жөндеу), әлеуметтік инфрақұрылымды (спорт ғимараттарын, мектептерді, ауруханалар мен медициналық мекемелерді салу, реконструкциялау және жөндеу) және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықты (газбен жабдықтау, сумен жабдықтау және жылумен жабдықтау жүйелерін жөндеу) дамытуға бағытталады.

Жоба шеңберінде белгілі бір критерийлерге сәйкес тірек ауылдарды іріктеу жүргізілді – экономикалық әлеует, инфрақұрылымның ағымдағы жай-күйі, көлік логистикасына қолжетімділік және ауылдардың ірі қалаларға жақындығы, сондай-ақ өңірлік стандарттар жүйесінде ең көп көрсеткіштердің болуы.

2019 жылы осы мақсаттарға республикалық бюджеттен 77,1 млн. АҚШ доллары және

жергілікті бюджеттен 10,3 млн. Жоба шеңберінде алдағы 7 жылда негізгі ауылдарда неғұрлым қолайлы өмір сүру жағдайларын жасау жоспарлануда, олардың халық саны 2025 жылы 6,1 млн. адамға жетеді. 2025 жылға қарай ауыл халқының 80% - район аудандық стандарттар жүйесіне сәйкес қажетті тауарлармен және қызметтермен қамтамасыз ету жоспарлануда.

Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың "Еңбек" мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде ауылдық жерлерде жұмыссыздық пен жұмыспен қамту проблемаларын шешу үшін жұмыссыздар мен өзін-өзі жұмыспен қамтыған азаматтарға, сондай-ақ ісін жаңа бастаған және жұмыс істеп жүрген кәсіпкерлерге микрокредиттер беріледі. Олар жаңа микрокәсіпорындар құруға қолданыстағы бизнесті кеңейтуге арналған.

Жол картасына сәйкес жастар жылына 2019 жылы ауыл жастарына 4000 нан астам шағын несие беру жоспарлануда.

Сондай-ақ, 2010-2011 жылдарға арналған "Бизнестің жол картасы-2020" бағдарламасы аясында 29 жасқа дейінгі жас кәсіпкерлерге мемлекеттік гранттар беруге 4,6 млн. АҚШ.

Экономиканың және өңдеуші өнеркәсіптің басым салаларында жаңа бизнес-идеяларды іске асыруға 7,7 мың долларға дейін гранттар бөлінді. АҚШ.

Жобаны іске асыруға 2010-2011 жылдарға арналған Ұлттық бюджеттен 231,4 млн АҚШ

3.3.2. БІЛІМ

7 млн. адам жоғары және орта кәсіптік (арнайы) білім алды, бұл жұмыспен қамтылғандардың 79,9% - құрайды. Жоғары кәсіптік білімі бар жұмыс істейтін әйелдердің үлесі мужчин қарағанда 6,6% - ға жоғары. Жұмыспен қамтылған халықтың негізгі үлесі-30,0% (2,6 млн. адам) - бұл 25-34 жастағы¹² адам.

Қазақстан орта біліммен қамтудың 100% - на жетті, 3-6 жастағы балалардың 95,2% - ы мектепке дейінгі мекемелерге барады. Жастар тегін техникалық және кәсіптік білім алуға қол жеткізе алады. Халықтың 54,3% - ында жоғары білім бар. Қазіргі уақытта үш тілді (қазақ, орыс және

доллары, оның ішінде 2019 жылы 77,1 млн АҚШ доллары бөлінетін болады.

Жалпы, 7,7 млн. астам адам немесе ел халқының жалпы санының шамамен 42% - ы 6,5 мың ауылдық жерлерде тұрады. Республикалық бюджеттен қаражатты өңірлер бойынша бөлу даму әлеуеті жоғары ауылдарда тұратын ауыл халқының санына қарай жүзеге асырылды. Ең көп сомалар Алматы облысына бөлінді (15,4 млн. АҚШ долл.), Түркістан (9,5 млн. АҚШ долл.), Ақмола және Жамбыл облыстарына (7,2 млн. АҚШ әрқайсысы).

Аймақтық теңсіздік халықтың кетуінің негізгі себептерінің бірі болып табылатындығын ескере отырып, ауылдық жерлердің тұрақты дамуы маңызды рөл атқарады. Бұл рөл әлеуметтік-экономикалық даму және халықтың жұмыспен қамтылуын арттыру тұрғысынан, сондай-ақ "басқарылатын урбанизация" үшін тежегіш фактор ретінде шартталған. Бұл ретте халықтың ірі қалаларға көші-қонын тежеудің негізгі факторы ауылдық аумақтардағы өмір сүру сапасы мен стандарттарын өңірлік деңгейлерге дейін арттыру болып табылады. Ауылдық елді мекендер тұрғындарының өмір сүру сапасын арттыру, басқалармен қатар, экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, ҚР Конституциясымен барлық тұрғындар үшін бірдей кепілдендірілген таза қоршаған ортаға және табиғи ресурстарға құқықтардың сақталуына шабуыл жасау мәселелерін қамтуы тиіс.

ағылшын тілді) білімге біртіндеп көшу жүзеге асырылуда, оқушылардың сыни ойлауы мен практикалық дағдыларын дамытуға көп көңіл бөлінеді. Қазақстан біліктілігін жетілдіруге және өзгертуге мүмкіндік беретін білім беру жүйесін құруға ұмтылады.

Халықтың кең сауаттылығына қарамастан¹³, жоғары білімі бар адамдардың үлкен пайызы білім сапасы мен сұранысына, сондай-ақ еңбек нарығындағы сұранысқа сұрақ қояды. Көптеген жастар өз мамандықтары бойынша жұмыс таба алмайды. Сонымен қатар, жоғары білікті мамандардың шетелге кетуі неғұрлым лайықты

¹² ҚР Статистика комитеті

¹³ ҚР Статистика комитеті

еңбек жағдайлары мен өмір сүру деңгейін іздейді.

Бұл мәселені шешу мамандардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, кадрларды қайта даярлау және біліктілікті арттыру бағдарламалары арқылы мүмкін болады. Осылайша, "жасыл экономика" саласындағы біліктілікті арттыру бағдарламалары

жоғары оқу орындарының оқытушылары, кәсіпкерлер, жоғары буын шенеуніктерін, бизнесмендерді, ауыл шаруашылығы қызметкерлерін және т. б. қоса алғанда, барлық деңгейдегі мемлекеттік қызметшілер сияқты әртүрлі нысаналы топтар үшін өзекті тақырыптық бағыттарды қамтуы мүмкін.

3.3.3. ДЕНСАУЛЫҚ

Адам денсаулығы қоршаған ортаның экологиялық қауіпсіздігімен тығыз байланысты. Атмосфералық ауаға парниктік газдар мен басқа да ластаушы заттардың шығарындылары, су және жер ресурстарының ластануы, жоғары радиациялық фон халықтың денсаулығына тікелей және жанама әсер ететін факторлар болып табылады.

ДДҰ атмосфералық ауадағы ластаушы заттардың құрамы бойынша адам денсаулығы үшін қауіпсіз шекті мәндерді анықтайды. Қазақстан қалалары бойынша Қазгидромет ресми экологиялық мониторингінің деректері ДДҰ ұсынған мәндерге қатысты PM10, SO₂, NO_x сияқты көрсеткіштер бойынша мазмұнның артқанын көрсетеді. Атмосфералық ауаның ластануы тыныс алу органдарының аурушандығының өсуіне дәлелденген теріс әсер етеді¹⁴. 2018 жылғы денсаулық сақтаудың ресми статистикасы тыныс алу органдарының аурулары себебінен өлім-жітім көрсеткіштерінің өлім-жітімнің жалпы көрсеткішінде айтарлықтай үлесі бар екенін көрсетеді: Алматы қаласында -10%, Нұр-сұлтан және Шымкент қалаларында -12%, Талдықорған қаласында өлімнің жалпы санының 20%, ЖГ.Қостанай-16%, Семей және Өскемен қалаларында -14%, Ақтөбе, Ақтау, Атырау, Орал қалаларында -12%, Петропавл қаласында -10%, Қызылорда, Павлодар, Тараз, Кентау, Көкшетау қалаларында -8%.

Осыған байланысты, атмосфералық ауаны қорғауға және парниктік газдар шығарындыларын азайтуға бағытталған Жасыл экономикаға көшу тұжырымдамасын іске асыру аясындағы күш-жігердің ұлт денсаулығын сақтау үшін маңызы зор. Халықтың денсаулығын сақтау мәселелерін "Жасыл экономика" саласындағы стратегиялық құжаттармен жұмыс жасау кезінде, мысалы, төмен көміртекті Даму стратегиясы ретінде қарастырған жөн.

3.3.4. КЕДЕЙЛІК

Ресми статистика көрсеткіштердің тұрақты жақсарғанын көрсетеді: кедейлік деңгейінің 2001 жылғы 46,7% - дан 2017 жылы 2,6% - ға дейін төмендеуі¹⁵. Үкімет Қазақстанда кедейлік деңгейі төмендеп, азық-түлік тұтыну, жұмыспен қамтылған халық саны және орташа айлық жалақы өсуде деп мәлімдейді. Бұл ретте халықтың 80% - ға жуығы барлық ақшасын бірден жұмсайды және іс жүзінде жинақтау мүмкіндігі жоқ. Нақты жағдай әлеуметтік пессимизмнің өсуін, әлеуметтік әл-ауқаттың нашарлауын және соның салдарынан наразылық сезімдерінің өсуін көрсетеді. Сонымен қатар, Отбасы саны неғұрлым үлкен болса, елдегі жағдайды бағалау соғұрлым нашар болады. Осылайша, жеті немесе одан да көп адамнан тұратын отбасылар елдегі жағдайды дағдарыс деп бағалайды. Жеті немесе одан да көп адамнан тұратын әрбір оныншы отбасы елдегі жағдай нашарлайды және әрбір екінші отбасы жағдай өзгеріссіз қалады деп санайды. Дамушы елдердегі кедейлік отбасының мөлшерімен тығыз байланысты болғандықтан, отбасылық жәрдемақылар мақсатты болып табылады, өйткені олар нақты анықталған кедейлік шегіне негізделген¹⁶.

Қазақстанда жылына 10 мың доллардан аз табыстың халықтың 97,6% - дан астамы бар, 10 мыңнан 100 мың долларға дейін. АҚШ -2,1%. Халықтың 0,3% әл-ауқат деңгейі 100 000-нан 1 млн. АҚШ¹⁷

Осыған байланысты ұлттық деңгейде кедейлік деңгейін арттыруға тікелей әсер ететін қосымша факторлардың алдын алу жөнінде шаралар қабылдау қажет. Сонымен, климаттың өзгеруі кедейлікпен күресудің негізгі қаупін білдіреді. Климаттың өзгеруін ескере отырып, кедейлік ауқымын қысқарту және басым тәртіппен дамыту жөніндегі жұмысты жалғастыру қажет. Сонымен

14 ДДҰ-ның ауа сапасына, бөлшектерге, озон диоксидіне және күкірт диоксидіне қатысты ұсыныстары, 2005

15 ҚР Статистика комитеті

16 InBusiness электрондық журналы – 2020

17 InBusiness электрондық журналы – 2020

қатар, адамдарға климаттық өзгерістерге бейімделуде мақсатты қолдау көрсету, су тасқыны туралы болжау және ерте хабарлау жүйелерін дамыту, жылуға төзімді дақылдар мен экономикалық құралдарды (мамандандырылған экологиялық атаулы көмек) енгізу қажет. Сонымен қатар, кедейлік шегінен төмен халықтың топтарын қорғауға бағытталған шығарындыларды азайтуға күш салу керек.

3.3.5. ӘЛЕУМЕТТІК ШИЕЛЕНІС

Н. Назарбаев Қазақстан Президенті қызметінен ерікті түрде отставкаға қызметінен кеткеннен

3.4. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР

Кеңес дәуірі Қазақстанға Арал теңізінің, ядролық және өнеркәсіптік қалдықтардың күрт қысқаруы түріндегі мұра қалдырды. Бұл мұра ресурсқа тәуелді экономикамен бірге күрделі шындықтың қайнар көзі болып табылады.

Қазақстан экономикасы әлі де жоғары энергия сыйымдылығымен сипатталады. Энергия сыйымдылығы 0,42 т.е./долл.елдің ЖІӨ АҚШ (2010) ЭЫДҰ бойынша орташа көрсеткіштен 3,5 есе көп және 147 елден 119 орында. Қазақстанның энергетикалық секторының үлесі елдегі ПГ шығарындыларының жалпы көлемінің 85% - құрайды. Қазақстан сондай-ақ 2018 жылы 353 тонна CO₂ бар Орталық Азиядағы ең ірі ПГ шығарындыларының көзі және 16,9 тонна CO₂ бар жан басына шаққандағы шығарындылар көлемі бойынша әлемдегі ең ірі ПГ көздерінің бірі болып табылады. 2

Энергия өндірісінде көмірді пайдаланудың жоғары деңгейі (ЖЭО-да отынның 75-80%) және энергияны өндіру мен берудің ескірген инфрақұрылымы ПГ шығарындыларын арттырудың негізгі көздерінің бірі болып табылады.

Атмосфералық ауа

Париж келісімі шеңберіндегі өзінің ұлттық үлесінде Қазақстан 2030 жылға қарай ПГ шығарындыларын 1990 жылмен салыстырғанда 15-25% - ға төмендетуге ниетті екенін мәлімдеді.

кейін бірнеше ай ішінде халық бейбіт демонстрациялар, митингілер және жеке пикеттер түрінде өздерінің наразылықтарын білдіре бастады. Наразылықтың себептері мемлекеттік органдардағы, білім беру және медициналық мекемелердегі сыбайлас жемқорлық, жалақының төмендігі (атап айтқанда, шетелдік жұмыскерлерді тартатын компаниялардағы қазақстандық мамандардың біркелкі емес жалақысы), азаматтарды әлеуметтік қамтамасыз етудің әлсіздігі, құлдырауды жалғастырып жатқан ұлттық валютаның сатып алу қабілетінің әлсіздігі және басқа да көптеген шешілмеген жүйелік сын-қатерлер болып табылады. Келісімге қол жеткізу және диалогты жолға қою үшін ұлттық қоғамдық сенім кеңесі құрылды, оның құрамына әртүрлі қоғамдық қозғалыстардың атынан қатысатын 44 мүше кіреді.

Климаттың өзгеруі-тағы бір өзекті мәселе, оның салдары қазір пайда болады. 2100 жылға қарай қазіргі кездегі мұздықтар массасының 50%-дан астамы климаттың өзгеруіне байланысты табиғи апаттардан жоғалады деп күтілуде: су тасқыны, көшкін және құрғақшылық жиілеп, кеңейіп, алдағы онжылдықта көбейеді. Климаттың өзгеруі сумен қамтамасыз етуге жойқын әсер етеді деп күтілуде, өйткені су ресурстары 2100 жылға қарай 22% - ға дейін қысқарады деп болжануда. Бұл Қазақстанның барлық сегіз бассейнінде су проблемаларының артуына алып келеді. Климаттың өзгеруінің болжамды сценарийлерінде Қазақстан бидайдың негізгі жеткізушісі ретінде 2050 жылға қарай өнімділіктің 13-49% - ға төмендеу қаупіне тап болады, бұл ретте сектордағы жыл сайынғы экономикалық шығын 700 миллион долларға бағаланады және кедей үй шаруашылықтары ең көп зардап шегеді деп күтілуде.

Климаттың өзгеруін бақылау бағдарламасына сәйкес, көптеген елдердің мақсаттары өте жеткіліксіз және климаттың өзгеруін бақылау бағдарламасына сәйкес қол жеткізу мүмкіндігі

жоқ, көптеген елдердің мақсаттары өте жеткіліксіз және әдетте Париж келісінде белгіленген 1,5°C температураға жету мүмкіндігі жоқ. Қазақстан ұлттық салым саны жеткіліксіз он елдің қатарына кірді¹⁸. Сонымен қатар, елде көміртекті көп қажет ететін энергетикалық жүйе бар, ол ПГ шығарындыларын тұрақты түрде арттырады. Бұл өз кезегінде ұлттық салым мақсаттарына жетудегі төмен прогрестің себебі болып табылады. Соңғы болжамдар ПГ шығарындыларының қазіргі өсу қарқыны, қабылданған және жоспарланған шаралар, сондай-ақ Қазақстанның 2030 жылға дейінгі ұлттық салымы саясаты кезінде CO₂-баламасының 45 млн.тоннасына нысаналы көрсеткішке қол жеткізуге болатынын көрсетеді.

Жоғарыда айтылғандай, ауаның ластануы елдегі, әсіресе Алматы мен Астана сияқты ірі елді мекендердегі өзекті мәселе болып табылады, сондай-ақ ауа сапасы денсаулық сақтаудың күрделі проблемасына айналуға. Жалпы өнеркәсіптік өндірістің тұрақты өсуіне қарамастан, атмосфераға шығарылатын өнеркәсіптік шығарындылар 2008 жылдан бері азайып келеді. 2017 жылы ең үлкен SO₂, CO және NO_x шығарындылары сәйкесінше 761500 тонна (53,5%), 349200 тонна (24,5%) және 249300 тонна (17,5%) болды. Атмосфераға өнеркәсіптік кәсіпорындардың шығарындылары, әсіресе Теміртау, Қарағанды, Павлодар және Ақтөбе сияқты өнеркәсіптік объектілер орналасқан қалаларда ауаның айтарлықтай ластануының себебі болып табылады. Бұл шығарындылар өнеркәсіп жұмысшылары мен жақын жерде тұратын тұрғындар үшін денсаулыққа қатысты проблемалардың ықтимал көзі болып табылады (мысалы, тыныс алу органдарының аурулары), әсіресе олардың құрамында ауыр металдар болса (мысалы, мышьяк, кадмий, қорғасын)¹⁹

Топырақ

Энергетикалық құрылымға байланысты проблемалардан басқа, климаттың өзгеруінің ауыл шаруашылығы мен су секторына, табиғи жайылымдар мен орман шаруашылығына теріс әсерінен күшейетін биологиялық ресурстарды басқарудың тұрақсыз тәсілдері.

Шөлейттену және жердің деградациясы елдің

барлық түрлерінің 82% - ы эрозияға ұшырайтын елдегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Қазақстанның оңтүстік құрғақ өңірлері шөлейттенуге өте осал: жайылымдар мен егістік жерлердің шамамен 75% - ы шөлейттенудің жоғары немесе өте жоғары индексімен сипатталады. Жердің тозуы мен шөлейттенудің негізгі экономикалық салдары өнімділіктің төмендеуі, ірі қара мал басының азаюы, мал шаруашылығының рентабельділігі, ауыл шаруашылығының экспорттық әлеуетінің төмендеуі, агроөнеркәсіптік кешеннің тоқырауы және ауыл шаруашылығы мен азық-түлік секторларындағы салықтардың күрт төмендеуі болып табылады.

Сонымен қатар, ауылшаруашылық жерлерінің шамамен 15% - ы тұрақсыз пайдаланылады деп есептеледі. Өсімдік шаруашылығының негізгі проблемалары монокультуралық егіншілік және дақылдардың әлсіз әртараптандырылуы болып табылады, бұл жер құнарлылығының төмендеуіне, жел мен су эрозиясына және т. б.

Мал шаруашылығына келетін болсақ, елдің ет өндірісін ұлғайту жоспарлары да экожүйеге көбірек жүктеме әкеледі. Қазақстандағы жайылымдар біркелкі пайдаланылмайды. Мал жаю дүние жүзіндегі құрғақ және жартылай құрғақ жайылымдардың көпшілігінің тіршілік ету ортасының нашарлауының негізгі себептерінің бірі болып табылады, ал Оңтүстік Қазақстанның шөлдері де ерекшелік емес. Шамадан тыс жайылымның нәтижесі-өсімдік жамылғысының жоғалуы, өсімдік жамылғысының тартымсыз "жайылымдық арамшөптерге" қарай өзгеруі және эрозияның жоғарылауы (ең алдымен жел, сонымен қатар су). Кейбір аудандарда (мысалы, Үстірт үстіртінде) тұзды немесе "тұзды" жерлер пайда болады. Мал жаю әсіресе ауылдар мен ауылдардың айналасында кең таралған. Шамадан тыс мал жаю терек өсетін жерлерде де жиі кездеседі (*Populus pruinosa*) және Іле атырауының тоғай ормандары, нәтижесінде осы экожүйелердің деградациясы жүреді.

Биоәртүрлілік

Биоәртүрлілікті сақтау және тұрақты пайдалану мәселесі биосфераның жаһандық антропогендік дағдарысы жағдайында адамзаттың өмір сүруін және одан әрі дамуын қамтамасыз етудің басты жаһандық басымдығы болды. Өзінің жаһандық

18 Интернет журнал Climate Action tracker - 2020

19 Kazakhstan Environmental Performance Review, UNECE, 2019

маңызы бар биоәртүрлілігін қорғау үшін Қазақстан аумағы 22 121 641 га (елдің жалпы аумағының 8,1%) қорғалатын аумақтар жүйесін құрды. Қазіргі уақытта қорғалатын табиғи аумақтарды қамту аймағы орман алқаптарының 4,89% - включает ғана қамтиды. Жаһандық маңызы бар кейбір экожүйелер табиғатты қорғау жүйесінен тыс қалады, атап айтқанда бірегей тоғай ормандары мен жайылмалы экожүйелер (бүкіл ел бойынша 0% деңгейінде ұсынылған), олар бірқатар эндемикалық және жойылып кету қаупі төнген түрлерді, Алтай аймағындағы құнды қылқан жапырақты ормандардың үлкен ағаштарын қолдайды. маңызды CO₂ бассейні және Сексеуіл құрғақ аймақтағы жергілікті қауымдастықтардың әл-ауқатын қолдауда маңызды рөл атқаратын ормандар. Қазіргі қорғалатын табиғи аумақтар Барыс популяцияларының тіршілік ету ортасын толығымен қамтымайды. Қазақстандағы қорық аумағының тек 30-35% - ы ғана қорғалатын аумақтар желісінің қорғауында болады, бұл дезертирлік пен браконьерліктен тиімді қорғауға кедергі келтіреді. Тянь-Шань, Жоңғар және Алтай барыстарының популяциялары арасындағы табиғи көпір мен генетикалық өзара әрекеттесуді қамтамасыз ететін кең аумақтар қолданыстағы қорғалатын табиғи аумақтар желісінен тыс қалады. Сонымен қатар, алдағы 5 жылда биоәртүрлілікті сақтау жөніндегі қызметті қаржыландыру тапшылығы шамамен 408 млн.

Су ресурстары

Дүниежүзілік банктің мәліметінше, су шаруашылығында Қазақстанның суы бүгінгі күні (3222 м³) орташа әлемдік деңгейден (әлемдік деңгей 6000 м³) 40% - ға төмен, ал 2030 жылға қарай халықтың өсуі (2030 жылға қарай 25 миллион адамға дейін өсуді ескере отырып) және ағынның төмендеуі есебінен тағы 30% - ға төмендеуі мүмкін су, сондай-ақ жылдық орташа су ресурстарының жылына 30% - ға (77 км³) қысқаруы (қазір 108,5 км³).

Іргелес елдерде су тартудың ұлғаюын ескере отырып, 2030 жылға қарай қолда бар су

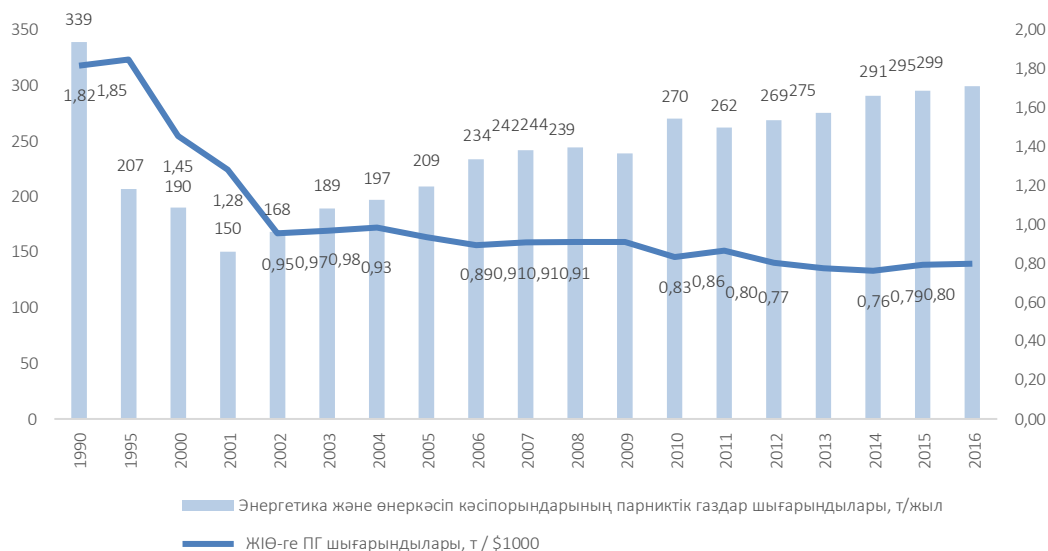
ресурстарының көлемі 108,5 км³-тен 77 км³-ке дейін қысқаруы мүмкін.

Су шығыны Қазақстанда, әсіресе ауыл шаруашылығында елеулі проблема болып табылады. Орташа алғанда, ауылшаруашылық тұтынушылары тұтынатын судың шамамен 60 пайызы жоғалады. Суару инфрақұрылымының нашар (және кейде сыни) жағдайы судың үлкен жоғалуының себептерінің бірі болып табылады. Ауылшаруашылық арналарының басым көпшілігі, жеке меншік иелеріне ауысатын меншік құқығы қараусыз қалған және олардың тозуына байланысты іс жүзінде жарамсыз. Бұл тарату желілерінің тиімділігінің төмендеуіне, судың көп жоғалуына, жер асты суларының өсуіне және іргелес жерлердің тұздылығына әкелді.

Мысалы, айтарлықтай құрғаған Арал теңізінің проблемасы, атап айтқанда, Амудария мен Сырдария суларын мақсатсыз пайдалануға байланысты қарастырылуда. Бұл көптеген балық түрлерінің жойылуына, минералданған жер асты суларының көбеюіне және желдің бағытының өзгеруіне әкелді.

Климаттың өзгеруі - бұл тағы бір өзекті мәселе, оның салдары қазір пайда болады. 2100 жылға қарай қазіргі мұздықтар массасының 50% - дан астамы жоғалады деп күтілуде, климаттың өзгеруіне байланысты су тасқыны, көшкін және құрғақшылық жиілеп, кеңейіп, алдағы онжылдықта күшейе түседі. Климаттың өзгеруі сумен қамтамасыз етуге жойқын әсер етеді деп күтілуде, өйткені су ресурстарының 2100 жылға қарай қысқаруы болжануда (22% дейін). Соңғысы Қазақстанның барлық сегіз бассейнінде су қысымының жоғарылауына әкеледі. Климаттың өзгеруі сценарийлерінің болжамына сәйкес, Қазақстан бидайдың негізгі жеткізушісі ретінде 2050 жылға қарай өнімділіктің 13-49% төмендеу қаупіне тап болады, бұл сектордағы жыл сайынғы экономикалық шығындар 700 миллион АҚШ долларын құрайды және кедей үй шаруашылықтары ең көп зардап шегеді деп күтілуде.

Диаграмма 3. Энергетика және өнеркәсіп салалары бойынша Қазақстандағы парниктік газдар шығарындыларының динамикасы.

Қалдықтар

Қалдықтарды басқару мәселесі де Қазақстан үшін өзекті экологиялық сын болып табылады. 2019 жылғы жағдай бойынша халықтың ҚТҚ шығару қызметтерімен орташа қамтылуы шамамен 80% - примерно құрайды, қайта өңдеу үлесі -13,2%, ҚТҚ орналастыру объектілері барлық нормаларға сәйкес келеді 17%. Қалдықтарды басқару жүйесі көрсеткіштерінің деңгейі Дүниежүзілік банк шкаласы бойынша lower middle income (орташадан төмен) деңгейіндегі елдермен салыстыруға болады. Алайда, халықтың нақты табыс деңгейі бойынша Қазақстан middle income (орташа деңгей)²⁰ деңгейінде тұр. Мұндай теңгерімсіздік алдағы он жылда ҚТҚ білім беру көлемі өсуді жалғастыратынын білдіреді. Халықаралық салыстыруларға сүйене отырып, ҚТҚ бір тұрғынға жылына 330 кг-нан 420 кг-ға дейін өседі деп болжануда.

Осылайша, қоршаған ортаны қорғау саласындағы іске асырылып жатқан саясатқа қарамастан, Қазақстандағы экологиялық жағдай әлі де елеулі сын-тегеуріндерге тап болып отыр. Қазақстан экономикасы бұрынғысынша жоғары энергия сыйымдылығымен сипатталады. Көміртекті көп қажет ететін энергетикалық жүйенің арқасында ел парниктік газдар шығарындыларына ұлттық үлес мақсаттарына жетуде қиындықтарға тап болады. Болжамдарға сүйене отырып, Қазақстан 2030 жылға дейін 45 млн. тонна CO2-баламалы нысаналы көрсеткішке қол жеткізе алмайды деген қорытынды жасауға болады. Парниктік газдар шығарындыларынан басқа, елде атмосфералық ауаның басқа ұлы заттармен

ластануының жоғары деңгейі байқалады. Биологиялық ресурстарды басқарудың тұрақсыз тәсілдері климаттың өзгеруінің ауыл шаруашылығы мен су секторына, табиғи жайылымдар мен орман шаруашылығына теріс әсерінен күшейе түседі. Су ресурстарының тапшылығы бар, ол 2040 жылы өршуі мүмкін. Қалдықтарды басқару мәселелері салыстырмалы әлемдік деректерге негізделген болжамды өсуді ескере отырып, жоғары назар аударуды қажет етеді.

20 Елдік контекст, Дүниежүзілік Банк-2019

4. НЕГІЗГІ ҚАТЫСУШЫЛАР МЕН МҮДДЕЛІ ТАРАПТАР

"Жасыл экономикаға" көшу контекстінде негізгі ойыншылар деп санауға болады орталық және жергілікті өзін-өзі басқару органдары, сондай-ақ ҰЕҰ және халықаралық ұйымдар.

Мемлекеттің рөлі саясатты қалыптастыру және "жасыл экономикаға" көшудің құқықтық тетіктерін қамтамасыз ету болып табылады. Экономикалық, әлеуметтік, энергетикалық, экологиялық және басқа салалардағы жүйе құраушы процестерді бақылау және басқару да мемлекеттің құзыреті болып табылады.

"Жасыл экономикаға" көшуге қатысатын үкіметтік емес ұйымдар оның болашағына мән беретін қоғамның күш-жігерінің көрінісі болып табылады.

4.1 ҮКІМЕТ

Қазақстанның "жасыл экономикаға" көшудегі басты рөл өз функцияларына байланысты мемлекеттік билік органдарына, атап айтқанда министрліктерге тиесілі. Олардың бұл процестегі

Қоғамдық ұйымдардың, бірлестіктердің және қозғалыстардың барлық түрлері маңызды үлес қосады, сонымен қатар әртүрлі мәселелер бойынша қоғаммен кері байланыс жүргізушілері болып табылады.

Международные организации представлены в Казахстане широким кругом организаций – агентствами ООН, крупными финансовыми институтами, частными инвесторами и др.

Данный раздел знакомит читателя с ключевыми игроками, участвующими в переходе Казахстана к «зеленой экономике», их ролью и основными функциями.

рөлі "жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасы шеңберіндегі іс-қимыл жоспарымен реттеледі. Төменде ҚР негізгі мемлекеттік органдарының рөлдерін сипаттайтын кесте келтірілген.

Кесте 4. Атқарушы биліктің негізгі органдары және мемлекеттік компаниялар.

МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАН	ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА ҚАТЫСТЫ НЕГІЗГІ ФУНКЦИЯЛАР
Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша үйлестіреді: > Қалдықтарды басқару > су пайдалану > орманшылық > табиғи ресурстар > қоршаған ортаны қорғау > "жасыл" экономиканы дамыту > геологиялық барлау, минералдық-шикізат базасын молықтыру > жабайы табиғат және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар
Энергетика министрлігі	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша үйлестіреді: > жаңартылатын энергия көздері > мұнай-газ, мұнай-химия өнеркәсібі > электр және жылу энергетикасы > атом энергетикасы > уран өндіру
Ауыл шаруашылығы министрлігі	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша үйлестіреді: > ауыл шаруашылығы, оның ішінде органикалық ауыл шаруашылығы > жерді мелиорациялау, Жер ресурстары > ауыл шаруашылығы өндірушілерінің өнімдерін сыртқы нарықтарға экспорттауды қолдау
Министерство национальной экономики	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша үйлестіреді: > стратегиялық жоспарлау > өңірлік даму > тұрақты даму саласындағы мақсаттар жөніндегі кеңестің жұмысын үйлестіру. > Статистика
Қаржы министрлігі	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша

МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАН	ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА ҚАТЫСТЫ НЕГІЗГІ ФУНКЦИЯЛАР
	үйлестіреді: <ul style="list-style-type: none"> > салық, бюджет саясаты және оны іске асыру > Жасыл экономика саласындағы саясатты әзірлеуге қатысады
Өнеркәсіп және инфрақұрылымдық даму министрлігі	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша үйлестіреді: <ul style="list-style-type: none"> > өнеркәсіп және өнеркәсіптік даму > жөлік байланысы және инфрақұрылым > қала құрылысы және құрылыс > сумен жабдықтау және су бұру инфрақұрылымы > жылумен жабдықтау (жылу электр станциялары мен қазандықтарды қоспағанда)
Білім және ғылым министрлігі	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша үйлестіреді: <ul style="list-style-type: none"> > тәрбие жұмысы > ғылым
Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі	Саясатты әзірлейді және іске асырады, басқару процестерін келесі бағыттар бойынша үйлестіреді: <ul style="list-style-type: none"> > Еңбек және жұмыспен қамту > жөші - қон және әлеуметтік қорғау > әлеуметтік қамсыздандыру (зейнетақымен қамсыздандыру және әлеуметтік сақтандыруды қоса алғанда)
Облыстық әкімдіктер (жергілікті билік органдары)	<ul style="list-style-type: none"> > барлық тапсырмаларды жергілікті деңгейде орындау > жиналған жергілікті экологиялық төлемдерді бөлу
АҚ "Ұлттық әл-ауқат қоры" Самұрық-Қазына" ²¹	> Қазақстан экономикасының шамамен 40% - контрол бақылайды және басқарады
"Самұрық-Энерго" АҚ	<ul style="list-style-type: none"> > Электр энергиясын өндірудің 30% > Көмір өндірудің 39,5% > электр энергиясын беру және бөлу бойынша қомақты активтердің иесі
Халықаралық жасыл технологиялар және инвестициялар орталығы	> Қазақстанда жасыл технологияларды іске асырудың басты орталығы болуға және өңірлік билік органдарына әдістемелік, құқықтық және техникалық қолдау көрсету, Жасыл экономика саласындағы бизнес-жобаларға инвесторлар.
Институт экономических исследований (при МНЭИ)	> елдің экономикалық саясаты бойынша ұсынымдар әзірлеуде Үкіметке талдамалық қолдау көрсетеді
Халықаралық "Астана" қаржы орталығы	> жасыл қаржыландыруды ілгерілетудің негізгі институттарының бірі
АҚ "Жасыл даму" (при МЭ)	Қызметтің негізгі бағыттары: <ul style="list-style-type: none"> > ПГ-ға қатысты сұрақтар > иесіз қауіпті қалдықтармен жұмыс істеу
"Жаңартылатын энергия көздерін қолдау есеп айырысу-қаржы орталығы" ЖШС.	> ЖЭК объектілерінде өндірілген электр энергиясын орталықтандырылған сатып алушы

21 "Самұрық-Қазына" қорының Ұлттық әл-ауқаты

Мәселелерді біріктіру қажеттілігін ескере отырып "Жасыл экономика" салалық министрліктер мен ведомстволарға, сондай-ақ стратегиялық шешімдер қабылдау кезінде "жасыл"

басымдықтарды есепке алуға "Жасыл экономика" мәселелері бойынша барлық деңгейдегі мемлекеттік қызметшілердің әлеуетін арттыру қажеттілігі туындайды.

4. 2. ҮКІМЕТТІК ЕМЕС ҰЙЫМДАР

"Жасыл экономикаға" көшуді жүзеге асыру үшін барлық мүдделі Тараптардың, оның ішінде ҰЕҰ-ның күш-жігерін біріктіру қажет. Қазақстанда 20 мыңға жуық ұйым тіркелген. Олардың 13 мыңнан астамы белсенді және белсенді жұмыс істейді, олардың 3 мыңы мемлекеттік қорлар, одақтар, қауымдастықтар, орталықтар мен институттар түрінде тіркелген. 8% жұмыс істейді қоршаған ортаны қорғау, тұрақты даму және "жасыл" технологиялар²². Төмендегі кестеде "Жасыл экономика" саласындағы негізгі ҰЕҰ қызметі сипатталған.

Кесте 5. "Жасыл" үкіметтік емес ұйымдар қызметінің негізгі траекториясын айқындайтын негізгі ҰЕҰ.

ҰЕҰ	ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА ҚАТЫСТЫ НЕГІЗГІ ФУНКЦИЯЛАР
Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы Қазақстанның "Атамекен".	Палатаға мүшелік шетелдік, аудиторлық, мемлекеттік компанияларды, коммерциялық емес ұйымдарды қоспағанда, барлық шаруашылық субъектілері үшін міндетті болып табылады ²³ . Қазіргі уақытта оның мүшелерінің саны 1,3 миллионнан асады
Даму Қоры қоғамдық маңызды бастамалар	ҚМББДҚ жасыл жобаларды белсенді түрде насихаттайды, сонымен қатар "жасыл экономикаға" қатысты көптеген үкіметтік емес ұйымдардың күш-жігерін тиімді біріктіреді.
Экологиялық қауымдастық Қазақстан ұйымдарының	ЭҚҚҰ 2017 жылы ҚМББДҚ-ның көмегімен құрылды. ЭҚҚҰ құрамына 100 ден астам кіреді түрлі қызмет салаларындағы ұйымдар
"Жасыл экономика" және G-Global дамыту коалициясы	Коалиция ЭҚҚҰ мүшесі және "жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасының қоғамдық провайдері болып табылады. Коалицияның негізгі іс-шаралары/жобалары: > озық тәжірибе жинақтау және алмасу мақсатында "Жасыл экономика" инфрақұрылымының технологияларына арналған демонстрациялық алаңдарды құру. > "жасыл" инновациялар саласындағы қазақстандық инноваторлар мен өнертапқыштарды қолдау > "Жасыл экономика" жобаларына қатысатын әйелдер мен жастарды жастарды тарту. > институциональная, правовая и информационная поддержка «зеленой экономики».

22 «Сарбаз»-республикалық әскери патриоттық апталық газет

23 Қазақстан Республикасының ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

4.3. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰЙЫМДАР

2019 жылғы 28 қазанда Қазақстан Солтүстік инвестициялық банкпен (СИБ)Негіздеделік келісімді ратификациялады.

Қазір Қазақстанның қаржы алаңында жаңа халықаралық ойыншы пайда болды, оны қаржыландырудың негізгі бағыттары энергетика, жаңартылатын энергия көздері, жасыл экономика, телекоммуникация, көлік, ауыл шаруашылығы, денсаулық сақтау және ШОБ болып табылады. Қазақстанда СИБ-ті қаржыландыруға жарамды жобалар пакеті қалыптасқан.

СИБ-ті несиелеу шарттары, егер СИБ қарыз алушысы мемлекет болса, онда несие мөлшерлемесі 2% құрайды, егер несиелеуді жеке

БҰҰ АГЕНТТІКТЕРІ

БҰҰДБ

Қазақстанмен ынтымақтастық аясында БҰҰ ДБ келесі бағыттар бойынша қолдау көрсетеді ²⁴:

- ұлттық және өңірлік деңгейлерде негізгі бағдарламалық құжаттарды әзірлеу;
- әлеуметтік теңсіздікті азайту, әлеуметтік қызметтерге тең қол жетімділікті қамтамасыз ету;
- су пайдалану және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы инновациялық тәжірибені тарату;
- энергия үнемдеуге жәрдемдесу, жаңартылатын энергия көздерін енгізу.

2012 жылдан бастап БҰҰДБ Үкіметпен серіктестікте елдің "жасыл экономикаға"көшуіне жәрдемдесу үшін бірқатар жобаларды іске асырды. Осы жобалар аясында техникалық көмек көрсетілді, Білім, тәжірибе және технологиялар ұсынылды. БҰҰ ДБ "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі тұжырымдаманы әзірлеуге жәрдем көрсетті және "Жасыл экономика" жөніндегі кеңесте бақылаушы болып табылады. БҰҰ ДБ мен ЕО бірлескен жобасы аясында елге 4 млн. еуродан астам сомаға "жасыл" технологиялар трансферті берілді.

24 ҚР дағы БҰҰ Даму бағдарламасының Веб сайты

сектор жүзеге асырса, онда мөлшерлеме шамамен 7% құрайды. Салыстыру үшін АДБ Мемлекеттік кредиттер бойынша 2,6%, ал ЕҚДБ - 3% ставкаға ие. Аталған банктердегі ставкалар шамамен бірдей болғанымен, NBB-дің тартымдылығы-несие 20 жылға дейін беріледі және барлық процедуралар тез орындалады.

Еліміздің халықаралық ұйымдармен және қорлармен ынтымақтастығы шеңберінде елде "жасыл экономика"саласында қағидаттарды, практикалар мен технологияларды енгізуге бағытталған жобалар мен бастамалар іске асырылуда. Төменде осы саладағы негізгі халықаралық серіктестер сипатталған.

БҰҰ ЕЭК

БҰҰ ЕЭК-тің Қазақстанның дамуына қосқан негізгі үлесі Қазақстанға "жасыл экономикасы"моделіне көшуге көмек көрсету болып табылады 25. Осы жоба аясында БҰҰ ЕЭК су ресурстарын ұтымды пайдалануға ерекше назар аударды. Осыған байланысты келесі қолдау көрсетілді:

- Жасыл экономика талаптарына сәйкес су ресурстарын басқаруды келтіру жөніндегі шараларды іске асыру;
- Қазақстанда гидротехникалық инфрақұрылымды басқару саласында тиісті ұсынымдар әзірлей отырып, талдамалық жұмыс жүргізу;
- ұлттық табиғатты қорғау заңнамасына шолу және экологиялық менеджменттің заманауи жүйесін құру бойынша ұсыныстар әзірлеу.

2018 жылы БҰҰ ЕЭК Қазақстанның экологиялық қызметінің нәтижелілігіне үшінші шолу дайындады.

ЮНИДО

ЮНИДО Қазақстанға экономиканы жеделдетілген технологиялық жаңғырту, өнеркәсіптік және инновациялық даму сияқты салаларда кең қолдау көрсетеді. Қазақстан Үкіметі ЮНИДО-ны

25 ЕвропейскаяЭкономическаяКомиссияООН(UNECE)

өнеркәсіптік статистика, өнеркәсіптік интеграция саласында қолдауға және өнеркәсіптің қоршаған ортаға теріс әсерін жұмсартуға ерекше назар аударады²⁶.

ЮНЕП

ЮНЕП Қазақстанға қоршаған ортаны қорғауға байланысты барлық салаларда жан-жақты қолдау көрсетеді. ЖЭК әзірлеу және енгізу, ПГ шығарындыларын азайту, ауаның, судың және топырақтың ластануын азайту, биоәртүрлілікті сақтау, қауіпті қалдықтардың әртүрлі түрлерімен күресу, қоршаған ортаның өзгерістерінің адам денсаулығына әсері-бұл ЮНЕП көптеген жылдар бойы Қазақстанмен ынтымақтасатын түрлі салалардың толық емес тізімі.

ЭЫДҰ

Қазақстанның экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымымен (ЭЫДҰ) ынтымақтастығы 2015 жылы Ұлттық реформаларды іске асыруға жәрдемдесуге бағытталған елдік бағдарлама бойынша Қазақстан Үкіметі мен ЭЫДҰ арасындағы өзара түсіністік туралы Меморандумға қол қоюдан басталды.

ЭЫДҰ-ның Қазақстандағы қызметі төрт тақырыптық бағыт бойынша жүзеге асырылады²⁷:

- 1) "Жасыл экономика" бойынша ұлттық Диалогтар:
 - облыстағы елдік іс-қимыл платформалары "Жасыл экономика";
 - дамуды аналитикалық қолдау "Жасыл экономика" / стратегиялар ауысу "жасыл" ростоунастран деңгейінде;
- 2) экологиялық бағдарланған қаржы және инвестициялар:
 - мемлекеттік қаржы саясатын экологияландыру;
 - экологиялық таза инвестициялар, атап айтқанда климаттың өзгеруіне байланысты қызметті қаржыландыру үшін қаржыландыруға қол жеткізуді қамтамасыз ету;
- 3) "жасыл" өсу мүддесінде табиғатты қорғау, экономикалық және секторалдық саясатты интеграциялау:
 - Ұлттық экологиялық реттеуге жәрдемдесу;

"жасыл" өсу үшін экологиялық секторлық саясатты интеграциялау;

измерениеиоценкаи прогрессанапутик «зеленому» росту;

- 3) су ресурстарын басқаруды жетілдіру:
 - су ресурстарын басқарудың экономикалық және қаржылық аспектілерін, атап айтқанда климаттың өзгеруіне бейімделуді нығайту;
 - Су шаруашылығы ұйымдарын және су ресурстарын басқару жөніндегі нормативтік құқықтық актілерді нығайту;
 - Шығыс Еуропа, Кавказ және Орталық Азия елдеріне су ресурстары, азық-түлік және энергия арасындағы өзара байланыс және олардың су қауіпсіздігімен байланысы проблемаларын шешуде қолдау көрсету;
 - су саясаты бойынша ұлттық және аймақтық диалогтарды қолдау, Байланыс және бағдарлама нәтижелерін тарату және аймақтық шолулар жүргізу.

GIZ

Deutsche Gesellschaft fürInternationale Zusammenarbeit GmbH (GIZ) – Германияның халықаралық ынтымақтастық қоғамы, Қазақстанда 1996 жылдан бері жұмыс істейді және бүгінде Нұр-сұлтан мен Алматыда екі түлкіде 40-қа жуық маман бар. Жалпы, GIZ Қазақстанда Германия үкіметі мен Еуропалық Комиссия атынан жұмыс істейді²⁸.

GIZ Қазақстанды қолдайтын салаларға кәсіптік-техникалық білім беру, климаттың өзгеру салдарымен күрес, инфрақұрылымды дамыту және денсаулық сақтау жатады.

GIZ Қазақстан Үкіметін тұрақты экономикалық даму саласында қолдайды және "Жасыл экономика". GIZ Жасыл экономика жөніндегі кеңес жанындағы жұмыс топтарының қызметіне қатысады.

GIZ ҚР Экология Геология және табиғи ресурстар министрлігімен бірлесіп макроэкономикалық модельдеуге негізделген төмен көміртекті даму стратегиясын әзірлеу жөніндегі жобаны іске асыруға кірісті.

Климаттың өзгеруіне бейімделу де GIZ қызметінің басым бағыты болып табылады. GIZ

26 "Курсив" Электронды Газеті»

27 Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (OECD)

28 Германия халықаралық ынтымақтастық қоғамы (GIZ)

экономикалық жоспарлау кезінде климаттық тәуекелдерді ескере отырып байланысты жобаны іске асырады. Жоба Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігімен экология геология және табиғи ресурстар министрлігімен тығыз ынтымақтастықта жұмыс істейді.

ЕҚДБ

Бүгінгі таңда ЕҚДБ "жасыл экономикаға" көшуді қаржылық қолдаудағы әлемдік көшбасшылардың бірі болып табылады.

ЕҚДБ төмен көміртекті және тұрақты экономика саласында өз қызметін жүзеге асыратын елдерде Банк "жасыл экономикаға" көшу стратегиясын іске асырады²⁹. Осы тәсілді пайдалана отырып, Банк 2020 жылға қарай жасыл жобалардың жалпы жылдық көлеміндегі үлесін 40% - ға дейін ұлғайтуды жоспарлап отыр.

Бүгінгі таңда ЕҚДБ шамамен инвестиция салды "Жасыл" жобаларға 30 млрд. еуро, олардың саны 1600-ден асады. Бұл жобалар парниктік газдар шығарындыларын жылына 100 млн. тоннадан астамға қысқартады

ЕҚДБ-ның "жасыл экономикаға" көшу стратегиясы ЖЭК, энергия тиімділігі, Тұрақты көлік және қалдықтарды басқару сияқты секторларда іске асырылады. Дамушы экономикаларда "жасыл экономикаға" көшу стратегиясын банкроттыққа ұшыратады.

Қазақстанда ЕҚДБ 1991 жылы құрылған және бүгінгі таңда ірі инвесторлардың бірі болып табылады. Банк акционерлері мүше мемлекеттердің өкілдері болғанына қарамастан, ЕҚДБ өзінің коммерциялық әріптестерімен бірге негізінен ШОБ секторына инвестиция салады. Қазақстанда ЕҚДБ өз қызметін экономиканы әртараптандыруға, тұрақты энергетикаға бағыттайды.

2017 жылғы шілдеде қабылданған Қазақстан үшін ЕҚДБ стратегиясына сәйкес³⁰, ЕҚДБ Қазақстанмен өз жұмысында басшылыққа алатын мынадай стратегиялық бағыттар ұсынылады, стратегияның алдағы қолданылу кезеңінде:

- мемлекет пен жеке сектор рөлінің тепе-теңдігі;
- қаржыландыруға қолжетімділікті кеңейту, банк секторын нығайту және жергілікті капитал нарықтарын дамыту;
- аймақаралық байланыстар мен Халықаралық интеграцияны нығайту;
- Жасыл экономикаға көшуге жәрдемдесу.

Осы төрт стратегиялық басымдық шеңберінде ЕҚДБ кеңірек өңірлік интеграцияға жәрдемдесу үшін жобалар шеңберінде де, саясат мәселелері жөніндегі диалог шеңберінде де мүмкіндіктер іздейтін болады.

Ынтымақтастықтың барлық кезеңінде ЕҚДБ Қазақстанға 240-тан астам жобаға жеті миллиард еуродан астам инвестиция салды³¹. Бүгінде Қазақстандағы ЕҚДБ портфелі шамамен 3 млрд. АҚШ (121жоба). Жобалардың шамамен 40% –ы көлік, инфрақұрылым және логистика саласында, тағы 40% -ы энергетикалық секторда, соның ішінде жобалар мен пайдалы қазбаларды өндіруде, 20% - ы корпоративтік және қаржы секторларында жүзеге асырылады. Жасыл жобалардың үлесі 2017 жылы 40%³² құрады.

АЗИЯ ДАМУ БАНКИ

АДБ-ның Қазақстан Үкіметімен ынтымақтастығы 1994 жылы басталды. АДБ-ға ең белсенді қолдау білім беру, әлеуметтік қызметтер, Ауыл шаруашылығы және қаржы секторларында көрсетілді.

2000 жылдан бастап Қазақстан экономиканы әртараптандыру саясатын жүргізіп келеді. Осы мақсаттарға жету үшін АДБ Үкіметпен бірлесіп көлік пен қаржыға назар аударды.

АДБ Қазақстанмен орта мерзімді даму стратегиясын және оны іске асыру жөніндегі 3 жылдық жоспарды жасау бойынша жұмыс істейді.

2020-2022 жылдарға арналған жоспарда АДБ қызметі "жасыл экономикаға" байланысты мынадай салаларда жүзеге асырылатын болады:

- ауыз сумен жабдықтау және санитария жүйелері;
- қалдықтарды басқару, тұрақты көлік, ТКШ;

29 Еуропалық Қайта Құру және Даму Банкі (EBRD)

30 Еуропалық Қайта Құру және Даму Банкі (EBRD)

31 "Курсив" Электронды Газеті

32 "Интерфакс" Электронды Газеті

- Суару жүйелерін жаңғырту;
 - ауыл шаруашылығындағы әлеуетті басқару және дамыту;
 - су пайдаланушылар ұйымдары;
 - табиғи ресурстарды басқару;
 - Мал шаруашылығы;
 - ауыл шаруашылығы, маркетинг және сауда.

"БІР БЕЛДЕУ, БІР ЖОЛ" БАСТАМАСЫ

2013 жылы Қытай президенті Си Цзиньпин "Жібек жолының экономикалық белдеуі" және "21 ғасырдағы Жібек жолы" бастамаларының басталғанын жариялады. Бұл бастамалардың мақсаты Азиядан Еуропаға дейін созылатын инфрақұрылым мен инвестициялық жобаларды дамыту болып табылады. Жоба ең өршіл инфрақұрылымдық жобалардың бірі болып табылады.

Бүгін "Бір белдеу, бір жол" (BRI) бастамасы аясында Қытайдан Жүктер екі бағыт бойынша – Қазақстан мен Ресей арқылы жеткізіледі. Қазақстан аумағы бойынша жүк транзитін жеделдету мақсатында автомобиль жолдары жөнделді, жаңа темір жол тармақтары салынды, темір жол жүк тасымалдау жүйесі оңтайландырылды, іске қосылған теміржол инфрақұрылымы және жүктерді өңдеу инфрақұрылымы жаңғыртылды.

Қазақстан "Бір белдеу, бір жол" алты жобасының екеуінде маңызды буын болып табылады. Атап айтқанда, Қытай мен Еуропаны Орталық Азия арқылы жалғайтын жаңа Еуразиялық құрлық көпірінде және Қытай-Орталық Азия – Батыс Азия дәлізінде.

Тауар айналымын одан әрі ұлғайту және Қазақстанның технологиялық және өнеркәсіптік деңгейін арттыру үшін 2015 жылы "Бір белдеу, бір жол" бастамасымен толық келісетін "Нұрлы Жол" бағдарламасы іске қосылды.

"Нұрлы жол" инвестицияларды көздейді Лог 40 млрд. 2020 жылға дейін логистика, коммуналдық қызметтер, ШОБ және басқа да инфрақұрылымдық жобаларға. Қазақстан Қорғас құрлық портын (Нұрлы Жол бөлігі) Қытай мен Еуропа арасындағы жүк тасымалы үшін транзиттік торап ретінде жобалауды жоспарлап отыр.

Осылайша, елімізде "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі тұжырымдаманы толыққанды іске асыру үшін барлық негізгі секторлардың өкілдері қатысуда. Маңызды аспект-жобалардың тиімділігін арттыру үшін, сондай-ақ оңтайландыру үшін әр түрлі ойыншылардың күш-жігерін біріктіру қажеттілігі қол жетімді ресурстар көбейтілген әрекеттерді болдырмау.

Page бағдарламасы шеңберінде іске асырылатын іс-шаралар, оның ішінде "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі күш-жігерді интеграциялауға бағытталатын болады. Жобаны уақтылы іске асыру туралы тиісті мемлекеттік органдар, ҰЕҰ, халықаралық ұйымдар мен қаржы институттары хабардар етіледі және тартылады.

Қазақстанның Жасыл экономикаға көшуі жөніндегі тұжырымдаманы іске асыру мәселелері бойынша барлық деңгейдегі мемлекеттік қызметшілерді ақпараттандыру және әлеуетін арттыру бағдарламасын әзірлеу және іске асыру орынды болып табылады.

Тұжырымдаманы іске асырудың маңызды компоненті

"Жасыл экономика" - бұл ел тұрғындарын кеңінен тарту және ақпараттандыру. Осыған байланысты, халықтың барлық топтары үшін ақпараттық науқан жергілікті жерлерде "жасыл экономиканың" практикалық элементтері туралы хабардарлықты арттыруға және интеграциялауға ықпал ететін болады. Мұндай науқан PAGE бағдарламасының бөлігі болуы мүмкін.

5. СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҰЛТТЫҚ ҚҰЖАТТАР ЖӘНЕ ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУ ТРАТЕГИЯЛАРЫ

Бүгінгі таңда Қазақстандағы стратегиялық мақсаттарды, міндеттер мен құралдарды айқындайтын Негізгі құжаттар "Қазақстан-2050" Стратегиясы, "100 нақты қадам" Ұлт жоспары, Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасы болып табылады.

Тұрақты даму контекстінде халықаралық қоғамдастық алдындағы міндеттемелерді өзіне ала отырып, Қазақстан "жасыл экономикаға" көшу Тұжырымдамасы және Экологиялық Кодекс сияқты құжаттарды қабылдады. Осы және басқа да көптеген құжаттар Қазақстанға "жасыл" даму бағытында сенімді қозғалуға және болашақ ұрпақ үшін планетаны сақтау жөніндегі жаһандық күш-жігерге өз үлесін қосуға мүмкіндік береді.

В целях реализации планов развития ВИЭ, а также других мер, направленных на дальнейшее развитие зеленой экономики и выполнение обязательств по Парижскому соглашению, ЭГТР приступила к разработке Стратегии низкоуглеродного развития Казахстана до 2050 года.

Стратегия экономика мен энергетиканы дамытудың әртүрлі сценарийлерінде көмір мен газды пайдалануды ауыстыру немесе азайту үшін мүмкіндіктер мен артықшылықтар береді. Экономиканың барлық салаларына талдау шетелдік сарапшылармен бірлесіп жүргізілетін болады. Бұл жұмысты 2020 жылдың соңына дейін аяқтау жоспарлануда.

Қазақстанның төмен көміртекті дамуына көшудің негізгі аспектісі жаңартылатын және баламалы

5.1. ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

Қазақстанның "жасыл экономикаға" қатысты саяси еркі "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі тұжырымдаманы әзірлеуде көрініс тапты. Тұжырымдаманың іске асырылуын Премьер-Министрдің төрағалығымен Президент жанындағы арнайы кеңес бақылайды және үйлестіреді.

"Жасыл экономикаға" көшу жөніндегі кеңес 2014 жылғы мамырда Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен құрылды және оған негізгі министрліктердің, халықаралық ұйымдардың, мамандандырылған және үкіметтік

энергия көздерін дамыту болады.

Стратегияны іске асыру 2030 жылға қарай Париж келісімінің талаптарын орындауға мүмкіндік беретін ПГ шығарындыларын азайтуға ықпал ететін болады.

Қалдықтармен жұмыс істеу саясаты Жасыл тұжырымдамада айқындалған және қалдықтарды бөлек жинауды енгізуге, инвестицияларды тарта отырып, оның ішінде мемлекеттік-жекешелік әріптестік арқылы қайта өңделген өнімдерді өндірумен қалдықтарды қайта өңдеу секторын дамытуға бағытталған.

Сонымен қатар, салада ҚТҚ басқаруды одан әрі дамыту үшін қолайлы инвестициялық ахуал, мемлекеттік қолдау шаралары, мемлекеттік және жергілікті бюджеттерден қаражат бөлу, сондай-ақ жеке инвестицияларды тарту қажет.

Осыған байланысты ҚТҚ саласындағы проблемаларды кешенді шешу және ЭГТРМ саласында ортақ көзқарасты қалыптастыру үшін мүдделі мемлекеттік органдармен және ұйымдармен бірлесіп ҚТҚ басқару саласында мемлекеттік бағдарламаны әзірлеу жұмысын бастады.

Осы бөлімде жоғарыда аталған құжаттарға Қазақстанның "жасыл экономикаға" көшу күш-жігері тұрғысынан шолу ұсынылған.

емес ұйымдардың өкілдері кіреді³³. "Жасыл экономикаға" көшу жөніндегі кеңестің мақсаты тұжырымдаманың іске асырылуын мониторингілеу және бағалау, тиісті ұсынымдар әзірлеу, оны іске асыру стратегиясын, тактикасын мен тетіктерін айқындау болып табылады.

Қазақстан Республикасының "жасыл экономикаға"³⁴ көшу тұжырымдамасы бұл Қазақстанның климаттың өзгеруіне қарсы күрес, қоршаған ортаға әсерді барынша азайту және табиғи ресурстардың тозуы жөніндегі жаһандық қызметтегі күш-жігері.

33 "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

34 Жасыл экономика және даму коалициясы G-Global

Көшудің негізгі басым міндеттері
"Жасыл экономика" болып табылады:

- су ресурстарын тиімді басқару;
- Ауыл шаруашылығын жаңғырту;
- энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру;
- энергетиканы дамыту;
- қалдықтарды басқару;
- ауаның ластануын азайту.

Тұжырымдаманы іске асырудың
жоспарланған кезеңдері:

- 2013-2020-ресурстарды пайдалануды оңтайландыру және табиғатты қорғау қызметінің тиімділігін арттыру, жасыл инфрақұрылым құру;
- 2020-2030 - жасыл инфрақұрылым негізінде суды жағалауда пайдалану,

5. 1. 1. "ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА" КӨШУ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫ

20 ғасырдың аяғы мен 21 ғасырдың басында әлемдік қауымдастық жаһандық жылыну мәселесін мойындап, оны шешу үшін шаралар қабылдай бастады. Рио-де-Жанейрода, Киотода, Парижде қабылданған және БҰҰ –ға мүше мемлекеттер ратификациялаған құжаттар жаңа тенденциялар мен дамудың жаңа парадигмасын белгілейді.

Нәтижесінде, 2015 жылы Тұрақты даму саласында 17 мақсат әзірленді. "Жасыл экономикамен" байланысты ТДМ барлық мақсаттағы көрсеткіштердің бір бөлігін(56169)және барлық көрсеткіштердің жартысынан астамын құрайды. "Жасыл экономика" экожүйелік өнімдер мен қызметтерді анықтау, есепке алу және бағалау құралы ретінде қарастырылуы мүмкін, бұл табиғи ортаны басқару, сақтау және қалпына келтіру шешімдерін қабылдау процесін жақсартуға және экономикалық шешімдер қабылдау мен даму процесіне экожүйеге бағытталған басқаруды біріктіруге әкеледі.

"Жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасында, Ауыл шаруашылығын дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасында және Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасында ТДМ іске асыру дәрежесін

жаңартылатын энергия көздерін пайдалану технологияларын ілгерілету, энергия тиімділігінің жоғары стандарттары негізінде объектілер салу;

- 2030-2050-ұлттық экономиканың табиғи ресурстарды орнықты пайдалануға көшуі.

Көшу жөніндегі тұжырымдаманы іске асыру үшін "Жасыл экономика" іс-қимыл жоспары қабылданды. Барлық орталық және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының стратегиялық жоспарлары "жасыл экономикаға" көшу Тұжырымдамасына сәйкес келтірілді

Қазіргі уақытта "жасыл экономикаға"көшу тұжырымдамасын іске асырудың екінші кезеңі жүзеге асырылуда. Әзірлеу сатысында оны іске асыру жөніндегі іс шаралар жоспары тұр.

өлшеу үшін БҰҰ ДБ әзірлеген³⁵ экспресс-интеграцияланған бағалау(ЭИО)пайдаланылды.

Бағалау көрсеткендей, 17-нің тек 6-сы ғана "жасыл экономикаға" көшу тұжырымдамасымен қамтылған..

Кесте 7. ТДМ-ны "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі тұжырымдамамен қамту

Тұрақты даму мақсаттары		ТДМ-ны "Жасыл экономика және оны іске асыру жөніндегі іс-қимыл жоспары" тұжырымдамасымен қамту
2. Аштық	2.4. Азық-түлік өндіру жүйелері	3.2. Тұрақты және жоғары өнімді ауыл шаруашылығын дамыту
		3.5. Қалдықтарды басқару жүйесі
	2.4. Өндіріс жүйелері азық-түлік	11. Ауыл шаруашылығы және су ресурстарын басқару саласындағы пилоттық жобалар
6. Су	6.1. Қауіпсіз су	3.1. Су ресурстарын тұрақты пайдалану
	6.2. Санитария және гигиена	
	6.3. Судың сапасы	
	6.4. Суды пайдалану тиімділігі	3.1. Су ресурстарын тұрақты пайдалану
		3.2. Тұрақты және жоғары өнімді ауыл шаруашылығын дамыту
		3. Тұрақты және өнімділігі жоғары ауыл шаруашылығын дамыту жөніндегі шаралар
	6.5. Біріктірілген су ресурстарын басқару	26. Траншекаралық өзендерді қорғау және пайдалану жөніндегі бірлескен комиссиялар мен жұмыс топтарының құқықтық базасын нығайту
6.6. Связанные с водой экосистемы	2. Мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарларын келтіру және "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі тұжырымдаманың ережелеріне сәйкес аумақтарды дамыту бағдарламалары.	
7. Энергия	7.1. Энергияға қол жеткізу	12. Көлік құралдарын отынның экологиялық түрлеріне көшіру, оның ішінде электромобильдерді енгізу және құру жөніндегі шаралар тиісті инфрақұрылым
	7.3. Энергия тиімділігі	3.4. Электр энергетикасын дамыту Зиянды заттар шығарындылары бойынша заманауи стандарттарға қол жеткізу мақсатында шаң, күкірт диоксиді және азот оксиді шығарындыларын ұстау үшін шаң мен газды сүзу істейтін жұмыс істеп тұрған көмір электр станцияларын жаңғырту.
	7.6. Энергетическая инфраструктура и технологии	11. Пилоттық жобалар Электр энергетикасы және энергия тиімділігі салаларындағы пилоттық "жасыл" аудандарды құру
9. Инфраструктура және индустриализация	9.4. ресурстарды пайдалану тиімділігі	3.4. Развитие электроэнергетики Модернизация действующих угольных электростанций, которые будут работать после 2020 года, с установкой фильтрации пыли и газа для улавливания выбросов пыли, диоксида серы и оксида азота с целью достижения современных стандартов по выбросам вредных веществ
11. Қалалар	11.2. Көлік қызметтері	12. Көлік құралдарын отынның экологиялық түрлеріне көшіру, оның ішінде электромобильдерді енгізу және құру жөніндегі шаралар тиісті инфрақұрылым
	11.7. Жасыл аймақтар, қоғамдық орындар	11. Пилоттық жобалар Экожүйелерді тиімді басқару саласындағы пилоттық жобалар
	11.b. Апаттар қаупін кешенді басқару	11. Пилоттық жобалар Пилоттық "жасыл" аудандарды құру электр энергетикасы және энергия тиімділігі
	11.c. Тұрақты ғимараттар	
12. Тұтыну мен өндірістің тұрақты	12.4. Химиялық заттар мен қалдықтарды	3.6. Ауаның ластануын азайту
		13. ЖЭС шығарындыларын тазартуды енгізу және өндіріс пен тұрмыстағы жаңа технологиялар негізінде электр энергиясын жаппай

Тұрақты даму мақсаттары		ТДМ-ны "Жасыл экономика және оны іске асыру жөніндегі іс-қимыл жоспары" тұжырымдамасымен қамту
модельдері	басқару	үнемдеу жөніндегі шаралар
	12.5. Қысқарту, қайта өңдеу, қайта өңдеу пайдалану	3.2. Развитие устойчивого и высокопроизводительного сельского хозяйства 3.5. Система управления отходами
	12.а.Наукаитехника в развивающихся странах	14. Жаңартылатын табиғи ресурстар саласында отандық ғылымды дамытуға мемлекеттік қолдау көрсету жөніндегі шаралар Ғылыми кадрларды даярлау
15.Земли	15.3.Опустынивание идеградацияземель	14. Жаңартылатын табиғи ресурстар саласында отандық ғылымды дамытуға мемлекеттік қолдау көрсету жөніндегі шаралар заңнаманы жетілдіру

Дереккөз: ТДМ бойынша Ұлттық Ерікті есеп негізінде

ТДМ ақпараттық тақтасы және оған негізделген ТДМ диагностикасы ТДМ-нің ағымдағы жай-күйін анықтау және 2030 және 2050 жылдарға дейін қол жеткізілуі тиіс нысаналы көрсеткіштерді

Кесте 8. ТДМ қамтуын салыстыру,%

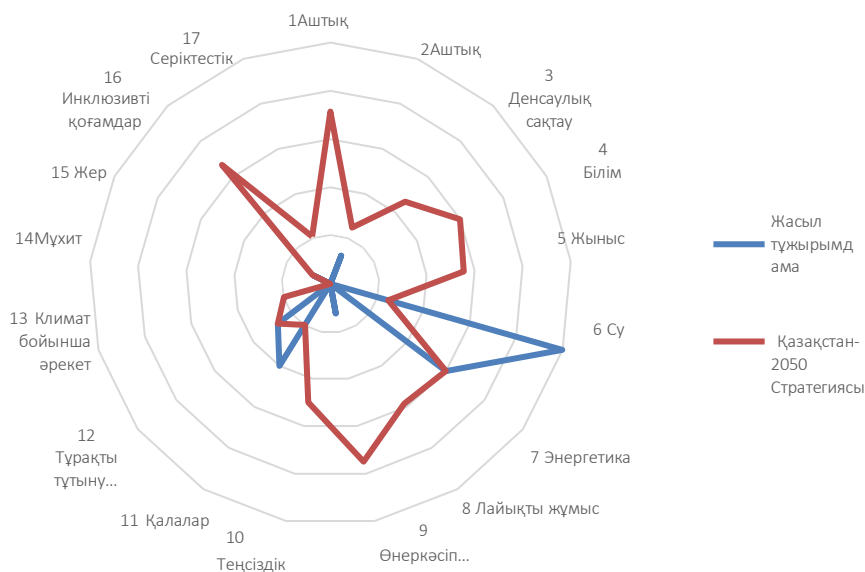
белгілеу үшін пайдаланылды. Нәтижесінде, 8-кестеде көрсетілгендей, жоғарыда аталған саяси шеңберлермен ТДМ қамтуын салыстыруға болады.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ БАҒДАРЛАМАЛЫҚ ҚҰЖАТТАР					
		Жасыл Экономика Тұжырымдамасы	Қазақстан-2050	Ауыл шаруашылығы 2017-2021	Аймақтар 2020
ПокрытиеЦУР,%	1 Кедейлік	0.0	71.4	0.0	28.6
	2Аштық	12.5	25.0	62.5	12.5
	3 Денсаулық сақтау	0.0	46.2	0.0	7.7
	4 Білім	0.0	60.0	0.0	40.0
	5 Жыныс	0.0	55.6	0.0	0.0
	6 Су	100.0	25.0	75.0	37.5
	7 Энергетика	60.0	60.0	0.0	60.0
	8 Лайықты жұмыс	0.0	58.3	0.0	25.0
	9 өнеркәсіп және инфрақұрылым	12.5	75.0	12.5	37.5
	10 Теңсіздік	0.0	50.0	0.0	10.0
	11 Қалалар	40.0	20.0	0.0	90.0
	12 тұрақты тұтыну және өндіріс	27.3	27.3	0.0	0.0
	13 Климат бойынша әрекет	0.0	20.0	0.0	60.0
	14 Мұхит	0.0	0.0	0.0	0.0
	15 Жер	8.3	8.3	16.7	0.0
	16 Инклюзивті қоғамдар	0.0	66.7	0.0	16.7
	17 Серіктестік	0.0	21.1	0.0	5.3

Кестеден көріп отырғанымыздай, ТДМ Қазақстанның 2050 жылға дейінгі даму стратегиясымен және даму бағдарламасымен

азды-көпті қамтылған 2020 жылға дейінгі аймақтар. Позиция тұжырымдамасының ережелері тұрақты даму мақсаттарын толық көрсетпейді.

Диаграмма 4. ЖЭ бойынша Тұжырымдаманы және Қазақстан-2050 стратегиясын қамтитын ТДМ салыстыру,%

Диаграммдан көріп отырғаныңыздай, екі құжаттың да қазіргі нұсқалары ТДМ-ді толық қамтымайды. PAGE бағдарламасының сараптамасы ТДМ интеграциясы мен Париж

елісімі бойынша міндеттемелерді ескере отырып, бағдарламалық құжаттарды, оның ішінде "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі тұжырымдаманы әзірлеу және қайта қарау үшін пайдаланылуы мүмкін.

5. 1. 2. ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ ЖӘНЕ ТӨМЕН КӨМІРТЕКТИ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫ

2019 жылдың қазан айында Қазақстанның 2050 жылға дейінгі төмен көміртекті даму стратегиясын әзірлеу басталды³⁶. Қазақстан Париж келісімін ратификациялады, 1990 жылғы деңгеймен салыстырғанда 2030 жылға қарай парниктік газдар шығарындыларын 15% - ға қысқартуға ерікті міндеттемелер қабылдады. 2014 жылдан бастап атмосфераға шығарындылар келісім бойынша міндеттемелерден асып түседі және өсуді жалғастыруда.

Міндеттемелерді орындау құралдарының бірі көмірден жаңартылатын энергия көздеріне ауысу болып табылады, бұл ластаушы заттар шығарындыларының азаюына әкеледі. ЖЭК және "жасыл экономиканы" дамыту жоспарларын, сондай-ақ Париж келісімі бойынша міндеттемелерді жүзеге асыру үшін елдің төмен көміртекті дамуының ұзақ мерзімді пайымын айқындау қажет. Осы мақсатта министрлік Қазақстанның 2050 жылға дейінгі төмен көміртекті даму стратегиясын әзірлеуге кірісті. Стратегия экономикалық және энергетикалық

дамудың әртүрлі сценарийлерінде көмір мен газды ауыстырудың немесе пайдалануды азайтудың мүмкіндіктері мен артықшылықтарын қарастырады. Жұмыс Германия үкіметі берген 4,5 млн. еуро сомасына гранттық жоба шеңберінде GIZ-пен бірлесіп жүргізілетін болады. Экономиканың барлық секторлары бойынша талдау жүргізіледі. Жобаны аяқтау 2020 жылдың соңына жоспарланған.

Қазіргі уақытта төмен көміртекті даму стратегиясын әзірлеу шеңберінде мынадай секторларда: энергетика, көлік, қалдықтар, ауыл шаруашылығы және жерді пайдалану, жерді пайдалану мен орман шаруашылығындағы өзгерістер, өнеркәсіп, тұрғын үй секторында сарапшылар консультациялары жүргізілуде. Осы секторлардың барлығы "Жасыл экономика" бойынша қолданыстағы тұжырымдамамен қамтылған. Бұл екі құжат бір-бірін қалай толықтыра алатындығы туралы пікірталас бар. Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі төмен көміртекті даму стратегиясы қолданыстағы реттеу тетіктері шеңберінде "жасыл экономикаға" көшу Тұжырымдамасына енгізілуі керек екенін атап өтті.

Page бағдарламасы өзінің мандаты шеңберінде төмен көміртекті даму стратегиясын әзірлеу үшін сараптамалық қолдау мен халықаралық тәжірибе

мен білім беруге ықпал ете алады.

5. 2. "ҚАЗАҚСТАН-2050" СТРАТЕГИЯСЫ

2012 жылғы 14 желтоқсанда Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. НАЗАРБАЕВ "Қазақстан-2050" Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты ел халқына Жолдауын ұсынды. "Қазақстан-2050"³⁷ стратегиясы Қазақстан дамуының жалпы бағытын айқындайтын негізгі құжат болып табылады.

Стратегияның басты мақсаты-мықты мемлекет, дамыған экономика және жалпыға ортақ еңбек мүмкіндіктері негізінде әл-ауқат қоғамын құру, Қазақстанның әлемдегі ең дамыған отыз елдің қатарына кіруі.

Осы мақсатқа жету үшін "Қазақстан-2050" Стратегиясы жеті ұзақ мерзімді басымдықты іске асыруды көздейді:

1. Жаңа бағыттың экономикалық саясаты-кірістілік, инвестициялардан қайтару және бәсекеге қабілеттілік қағидаттарындағы жан-жақты экономикалық прагматизм
2. Ұлттық экономиканың жетекші күші-кәсіпкерлікті жан-жақты қолдау.
3. Әлеуметтік саясаттың жаңа принциптері-әлеуметтік кепілдіктер және жеке жауапкершілік.
4. Білім және кәсіби дағдылар-қазіргі заманғы білім беру, кадрларды даярлау және қайта даярлау жүйесінің негізгі бағдарлары.
5. Мемлекеттілікті одан әрі нығайту және қазақстандық демократияны дамыту.
6. Дәйекті және болжамды сыртқы саясат-ұлттық мүдделерді ілгерілету және өңірлік жаһандық қауіпсіздікті нығайту.
7. Жаңа қазақстандық патриотизм - біздің көпұлтты және көпконфессиялы қоғамымыздың табысының негізі.

Стратегияда алғаш рет елдің "жасыл экономикаға" көшуінің маңыздылығы айтылады. Стратегия үш экологиялық сын-қатерді анықтайды: жедел су тапшылығы, жаһандық энергетикалық қауіпсіздік, олардың жұмыспен

шектеулілігі. Стратегияда халықты 2020 жылға дейін 100% - ға сапалы ауыз сумен қамтамасыз ету (2018 жылы қалалық жерлерде 94,5% - 8, АЕМ-де 84,5% - 8 қамтамасыз ету), суармалы жерлерді 610 мың гектарға қалпына келтіру жөніндегі міндет айқындалған. Жаңартылатын энергетика саласында ЖЭК үлесін 2020 жылы 3% - ға, 2050 жылға қарай 50% - ға дейін жеткізу міндеті тұр (2018 жылы ЖЭК-тің энергия балансындағы үлесі 1,3% -. құрады). ЖЭК бойынша аукциондар жүйесінің оң нәтижелерін ескере отырып, 2020 жылға қарай ЖЭК индикаторларына қол жеткізу шынайы болып табылады.

5. 3. 2025 ЖЫЛҒА ДЕЙІНГІ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДАМУ ЖОСПАРЫ.

2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары (Президенттің 2018 жылғы № 636 Жарлығы) 2010 жылғы нұсқаны ауыстырды. Жасыл экономика және қоршаған ортаны қорғау-келесі міндеттерден тұратын жеті басым бағыттың бірі:

- Париж келісімі бойынша міндеттемелерді орындау;
- қаржыландыру көздерін анықтау, жасыл қаржыландыру мен инвестицияларды қарастыру;
- жасыл технологияларға инвестицияларды ілгерілету;
- экономиканы декарбонизациялау; су ресурстарын пайдалану және қорғау тиімділігін арттыру;
- жаңартылатын энергия көздерін дамыту және дәстүрлі энергия көздерін жетілдіру;
- биоәртүрлілікті сақтау; қалдықтары аз экономиканы дамыту;
- қалдықтарды басқару.

Жоспар тек Жасыл экономика мен қоршаған ортаны қорғауға қатысты екі көрсеткішті, атап айтқанда ЖІӨ-нің энергия сыйымдылығын қамтиды. Басқа да басымдықтар "жасыл" индикаторлармен қамтылған.

37 "Әділет" Қазақстан Республикасының ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

5. 4. "100 НАҚТЫ ҚАДАМ" ҰЛТ ЖОСПАРЫ

"100 нақты қадам" Ұлт жоспары қоғамда және мемлекетте түбегейлі өзгерістерді белгілейді, олардың негізгі мақсаты сыртқы белгілерді тегістеу емес, жүйелі ауруларды емдеу болып табылады³⁸.

"100 нақты қадам" Ұлт жоспары³⁹ - бес институционалдық реформаны іске асыру тетігі.

Кесте 6. Бес институционалдық реформамен салыстырғанда Ұлт Жоспарынан тиісті қадамдар саны.

100 НАҚТЫ ҚАДАМ	5 ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ РЕФОРМА
15 қадам	Кәсіби қалыптастыру мемлекеттік аппараттың
19 қадам	Үстемдікті қамтамасыз ету заң
50 қадам	Индустрияландыру және экономикалық өсу
6 қадам	Болашағы ортақ ұлт
10 қадам	Мөлдір және есеп беретін мемлекет

100 нақты іс-қимыл арқылы "Қазақстан 2050" Стратегиясын қолдау үшін 2015 жылы енгізілген реформалар бағдарламасы әлеуетті нығайтуға, институционалдық дамуға және құрылымдық реформаларға бағытталған. Кейбір нақты мақсаттар-электр энергетикасын қайта құру (50-қадам), энергия үнемдеу саласына стратегиялық инвесторларды тарту (59-қадам).

Әлеуметтік даму шеңберінде азаматтардың лайықты жұмысқа құқықтарын қамтамасыз ету жөніндегі 83-қадамға сәйкес жаңа Еңбек кодексі әзірленіп, қабылданды.

Ұлт жоспарының 84-ші кезеңі оның атаулы сипатын күшейту арқылы әлеуметтік көмекті оңтайландыруды көздейді. Әлеуметтік көмек тек оған мұқтаж азаматтарға ғана көрсетіледі. Табысы төмен еңбекке қабілетті азаматтарға мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек тек технологиялармен

қамтуға жәрдемдесу және әлеуметтік бейімдеу бағдарламаларына белсенді қатысуы шартымен шектелуі.

5. 5. ӨҢІРЛЕРДІ ДАМУ БАҒДАРЛАМАСЫ

2015 жылы Қазақстанда 2020 жылға дейінгі Өңірлік даму бағдарламасы (ПРО-2020) басталды. Бұл құжаттың негізгі идеясы "Ақбұлақ", "Қолжетімді тұрғын үй2020", "модернизация Шх2011-2020" сияқты бірнеше қолданыстағы бағдарламалар мен құжаттарды кросс-көрсеткіштер бойынша синхрондау болды, "Моноқалаларды дамытудың 2012-2020 жылдарға арналған бағдарламасы "және"Өңірлерді дамыту". Нәтижесінде, бұрын қабылданған құжаттар халықты тұрғын үймен қамтамасыз ету, түрлі деңгейдегі коммуникацияларды жаңғырту және тұтастай алғанда өңірдің есепке алу қабілеттілігін ескере отырып, ел азаматтары үшін қолайлы өмір сүру жағдайларын жасау мәселелерін қамтитын бірыңғай бағдарламалық құжатқа біріктірілді. Бағдарламаға энергия тиімділігі, сумен жабдықтау, Білім беру саясаты, шығарындыларды азайту және ауаның ластануы саласындағы міндеттер кіреді.⁴⁰ Сондықтан бұрын қабылданған Мемлекеттік бағдарламалар 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Өңірлерді дамыту бағдарламасына оңтайландырылды (ППР-2020).

2015-2017 жылдар кезеңінде мемлекеттік бюджеттен бағдарламаны іске асыруға мемлекеттік бюджеттен 181,9 млрд. теңге, оның ішінде қалалардың қажеттіліктеріне -96,8 млрд. теңге, ауылдық елді мекендерге -61,7 млрд. теңге бөлінді.

5. 6. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ КОДЕКС

2019 жылдың қазан айында экология, геология және табиғи ресурстар министрі М. Мырзағалиев Мәжілісте жаңа экологиялық кодекстің жобасын ұсынды. Жоба ірі компанияларға қоршаған ортаға шығарындылар үшін көбірек төлеуді ұсынады. Өзгерістер өндіріске жаңа технологияларды енгізетін компанияларға әсер етпейді. Олар шығарындылар үшін төлемдерден босатылады, бұл қаражат жаңа жабдықты сатып алуға жұмсалады.

Жаңа кодексте экологиялық проблемаларды шешуге қаржыландырудың өсуі де көзделген.

38 "Казахстанская Правда" Электронды Газеті
39 "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

40 "Әділет" Қазақстан Республикасының ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

Қазіргі уақытта табиғат қорғау заңнамасын бұзғаны үшін төлемдер және шығарындылар үшін төлемдер бірлескен және республикалық бюджеттерде жинақталады. Көп жағдайда олар табиғатты қорғау шараларына бөлінбейді. Бүгінгі таңда шығарындылар үшін төлемдердің орта есеппен 14% - ы экологиялық проблемаларды шешу үшін пайдаланылады (кейбір аймақтарда бұл 14,7%, басқа 6%). Сондықтан жаңа экологиялық кодексте барлық қаражаттың 100% - эколог экологиялық іс-шараларға бағыттау жоспарлануда.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы Экологиялық кодексі 2007 жылғы 9 қаңтарда қабылданды. Алайда, Қазақстан Президенті 2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында уақыт талаптарына сай келетін жаңа экологиялық кодексті әзірлеуді тапсырды. 2020 жылы Кодекстің жобасы пысықталып, Қазақстан Республикасының Үкіметіне бекітуге жіберіледі деп күтілуде.

Жаңа Кодекс жобасының негізгі принциптеріне мыналар жатады:

- қоршаған ортаға елеулі және қайтымсыз зиян келтіру қаупін болдырмауға бағытталған тиімді және пропорционалды шараларды (экономикалық қолайлы баға бойынша) қабылдаудан бас тартуға немесе қабылдауды кешіктіруге сенімділіктің болмауы себеп болмауға тиіс сақтық қағидаты;
- ластанудың алдын алу принципі, ең алдымен, ең жақсы қол жетімді пайдалану арқылы көзде

Кодекс жобасы Қазақстанда стратегиялық экологиялық бағалау жүйесін (СЭС) құру үшін негіз қалайды. СЭС бойынша хаттама "экологиялық есепті иемдену және оны дайындау салаларын айқындауды, жұртшылықтың қатысуын және онымен консультацияларды қамтамасыз етуді, сондай-ақ экологиялық есептің ережелері мен жұртшылықпен консультациялардың нәтижелерін жоспарда немесе бағдарламаларда есепке алуды қоса алғанда, халықтың денсаулығына байланысты ықтимал экологиялық салдарларды бағалау" ретінде айқындалады.

Қалдықтарды басқару жүйесін жетілдіру мәселелері Экологиялық кодекстің жаңа редакциясы шеңберінде де қайта қаралды. Атап

және экономикалық қолайлы бағамен көрсетілетін болады;

- "ластаушы төлейді" қағидаты: халықаралық деңгейде түсіндіруге сәйкес қолданылуы тиіс қағидат, ол Қазақстанда әлі жоқ. Шығарындылар мен залалды өтеу үшін төлем түрінде бюджетке түсетін қаражат мақсатты сипатта болмайды және негізінен жұмсалмайды бұл экологиялық мәселелерді шешу. Нәтижесінде "ластаушы төлейді" қағидатының мақсатына қол жеткізілмейді (ластанудың алдын алу, азайту және бақылау);
- мемлекеттің орнықты дамуына қол жеткізу үшін қоршаған ортаны қорғау осындай дамудың ажырамас бөлігі болып табылады және оны одан ажырата отырып қарауға болмайтын интеграция қағидаты (мысалы, осы қағиданы іске асыру құралдарының бірі стратегиялық экологиялық бағалау болып табылады);
- әркімнің экологиялық ақпаратқа, соның ішінде қауіпті заттар мен қызмет түрлері туралы ақпаратқа қол жеткізуін талап ететін қоғамға қатысу және қатысу принципі. Осы Қағидаға сәйкес жұртшылық қоршаған ортаға айтарлықтай әсер ететін жобаларды жүзеге асыруға байланысты процестерге, соның ішінде елді мекендерді, өндірістік объектілерді, жолдарды және т. б. жоспарлау кезінде қатысуы керек.

айтқанда, "Waste to Energy" тұжырымдамасын енгізу ұсынылды. Алайда, осы тәсілдің күрделілігін ескере отырып, тұжырымдаманы жеке заң жобасына енгізу туралы шешім қабылданды. "Waste to Energy" заң жобасы экология геология және табиғи ресурстар министрлігінде пысықталуда.

Париж келісімі шеңберіндегі елдің міндеттемелерін ескере отырып, Кодекс жобасына климаттың өзгеруіне бейімделу саласындағы уәкілетті органды және бейімделу жөніндегі іс-қимылдарды жоспарлаудың негізгі тәсілдерін айқындайтын климаттың өзгеруіне бейімделу шеңберлері енгізілді.

Жаңа кодексті әзірлеу үшін Энергетика министрлігі Жол картасын бекітті, ЭЫДҰ, "Атамекен" Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы, Жеке кәсіпкерлік субъектілері мен табиғат

5.7. ҰЛТТЫҚ САЛЫМ

Климаттың өзгеруінің екі аспектісі бар: біріншісі – парниктік газдардың азаюы екіншісі – климаттың өзгеруінің әсеріне бейімделу. Парниктік газдар шығарындыларын азайту саласында жұртшылықтың күш-жігері табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануға және шығарындыларды азайтудың өлшенетін мақсаттарының сенімді жүйесін құруға бағытталған. Бейімделу контекстінде климаттың өзгеруінің теріс әсерін бағалауға және климаттың өзгеруіне төзімді экономиканы құру шараларына назар аудару керек.

Париж келісіміне сәйкес барлық тараптар ұлттық деңгейде айқындалатын салымдар (НВ) шеңберінде қолдан келгеннің бәрін жасауға міндеттенеді. Барлық тараптар өздерінің шығарындылары мен оларды азайту жөніндегі күш-жігері туралы үнемі хабарлайды⁴¹. Келісімге сәйкес барлық тараптар НВ-ға қол жеткізу үшін ішкі шараларды дайындауға, хабарлауға, қабылдауға міндеттенеді. Тараптар өздерінің НВ туралы ақпаратты әр бес жыл сайын ұсынуы тиіс.

Бейімделудің жаһандық мақсаты-әлеуетті нығайту, төзімділікті арттыру және климаттың өзгеруіне сезімталдықты азайту. Барлық тараптар бейімделуді жоспарлауға қатысуы және бейімделу бойынша жаңартылған баяндамаларды ұсынуы тиіс⁴².

Көптеген елдердің мақсаттары өте жеткіліксіз және Париж келісімінде белгіленген 1,5°C температураға жету мүмкіндігі жоқ. Қазақстан НВ саны жеткіліксіз елдердің ондығына кірді⁴³.

Қазақстан Еуропа мен Орталық Азиядағы парниктік газдардың ірі эмитенттерінің бірі болып табылады (2016 жылы Ұлттық шығарындылар 332,7 млн.тонна CO₂ құрады). Энергетикалық сектор парниктік газдардың жалпы шығарындыларының 78,8% құрайды, одан кейін ауыл шаруашылығы(9,5%) және өндірістік

41 БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясы (БҰҰ КӨЖНК)

42 БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясы (БҰҰ РКИК)

43 Climate Action tracker –2020

пайдаланушылар қауымдастықтарының өкілдерінен жұмыс тобын құрды.

процестер (7,2%)⁴⁴. Өндірілетін электр энергиясының 80% - дан астамы көмірден, одан кейін табиғи газдан (7%) және гидроэнергетикадан (8%) келеді.

Болашақ климатты сақтаудың маңыздылығын мойындай отырып, Қазақстан өзінің ұлттық үлесі ретінде парниктік газдар шығарындыларын 2030 жылға қарай 1990 жылғы деңгеймен салыстырғанда 15% - ға қысқартуды ұсынды. Қазақстан 2016 жылғы қарашада Париж келісімін ратификациялады және ұсынылған мақсатқа бірінші НВ ретінде қол жеткізу бойынша міндеттемелерді өзіне алды. Бұл мақсат тұрақты экономикалық дамуға, сондай-ақ орташа жаһандық температураның өсуін индустрияға дейінгі деңгейден 2° - тан едәуір төмен деңгейде ұстап тұрудың ұзақ мерзімді жаһандық мақсатына қол жеткізуге және осы өсуді 1,5°C-қа дейін шектеуге күш салуды жалғастыруға ықпал етеді.

Сондай-ақ, Қазақстан Электронды кадастрды – шығарындылар мен парниктік газдар көздерін мониторингтеу, есеп беру және тексеруге арналған онлайн платформаны іске қосты. Бұл кадастр Қазақстан шығарындыларына квоталар саудасының ұлттық жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады.

44 ҚР Статистика комитеті

Қазақстанның шығарындылар саудасының ұлттық жүйесі (СТВ) 2013 жылы CO₂ ішкі шығарындыларын реттеудің және төмен көміртекті технологияларды дамытудың негізгі құралы ретінде іске қосылды. Алайда 2016 жылы анықталған кемшіліктерді жою мақсатында СТВ тоқтатылды¹.

Мысалы, конкурстық сауда-саттық жүйесі іске қосылған сәттен бастап квоталар тарихи әдіс бойынша берілді, яғни соңғы 2 жылдағы нақты көлемнен қысқартудың қажетті көлемі (жылына шамамен 1,5%) шегерілді. Осылайша, парниктік газдар эмитенттеріне төмендетілген квота берілді. Алайда бір жыл ішінде мұндай қысқаруға қол жеткізу кәсіпорын үшін мүмкін болмады.

Мұның себебі Қазақстан экономикасының өсуі болып табылады, ол электр энергиясына сұранысты арттырады. Нәтижесінде сұрақ туындады: егер электр энергиясын өндіру парниктік газдар шығарындыларының өсуіне байланысты болса, энергия өндіруші компаниялар елдің электр энергиясына деген қажеттілігін қалай қамтамасыз ете алады? Яғни квота беру кезінде экономиканың өсу қарқынын ескеру қажет болды.

Бұл мәселені шешу үшін квоталық резерв енгізілді. Ол қуатты ұлғайту, жаңа қондырғыларды енгізу жағдайында қосымша квоталар беруге арналған.

2014-2015 жылдарға арналған квоталарды бөлудің ұлттық жоспары компанияларға үнемделген квоталарды бір жылдан екінші жылға ауыстыруға мүмкіндік бермейтін шектеулерді қамтыды. 2016 жылы Экологиялық кодекске қолданыстағы ұлттық квоталау жоспары шеңберінде үнемделген квоталарды бір жылдан екінші жылға ауыстыруға мүмкіндік беретін 2 түзетулер енгізілді. Бұл қаулы 2018 жылы шығарындылар квотасының сауда жүйесі қайта іске қосылған кезде күшіне енді.

Сонымен қатар, екі жылдық үзілісте парниктік газдар шығарындыларының салалық қарқындылығының тізімі әзірленді³. Тізбеге Электр энергетикасы, мұнай-газ, тау-кен өндіру, металлургия, химия және өңдеу секторлары үшін 52 арнайы коэффициент кіреді.

Барлық қажетті түзетулерден кейін 2018 жылы шығарындыларға квоталық сауда жүйесі қайта іске қосылды.

¹zakon.kz

²Article94-9ofEnvironmental Code

³kazpravda.kz

Осы бөлімді қорытындылай келе, елде қоршаған ортаны қорғау саласындағы стратегиялық мақсаттар нақты анықталған және "жасыл экономикаға"көшу үшін заңнамалық база құрылған деп айтуға болады. Жаһандық өзгерістерге уақтылы ден қоюдың маңыздылығын түсіне отырып, елімізде "Жасыл экономика" саласындағы құжаттарды әзірлеу және қайта қарау процесі басталды. PAGE бағдарламасы аясындағы күш-жігер

Қазақстанның "жасыл экономикаға"көшуі жөніндегі тұжырымдама және төмен көміртекті Даму стратегиясы сияқты құжаттарды әзірлеу және қайта қарау кезінде халықаралық білім тәжірибесін интеграциялауға, жаңа экологиялық кодексті іс жүзінде іске асыру үшін қолдау көрсетуге бағытталуы мүмкін. Барлық құжаттармен жұмыс істеу кезінде оларды ұлттық заңнамаға одан әрі интеграциялау үшін ТДМ мақсаттары мен міндеттерін ескеру қажет.

6. СЕКТОРЛЫҚ СТРАТЕГИЯЛАР МЕН БАСТАМАЛАРҒА ШОЛУ

Осы бөлімде "жасыл экономиканың" басым секторлық және тақырыптық бағыттары толығырақ қарастырылады. Аталған тақырыптық бағыттар Қазақстанның page өтінімінде, сондай-ақ 2019 жылғы ақпандағы бастапқы миссия барысында және PAGE ұлттық үйлестіру орталығымен кейінгі консультациялар барысында айқындалды.

6.1. ЭНЕРГЕТИКА

Мұнайдың, газдың, көмірдің және уранның орасан зор қоры Қазақстанды әлемдік энергетикалық нарықтағы ең ірі ойыншылардың біріне айналдырды. Қазақстан тәуелсіздік алған сәттен бастап елдегі инвестициялардың жалпы көлемінің 60% - дан астамы энергетика секторына, атап айтқанда мұнай-газ саласына жіберілді. Елдің ауқымды табиғи ресурстары алдағы онжылдықта мұнайға болжамды әлемдік сұраныстың 2-3% - покрыв жабады деп болжануда. Сонымен қатар, Қазақстан көмір мен газ қоры бойынша әлемнің жетекші он елінің қатарына кіреді. Дәлелденген газ қоры 3 трлн. м³, болжамды-5 трлн. м³.

Уран ресурстарының көптігі-Қазақстанның энергетикалық держава ретінде қаралуының тағы бір себебі. Елде жұмыс істейтін атом электр станциялары болмаса да, ол әлемдегі уран қорының 12% - на ие және 2018 жылы шамамен 21 700 тонна уран өндіріді, бұл әлемдік уран өндірісінің 1/3 бөлігі⁴⁵.

Елдегі ағымдағы жиынтық орнатылған электр қуаты 21,7 ГВт құрайды, бұл жалпы әлемдік белгіленген қуаттың шамамен 0,3% құрайды⁴⁶. 2017 жылы электр энергиясының жалпы өндірісі 102,4 млрд. кВт·сағ құрады, оның 88% –дан астамы қазба отынмен жұмыс істейтін электр станцияларына, 11% –ы гидроэлектростанцияларға және 1% - дан азы жаңартылатын энергия көздеріне келді⁴⁷.

Халықаралық энергетикалық агенттіктің (ХЭА) мәліметтері бойынша, жаһандық CO₂ шығарындыларының жартысына жуығы Энергетика секторынан келеді⁴⁸. Елдің ЖІӨ-нің жоғары энергия сыйымдылығының объективті

Раздел описывает достижения и усилия, которые Казахстан прилагает в направлении устойчивого развития, особое место в котором занимает переход страны к «зеленой экономике». Кроме того, в разделе уделено внимание секторальным стратегиям (инициативам, программам и т.д.) по снижению негативного воздействия промышленногосекторанаокружающуюсреду.

себептеріне қарамастан, энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру үшін айтарлықтай әлеует бар. Негізгі өнеркәсіптік кәсіпорындардың энергетикалық аудиттерінің қорытындыларын талдау энергия үнемдеудің орташа әлеуеті 10%, бюджет саласында -40% құрайтынын көрсетті.

Қазақстан Үкіметі энергетика секторындағы шығарындыларды азайту саясатының маңыздылығын түсінеді. Бірқатар заңдар, стратегиялар мен бағдарламалар әзірленді және қабылданды, нәтижесінде бұл сектордағы шығарындылардың азаюына әкелді. Осы тарауда энергетика тұрғысынан Жасыл экономикаға көшуді қолдау үшін қабылданған ағымдағы стратегиялар мен заңдар талқыланады.

45 Дүниежүзілік ядролық қауымдастық

46 Орталық барлау басқармасы

47 Федералды төтенше жағдайларды басқару агенттігі (АҚШ)

48 Халықаралық энергетикалық агенттік

6. 1. 1. ЭНЕРГИЯ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстан табиғи ресурстардың қомақты қорына ие. Елдің энергетикалық балансында экономикалық тұрғыдан тиімді қазба отын – көмірмен жұмыс істейтін жылу электр станциялары мен қазандықтар басым. Электр және жылу энергиясын өндіру, беру және тарату секторларында ескірген инфрақұрылыммен бірге қолданылатын көмір жағу технологиялары бұл секторды энергияны көп қажет ететін және тиімсіз етеді.

Жылу электр станциялары мен қазандықтардың энергия тиімділігін арттырудың ынталандырушы факторларының бірі көмір электр станцияларынан зиянды заттар шығарындыларына қойылатын жаңа нормативтік талаптарға көшу болып табылады⁴⁹.

Жылу электр станциялары мен қазандықтар белгілеген энергия тиімділігі мақсаттарына энергияны тиімдірек пайдалануға мүмкіндік беретін озық технологияларды пайдалану арқылы қол жеткізіледі:

- газ технологиясы-аралас газ-бу циклі негізінде;
- жаңа көмір технологиялары-супер критикалық бу параметрлері бар және айналымдағы қайнау қабатын қолданатын бу циклы бар көмір электр станциялары;
- дәстүрлі технологиялардың энергия тиімділігін едәуір арттыруға мүмкіндік беретін электр, жылу және суық когенерация;
- отын элементтері-катализаторларды қолдана отырып, отынның химиялық энергиясын электр энергиясына тікелей түрлендіру;
- шағын және микро-ЖЭО (жылу электр орталықтары) –орталықтандырылмаған жартылай автономды энергиямен жабдықтау жүйелері және т. б.

Газдандыру жобалары облыстарда, сондай-ақ Алматы және Астана қалаларында іске асырылуда. Жобаларға қолданыстағы газ желілерін жаңғырту және қайта құру ғана емес, сонымен қатар тұрғын аудандар мен жеке секторды газдандырумен жаңа

желілер салу кіреді⁵⁰.

Жылу және электр энергиясын беру және тарату секторында перспективалы энергия тиімді технологиялар енгізілуде:

- өндірістік процестерді цифрландыру және автоматтандыру,
- жылу желілерінің құбырларын оқшаулаудың инновациялық технологияларын қолдану,
- сорғы жабдықтарында жиілікті реттеуді орнату, электр желілерін жаңғырту,
- трансформаторларды энергия тиімдірек және т. б. ауыстыру.

Озық технологияларды енгізуге қарамастан, қолданыстағы тарифтік саясат компанияларға инвестициялар мен жаңғырту үшін жеткілікті қаражат өндіруге мүмкіндік бермейді. Қазіргі уақытта Қазақстанда кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар есебінен халық үшін тариф субсидияланады. мұндай тәжірибе электр энергиясы нарығында бәсекелестік болмаған, бірақ монополия болған уақытта өзін ақтады. Бірақ қазіргі уақытта бұл нарықта энергиямен сауда жасайтын реттелмейтін ұйымдар пайда болды. Сондықтан Қызмет түріне 300-ден астам лицензия берілді, олардың арасында 40-қа жуығы реттеледі⁵¹. Дүниежүзілік Банктің бағалауы бойынша сектордың инвестициялық қажеттіліктерін жабу үшін халық үшін тарифтерді 40-55-ке арттыру қажет %.

Алайда, қолданыстағы тарифтік реттеу жүйесінің әлеуметтік бағыттылығына байланысты энергетикалық компаниялардың қымбат энергия үнемдеу іс-шараларын іске асырудағы қаржылық мүмкіндіктері шектеулі. Бұл міндетті шешу үшін Қазақстан энергия тиімділігін арттыру және шығындарды азайту мақсатында энергетика секторын жаңғыртуға инвестициялар тартудың халықаралық тәжірибесін зерделейді.

Барлық уақытта энергия тиімділігі мен энергия сыйымдылығы бизнес пен тұтастай алғанда елдің бәсекеге қабілеттілігіне тікелей әсер етті және әсер етеді. Қазақстан өнеркәсібі энергия тиімділігі

49 "Әділет" Қазақстан Республикасының ақпараттық-құқықтық жүйелік нормативтік құқықтық актілері

50 КазТрансГаз

51 EnergyMedia Ақпараттық Ресурсы

мен энергия сыйымдылығы басым міндеттер болмаған кеңестік дәуірдің мұрасы болып табылады. Осы себепті өндіріс процесі жоғары және тиімсіз энергия тұтынумен сипатталды, бұл ақыр соңында бағаға әсер етеді.

Қазақстан-2050 Стратегиясы, Қазақстан-2025 стратегиясы және "жасыл экономикаға" көшу жөніндегі тұжырымдама ЖІӨ энергия сыйымдылығын 2008 жылғы деңгеймен салыстырғанда 2025 жылға қарай 25% - ға және 2050 жылға қарай 50% - ға төмендету жөніндегі мақсаттарды белгілейді. 2017 жылдың соңында ЖІӨ энергия сыйымдылығы 2008 жылмен салыстырғанда 18 ға төмендеді⁵².

Қазіргі заманғы энергия үнемдеу жүйесінің негізі 2012-2015 жылдары индустриялық-инновациялық дамудың бірінші бесжылдық жоспары шеңберінде қаланды. Жапондық тәжірибеге сүйене отырып, энергияны үнемдеу жүйесінің негізгі элементі Мемлекеттік энергетикалық тіркелім (ГЭР) болып табылады⁵³. Бүгінгі таңда тізілімге 26 мыңға жуық ұйым, оның ішінде 16,5 мыңы – мемлекеттік мекемелер, 5,5 мыңы – квазимемлекеттік сектор, 3,5 мыңы – заңды тұлғалар енгізілген⁵⁴.

2017 жылы ГЭР субъектілері елдегі тұтынудың 41% - ии немесе 53,3 млн. тонна шартты отынды тұтынды, ГЭР субъектілері болып табылмайтын субъектілер -48%, халық -7%, шығындар -4%. Жалпы, Қазақстан 132 млн. тонна шартты отын тұтынды.

Мемлекеттік объектілер міндетті энергетикалық аудиттен босатылғандығына байланысты, олар ұсынатын ақпарат қазіргі уақытта олардың энергия үнемдеу және энергия тиімділігі, оның ішінде энергия тұтыну саласындағы қызметін толық көлемде талдауға мүмкіндік бермейді.

Бүгінгі күні мемлекеттік кәсіпорындар мен мекемелердің, жарғылық капиталына мемлекет қатысатын заңды тұлғалардың тізілімінің деректері бойынша елде 28 000-ға жуық мемлекеттік объектілер мен квазимемлекеттік сектор кәсіпорындары бар.

Мемлекеттік мекемелер мен квазимемлекеттік ұйымдар үшін энергия тұтынудың белгіленген

шекті көрсеткішіне байланысты Б. з. б. 100 мыңға тең немесе одан асатын көлемде ГЭР-ге 5000-ға жуық ұйым енгізілді, олардың тек 4000-ы мемлекеттік мекемелер мен квазимемлекеттік ұйымдар болып табылады.

Осылайша, 24000-нан астам мемлекеттік мекемелер мен квазимемлекеттік ұйымдар энергияны тұтыну тұрғысынан бақыланбайды. Сонымен бірге, басқа елдердің тәжірибесі Мемлекеттік мекемелердің энергия тұтыну мониторингінің әлеуметтік маңызы бар екенін және мониторинг органдарының ұсынымдары есебінен энергия үнемдеу іс-шараларын іске асыру нәтижесінде оқыту мен еңбек жағдайларының жақсаруына әкелетінін көрсетеді. Үнемделген қаражат басқа әлеуметтік қажеттіліктерге бағытталуы мүмкін.

13.01.2012 ж. "энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру туралы" Заңның 20-бабына сәйкес уәкілетті орган энергия тиімділігі картасын қалыптастырады және жүргізеді, жобаларды іріктейді және оған енгізеді. Қазіргі уақытта энергия тиімділігі картасы Бүкіләлемдік банктің қолдауымен құрылған белсенді ресурс болып табылады. Карта энергия үнемдеу мәселелері бойынша жұртшылықтың хабардарлығын арттыру мақсатында құрылған⁵⁵.

Инвестициялық мақсаттар үшін қол жетімді қаржының жетіспеушілігі Жасыл экономикаға көшудегі ең үлкен кедергілердің бірі болып қала береді. Тұрақты энергетика және климат саласындағы жобаларға жеке сектордың қатысуы тұрақсыз іскерлік климатпен шектелді, бұл өз кезегінде "жасыл" жобаларды жүзеге асыруға рұқсат алуды қиындатты.

Төмен көміртекті тәжірибелерді ілгерілету шеңберінде экономиканың энергия сыйымдылығын төмендету және энергия тиімділігін арттыру жөніндегі шаралардың бірі ретінде Қазақстан Үкіметі БҰҰДБ-мен бірлесіп Жаһандық Экологиялық Қордың қаржылық қолдауымен "жасыл" жаңғыртуға арналған кредит бойынша пайыздық мөлшерлемені субсидиялаудың қаржылық тетігін іске қосты. Жоба несие мөлшерлемесінің 10% - суб

⁵⁵Энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру саласындағы ұлттық ресурс

⁵² Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің Индустриялық даму және өнеркәсіптік қауіпсіздік комитеті

⁵³ "Энергия тиімділігі туралы Заң" -2012

⁵⁴ ҚР Мемлекеттік Энергетикалық Тізілімі

субсидиялайды. БҰҰ ДБ әзірлеген және ДАМУ Қорымен бірлесіп сынақтан өткізілген қаржы тетігі 2018 жылы 35,2 млн. доллардан

6. 1. 2. ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ КӨЗДЕРІ

Қазақстанда жаңартылатын энергия көздерін қолдау туралы алғашқы заң 2009 жылы әзірленіп, қабылданды. Содан бері Қазақстанда ЖЭК жобаларын іске асыру ТЭН әзірлеу схемасынан (бағасын, өтелу мерзімін және т. б. көрсете отырып) және "FIT" тіркелген тарифтер схемасынан (2013 жылғы 4 шілдеден бастап), сондай-ақ жаңартылатын энергия көздерінің әрбір санаты үшін (жел, күн, гидро және биогаз) бастап эволюцияның бірқатар кезеңдерінен өтті), Энергетика министрлігі белгілеген. Екі схема да (техникалық-экономикалық негіздеме және FIT) инвесторлар рұқсат беру процедураларынан өтіп, содан кейін ғана 15 жылға электр энергиясын сатып алу-сату шартын жасауға өтініш беруі керек деп болжайды.

"Қазақстандық Электржелілік операциялық компания" АҚ (KEGOC) есеп айырысу-қаржы орталығын құрды, ол арқылы ЖЭК-ке инвестиция салынған жағдайда электр энергиясын жеткізуге 15 жылдық келісімшарттарға қол қоюға болады. Бұл механизм инвестициялардың қайтарымын қамтамасыз етуге және ЖЭК жобаларының кірістілігін арттыруға көмектеседі.

Тіркелген тарифтер тетігі қазақстандық ЖЭК нарығын жылдам іске қосуға мүмкіндік берді. Ал қазір ел 2018 жылы тіркелген тариф саясаты аукциондармен ауыстырылған әлемнің 48 елінің қатарына кіреді. Мысалы, 2014 жылы жалпы белгіленген қуаты 177 МВт болатын 35 нысан іске қосылды, ал 2018 жылдың соңына қарай жалпы орнатылған қуаты 531 МВт құрады.

"Аукциондық механизм, бір жағынан, жобалар мен инвесторларды іріктеу процесін ашық әрі түсінікті етуге, екінші жағынан, ЖЭК қуатын соңғы тұтынушылар үшін тарифтерге енгізудің әсерін барынша азайтатын неғұрлым тиімді технологиялар мен жобаларға ставка жасауға мүмкіндік берді", - деді Энергетика министрі Қанат Бозымбаев⁵⁶.

Сол жылы жаңартылатын энергия бойынша

астам жеке инвестиция тартуға мүмкіндік берді. Бұл механизм жаңартылатын энергия көздерінің жобаларына қолданылады.

алғашқы аукциондар өтті, бұл электр энергиясының тарифін төмендетуге үлкен әсер етті. Аукцион жүйесі ЖЭК секторындағы ең тиімді жүйелердің бірі болып саналады. Сауда-саттық қорытындысы бойынша 2019 жылы күн энергиясының бағасы 0,025 кв / кВт×сағ, жел-0,050×/кВт × сағ, биомасса-0,083×/кВт × сағ құрады.

Жоғарыда аталған стратегияларды пайдалана отырып, Үкімет ЖЭК саласындағы "Жасыл экономика" тұжырымдамасының нысаналы көрсеткіштеріне қол жеткізуді жоспарлап отыр. Атап айтқанда, энергетикалық теңгерімдегі жаңартылатын энергия көздерінің үлесі 2020 жылға қарай 3% -, 2030 жылға қарай 10% - и және 2050 жылға қарай 50% - құрауы тиіс 3%.

Қолайлы заңнамалық база Қазақстанның ЖЭК секторына 1 млрд. АҚШ. Қазіргі уақытта Қазақстанда белгіленген қуаты 1022,1 МВт 89 ЖЭК нысаны жұмыс істейді, оның ішінде 19 жел, 30 күн, 37 гидроэлектростанция және 3 биоэлектростанция.

2019 жылы ЖЭК пайдаланудың құқықтық режиміндегі кейбір жақсартуларға қарамастан (рұқсат беру рәсімдерін оңайлату, бағамдық айырманы индекстеуді енгізу, төрелік Ескертпе, кезең-кезеңмен енгізу), ЖЭК секторын игеру (ауқымды жобалар) мынадай сын-тегеуріндермен шектеледі:

- ЖЭК дамуының энергия өндірудің дәстүрлі секторына тәуелділігі. "Жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды қолдау туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес жаңартылатын көздерден энергия өндіруге арналған шығындарды дәстүрлі энергия өндіруші компаниялар РФО арқылы жүктейді. Жаңартылатын энергия шығындары өндіруші компаниялардың электр энергиясын тұрақты жеткізуі үшін шектеулі тарифке қосылады. Жаңартылатын энергия өндірісінің болжамды өсуіне байланысты дәстүрлі энергия өндіруші компанияларға қысым күшейеді. Мәселен, мысалы,

Екібастұз ГРЭС-1 дәстүрлі электрмен жабдықтау тарифі жаңартылатын энергия үлесі 0,74 теңге/кВт×сағ (2019 жыл) болатын 5,76 теңге/кВт×сағ шектеледі. 2025 жылы шектеулі тарифтегі ЖЭК үлесі (5,76 теңге/кВт×сағ) болжам бойынша 2,40 теңге/кВт×сағ жетеді, бұл электр энергетикалық компанияның пайдасын айтарлықтай төмендетеді.

- РФО-ЖЭК-тен энергия сатып алушы шектеулі қаржылық мүмкіндіктерге ие қолданыстағы жүйенің тұрақсыздығы. ЖЭК құнының оң динамикасы (2019-57 теңге вексель, 2025-210 теңге вексель) ФСБ электр энергиясын сатып алу жөніндегі міндеттемелерді сақтамау тәуекеліне ұшыратады.
- Аукциондық механизм арқылы жаңартылатын көздерден энергия сатып алуды орта және ұзақ мерзімді жоспарлаудың болмауы. 2013-2020 жылдарға арналған баламалы және жаңартылатын энергетиканы дамыту жөніндегі іс-шаралар жоспары 2020 жылға қарай жаңартылатын энергия көздерінің, негізінен жел және гидроэнергетиканың 3 054 МВт қуатын орнатуға бағытталған. Есеп комитеті 2016 жылы жүргізген оның орындалуын бағалау оның алға қойған мақсаттарынан едәуір артта қалғанын және үйлестірудің болмауы ұлттық және жергілікті деңгейде қаржылық шектеулерге әкелгенін көрсетті. Іс-шаралар жоспары мандатының мерзімі 2017 жылдың сәуірінде аяқталды. Үкімет Қазақстанның жел және күн энергетикасы саласындағы үлкен әлеуетін пайдаланатын жаңартылатын энергия көздерін пайдалану жобалары бойынша жаңа жоспарлармен жұмысты жалғастыруы тиіс.

Большой потенциал развития существует в сегменте мелких проектов ВИЭ. Так, сельское население Казахстана составляет более 42%. Кроме того, в 2018 году Правительством Республики Казахстан подготовлена Концепция Национальной программы развития мясного животноводства на 2018-2027 годы. Основное внимание будет уделяться не крупным предприятиям, а семейным фермам. В рамках Концепции планируется:

- шаруашылықтар санының өсуі 20-дан 100 мың данаға дейін;
- ауыл халқы үшін 100-ден 500 мың адамға дейін жұмыс орындарын құру;
- ірі қара мал басын 15 миллион басқа дейін ұлғайту;
- бір жұмысшыға шаққандағы еңбек өнімділігін 1000 доллардан 8000 долларға дейін арттыру.

Етті мал шаруашылығын дамыту бағдарламасының мақсаттары ауылдық энергетикалық жүйелерді құруға қуатты ынталандыру бола алады. Мұндай жүйелер тек генерацияны ғана емес, сонымен қатар ЖЭК-тен алынған энергияны бөлуді де жүзеге асыра алады. Сарапшылардың бағалауы бойынша, 15 миллион бас ірі қара мал қуаты күніне 40 миллион текше метр биогаз болатын биогаз қондырғыларының ресурстық базасын қамтамасыз ете алады, оның ішінде 250 000 МВт×сағ электр энергиясы өндірілуі мүмкін (Алматы ЖЭО-1, ЖЭО-2, ЖЭО-3 бірлесіп күніне шамамен 20 000 МВт×сағ өндіреді). ЖЭК биогазайларын пайдаланудың кешенді тәсілін енгізу мал шаруашылығы қалдықтарын өндірумен байланысты климаттық және экологиялық проблемаларды шешуге ықпал ететін болады.

Қазіргі уақытта Энергетика министрлігі энергияға деген жалпы сұраныстың жартысына жуығын құрайтын жылумен жабдықтау және салқындату секторын қоса алғанда, жаңартылатын энергетиканың шағын ауқымды жүйелерін енгізуге жәрдемдесу мақсатында тиісті заңнамаға түзетулер енгізу бойынша жұмыс жүргізуде. Түзетулер жаңа градациямен жаңартылатын энергияны пайдаланудың шағын ауқымды жобаларын анықтауды енгізеді қуаттылық, жаңартылатын энергия көздерімен жұмыс істейтін жабдықтың техникалық стандарттары технологиялық қосылу процедураларын жеңілдетеді, сондай-ақ осындай жобаларды қаржылық қолдауды (субсидиялар мен салықтық жеңілдіктер) көздейді. Сонымен қатар, заң жобасы Қазақстанда алғаш рет энергияға деген жалпы түпкілікті сұраныстың жартысына жуығын құрайтын жылумен жабдықтау секторында ЖЭК дамыту үшін ынталандыруды енгізуде.

Осылайша, жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, энергетика секторының негізгі сын-қатерлері арасында тарифтерді, субсидияларды және т.б. белгілеу сияқты қаржылық және

бюджеттік құралдар мәселесін бөліп көрсетуге болады деп қорытынды жасауға болады. жоғарыда айтылғандай, халық пен заңды тұлғалар үшін тарифтерді белгілеу және саралау, сондай-ақ субсидияларды бөлу мәселелері осы секторға инвесторларды тарту үшін негіз болып табылады. Сонымен қатар, жаңартылатын энергетиканы дамыту бөлігінде бүгінгі күнге дейін

6. 2. ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ БАСҚАРУ: АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ, БИОӘРТҮРЛІЛІК

Қазақстан Президенті Қ. Тоқаев 2019 жылғы 2 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында: "ауыл шаруашылығы-біздің негізгі ресурсымыз, бірақ ол толық пайдаланылмайды. Біздің елімізде ғана емес, елімізде де сұранысқа ие органикалық және экологиялық таза өнім өндіру үшін айтарлықтай әлеуетіміз бар".

Тарихи тұрғыдан алғанда, Қазақстан негізінен аграрлық ел болды. Ауыл шаруашылығында айтарлықтай салмақты өсімдік шаруашылығы алады. Аграрлық сектордағы өндірістің 4,5 есе өсуі ел дамуының стратегиялық мақсаттарының бірі ретінде мәлімделді. Жалпы ауыл шаруашылығы өндірісіндегі мал шаруашылығының үлесі 45%, ал өсімдік шаруашылығының үлесі 55% құрайды.

6. 2. 1. ЖЕР РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ

Қазақстандағы ауыл шаруашылығы алқаптарының ауданы 222 млн. гектардан асады, оның ішінде 186,9 млн.га жайылым, 29,41 млн. га егістік, 5,16 млн. га шабындық және 0,12 млн. га көпжылдық екпелер. Сонымен бірге ауыл шаруашылығы елдің жалпы ауыл шаруашылығы алқаптарының шамамен 40% (91 млн. га) немесе 91 млн. га, құрайды.

Экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізуге үнемі ұмтылу қоршаған ортаға және биоәртүрлілікке теріс әсер етеді. Жергілікті климаттық жағдайларды ескермей ауыл шаруашылығының дамуы құнарлы топырақтың жоғалуына және жердің деградациясына әкелді. Ел аумағының шамамен 70% - ы топырақтың деградациясына және шөлейттенуге бейім.

Жалға алынған жерлердің көп бөлігі көбінесе мақсатына сай пайдаланылмайды және топырақтың нашарлауын болдырмау үшін

игерілмеген шағын жобаларда үлкен әлеует бар.

PAGE саласында Қазақстанға энергетика секторында фискалдық құралдарға талдау жүргізуде қолдау көрсету, сондай-ақ шағын ЖЭК бойынша жобаларды іске асыруға оларды неғұрлым кең тарту үшін ШОБ өкілдерінің әлеуетін күшейту және дамыту жөніндегі жұмыс мүмкіндігі бар.

шаралар қабылданбайды.

Биоәртүрлілік ауыл шаруашылығының теріс әсеріне ұшырайды. Әсіресе минералды тыңайтқыштарды шамадан тыс қолданған кезде.

Химиялық тыңайтқыштарды кеңінен қолдану көлдер мен өзендердің ластануы түрінде қиындықтар туғызады. Бүгінгі таңда Қазақстанда 500-ге жуық пестицид тіркелген және бұл тізім жыл сайын 15-20 атаумен толықтырылады.

Сонымен қатар, қараусыз қалған жерлердің пайда болуымен және шаруа қожалықтарын ұстау мен дамыту үшін айналым қаражаты мен инвестициялық қаражаттың болмауымен проблемалар бар. Бұл өз кезегінде қоршаған орта жағдайына да әсер етеді.

Мал шаруашылығында асыл тұқымды мал проблемасынан басқа, жемшөп дақылдарын өсіруге арналған жердің жетіспеушілігі ет өндірісінің өсуіне кедергі болып табылады. Елдің құрғақ және жартылай құрғақ жайылымдарының көпшілігінде тіршілік ету ортасының бұзылуының негізгі себептерінің бірі-малдың қарқынды жаюы. Етті мал шаруашылығын дамытудың 2018-2027 жылдарға арналған ұлттық бағдарламасында етті мал шаруашылығына отбасылық шаруашылықтардың қатысуына үлкен мән беріледі. Жоғарыда айтылғандай, бағдарлама мыналарды қарастырады:

- шаруашылықтар санын 20 мыңнан 100 мыңға дейін ұлғайту;
- ауыл халқы үшін 100-ден 500 мың адамға дейін жұмыс орындарын құру;
- ірі қара мал басын 15 миллион басқа дейін ұлғайту;
- бір жұмысшыға шаққандағы еңбек өнімділігін 1000 доллардан 8000 долларға дейін арттыру.

Мұндай өршіл міндеттер қоршаған ортаға қосымша жүктеме әкелуі мүмкін. Қазақстанда ауыл шаруашылығын дамытудың басымдықтарының бірі органикалық егіншілік болып белгіленді. Осы мақсатта органикалық өндіріс туралы заңдар әзірленді⁵⁷ және осы бағытта ауыл шаруашылығын дамыту⁵⁸, бағдарлама⁵⁹, Органикалық Ауыл шаруашылығын дамытудың жол картасы⁶⁰.

Қазақстанның аграрлық бизнесі 4 негізгі проблеманы бастан кешуде⁶¹:

- климат әрқашан қолайлы және болжамды бола бермейді;
- ұзақ мерзімді қаржыландыруға қол жетімділіктің болмауы;
- қажетті мөлшерде және сапада ауыл шаруашылығы техникасымен жеткіліксіз қамтамасыз етілу себебінен өндірістің өзіндік құнын ұлғайту;
- білікті қызметкерлердің жетіспеушілігі.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, Үкіметтің қолдауынсыз ауыл шаруашылығын тиімді дамыту мүмкін емес деп қорытынды жасауға болады. Осы мақсатта 2017-2021 жылдарға арналған ауыл шаруашылығын дамытудың тиісті бағдарламасы әзірленіп, қабылданды⁶². Бағдарлама ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігін және өңделген ауыл шаруашылығы өнімінің экспортын 2017 жылмен салыстырғанда кемінде 2,5 есе арттыру мақсатында қабылданды.

Бүгінгі таңда елдің ЖІӨ-нің шамамен 5% - ы ауыл шаруашылығында құрылады. Алдағы 5 жылда ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру және қайта өңдеу әртараптандырудың негізгі көзі және елдің экономикалық өсуін ынталандыруы тиіс. Ауыл шаруашылығының жаңа рөлін орындау Қазақстанның тұрақты дамуын теңестіруге, еңбек өнімділігін арттыруға және халықтың өмір сүру деңгейін арттыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік

береді. Ауыл халқы ауқымды кооперация және атаулы мемлекеттік қолдау есебінен өнеркәсіптік өндіріске тарту үшін жаңа мүмкіндіктерге ие болады.

2017-2021 жылдарға арналған Бағдарламаны іске асыруға республикалық және жергілікті бюджеттерде көзделген жалпы шығыстар 7,1 млрд.:

- 2017:барлығы—\$1.0млрд.
- 2018:барлығы—\$1.2млрд.
- 2019:барлығы—\$1.3млрд.
- 2020:барлығы—\$1.7млрд.
- 2021:барлығы—\$2.0млрд.

Бұл сомалар түпкілікті болып табылмайды және өңірлердегі ауыл шаруашылығын дамытудың кіші бағдарламалары мен бағдарламаларымен байланысты инвестициялық бағдарламалар негізінде тиісті қаржы жылына арналған мемлекеттік бюджетке сәйкес нақтыланатын болады.

57 Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

58 "Әділет"Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

59 "Әділет"Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

60 ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі

61 Ақпараттық портал zakon.kz

62 "Әділет"Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

Қазақстандағы органикалық ауыл шаруашылығы

2010 жылдан бастап Қазақстан ауыл шаруашылығында "жасыл" технологияларды ілгерілету бойынша белсенді жұмыс істеп келеді. Мысалы, әртүрлі синтетикалық тыңайтқыштарды қолдануды азайту. Топырақты өңдеудің нөлдік технологиясының арқасында әртүрлі химиялық заттарды қолдану синтетикалық пестицидтерден бас тартуға дейін азаяды.

Осылайша, Қазақстанда органикалық ауыл шаруашылығы енді ғана дами бастады. Қазіргі уақытта органикалық егіншіліктің халықаралық стандарттарына сәйкес ресми сертификатталған 332 мың гектардан астам органикалық жер бар. Бұл өте жоғары көрсеткіш. Алайда, бұл Қытай, ЕАЭО, Еуропа елдері және Америка сияқты нарықтардың өсіп келе жатқан қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жеткіліксіз.

Органикалық егіншілік өнімді сертификаттауды қоса алғанда, әртүрлі құралдарды енгізуді қамтиды. Халықаралық сертификат алу үшін қазақстандық ауыл шаруашылығы өндірушілері мен қайта өңдеушілер сертификаттау жөніндегі органдарға жүгінеді. Сертификаттау мақсатты нарықтың қажеттілігі негізінде жүзеге асырылады, мысалы, еуропалық нарыққа өнімді экспорттау үшін ЕО 834/07 ережесі немесе Солтүстік Америка нарығына өнімді экспорттау үшін Нор шарттары. Сертификат өндірушілерге өз өнімдерін шетелде "органикалық" деп белгілеуге мүмкіндік береді. Еуропалық Одақтың № 125/2013 қаулысына сәйкес Еуропалық Одақта өндірілетін өнімнің ЕО нормативтік талаптарына сәйкестігіне инспекция жүргізуге және сертификаттар беруге уәкілетті 10 бақылаушы орган-органикалық өнімдер Аккредиттелген. Бұл басқару органдары Еуропалық комиссиямен еуропалық нарық үшін ЕО 834/2007 қаулысына сәйкес сертификаттау үшін аккредиттелген usda департаменті порсертификациясы нарын кесша. Елімізде кәсіпкерлік қызметті жүзеге асырып жатқанына қарамастан, шетелдік сертификаттау ұйымдары Қазақстанда тіркелмеген (инспекциялар)*.

Соңғы бірнеше жылда қазақстандық ауыл шаруашылығы өндірушілерінің ауыл шаруашылығын жүргізудің органикалық әдістеріне көшуге қызығушылығы артып келеді. Органикалық өнімдерді өндіру және өңдеу Ақмола, Ақтөбе, Алматы және Қостанай облыстарында жүзеге асырылады. Негізгі өндірісті дәнді дақылдар, майлы дақылдар, бұршақ дақылдары, Жемшөп дақылдары және дәрілік өсімдіктер алады.

* fao.org

6. 2. 2. СУ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ

Су ресурстарын басқару мәселелері 2018 жылы өзектендірілген Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығын дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында көрсетілген. Бағдарламада, атап айтқанда, 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша ауылдық жерлерде ауыз суға қол жеткізу мәселесі толық шешілмегені көрсетілген⁶³. Жергілікті атқарушы органдардың ақпараты бойынша, халықтың жалпы саны 6,2 млн. адамды құрайтын 3 461 ауылдық елді мекен немесе Қазақстанның ауыл халқының жалпы санының 51,5% орталықтандырылған сумен қамтамасыз етілген. 61 елді мекенде әкелінетін су пайдаланылады, ал 3 099 елді мекенде орталықтандырылмаған сумен жабдықтау жүйесі бар. Қалаларда орталықтандырылған сумен жабдықтауға қол жетімділік 87% құрайды.

Қазіргі уақытта негізгі мәселе суды пайдалану жүйелерін оңтайландыру болып табылады. Бағдарламада алдағы кезеңге арналған нақты жоспарлар айқындалған: су ресурстарын тиімді пайдалану Ауыл шаруашылығын дамытуға, мелиорацияны жақсартуға және ирригациялық инфрақұрылымды қалпына келтіруге, сондай-ақ өнеркәсіпте су тұтынудың тиімділігін арттыруға қажетті тұрақты және сағалық суармалы жерлерді суармалы сумен қамтамасыз етуде көрініс табатын болады. Атап айтқанда, ауыл шаруашылығы үшін жер үсті су ресурстарын тасымалдау кезіндегі шығындарды 5,1-ден 3,69 км³-ке дейін азайту және су қоймаларының сыйымдылығын 97,9 км³-тен 99,8 км³-ке дейін ұлғайту жоспарлануда. Сонымен қатар, бағдарлама авторлары судың қажетті көлемі 57,9 км³ болғанда, экономикада пайдалануға болатын қолда бар көлем жылына орта есеппен 42,8 км³ аспайтынын атап өтті⁶⁴.

Су шаруашылығы және суару жүйелеріне техникалық қызмет көрсету, пайдалану және жөндеу. Бағдарламаның Талдамалық бөлігінде мыналар қамтылады: "ауыл және коммуналдық шаруашылықта, өнеркәсіпте қолданыстағы деңгейлерде және қолданыстағы тарифтік саясатта су үнемдеуді ынталандыру бойынша елеулі шаралардың болмауы су тұтынудың төмен тиімділігінің себебі болып табылады.

Қазіргі уақытта су шығындары негізгі дақылдар құнының 1% - дан азын құрайды (бидай үшін 0,9%, мақта үшін 0,1%), бұл басқа елдерге қарағанда айтарлықтай төмен (бидай үшін 4-13%, Үндістан, ҚХР, Австралия, Оңтүстік Африка, АҚШ және т. б. елдерде мақта үшін 2-10% Израиль). Абсолютті түрде ауыл шаруашылығындағы су тарифтерінің ағымдағы деңгейі әлемдегі ең төмен деңгейлердің бірі болып табылады, бұл елдерге қарағанда 2-10 есе төмен. Австралия, Қытай, Греция, Ұлыбритания және Израильге қарағанда 20 есе төмен. Соңғы тұтынушы үшін су тарифі өте төмен болғандықтан (ауыл шаруашылығындағы орташа тариф 0,5 теңге / м³)⁶⁵, бұл суды тиімді пайдалануға ынталандырмайды. Өнеркәсіптік тұтынушылар үшін тарифтер деңгейі 0,31-0,67 доллар аралығында. м³ үшін және осылайша басқа елдерде қолданылатын тарифтер деңгейімен салыстыруға болады".

Бұл мәселені шешу үшін ауыл шаруашылығы министрлігі (2018 жылғы желтоқсан) суармалы жерлерді дамытудың 2028 жылға дейінгі жоспарын жасады. Жоспарға сәйкес, әлемдік тәжірибеге сәйкес жеке инвестициялар мен МЖӘ тарта отырып, қаржыландыру моделіне көшу жүзеге асырылатын болады. МЖӘ тетігі арқылы қаржыландыру инвестицияларды тарту үшін арнайы қаржы компаниясын құратын жеке серіктесті көздейді. Инвестицияларды қайтару тарифтер есебінен жүзеге асырылатын болады. Сонымен қатар, каналдар мен гидротехникалық құрылыстарды қайта құру, жөндеу шығындарын жабуға мүмкіндік бермейтін суармалы суға арналған қолданыстағы төмен тарифтерді ескере отырып, инвестициялардың қайтарымдылығын қамтамасыз ету үшін экономикалық негізделген тарифтерді енгізу жоспарлануда. Бұл шараларды мемлекет суармалы су беру жөніндегі қызметтерге субсидиялар түрінде қолдайтын болады. Осы шараның нәтижесінде жер салығын арттыру жолымен жерді пайдалану

65 Шамамен \$0.001285

63 "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі
64 "Күрсив" Электронды Газеті

проблемаларын шешу; тиімсіз пайдаланылған жерлерді алып қою күтіледі; республикалық бюджет қаражаты есебінен жер үсті суларын жинауды ұлғайту (су қоймаларын салу), тасқын суларды жинау және басқа да шаралар.

Бүгінгі таңда Ислам Даму Банкі (ИДБ) мен ЕҚДБ халықаралық кредиттері есебінен 128 мың гектар аумақта (Алматы, Ақтөбе, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарында) ирригациялық-дренаждық жүйелерді қалпына келтіру бойынша жобалар жалпы сомасы проекті 262,2 млн. астам жобаларды іске асыру мерзімі-2021 жылға дейін іске асырылуда. 2019 жылы АӨК дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес айналымға 124 мың га суармалы жер енгізу жоспарлануда. Суару жүйелерін қалпына келтіру 610 мың га жерге жоспарланған. 482 мың га қаржыландырумен қамтамасыз етілмеген, оларды халықаралық қаржы институттарының қаражаты есебінен -256 мың га (174 мың га-АДБ, 82 мың га-ЕҚДБ), сондай-ақ МЖӘ тетіктері арқылы -167 мың га, 51 мың га-жергілікті атқарушы органдардың есебінен жабу жоспарлануда.

Жергілікті деңгейде Бағдарламаны жүзеге асыру кейбір кедергілерге тап болады. Осылайша, ауыл шаруашылығын дамыту бағдарламасын табысты іске асыру Су шаруашылығы объектілерін муниципалдық меншіктен республикалық меншікке уақтылы беруге байланысты. Алайда, берілген су шаруашылығы құрылыстарының жалпы санының тек 343 мың гектары немесе 56% - ы республикалық балансқа есептелген.

ҚР АШМ деректері бойынша соңғы бірнеше жылда Гидротехникалық құрылыстарды қалпына келтіруге орташа есеппен 18,0 млн. жыл, яғни 87,9 млн. бес жыл ішінде. Жалпы, қаржыландырудың жинақталған тапшылығы 2,4 млрд. Сонымен қатар, ҚР АШМ Су ресурстары комитеті Дүниежүзілік Банктің есептеулері бойынша, қолданыстағы қайта құру қарқыны кезінде ирригациялық жүйе 44 жыл ішінде толық істен шығатынын атап өтті.

Су ресурстарын басқару саласындағы сарапшылардың пікірінше, Қазақстанда жылдар бойы шешілмеген жүйелі проблемалар бар. Су ресурстары көрсеткіштерінде сәйкессіздіктер және елдің су шаруашылығының нақты жай-күйін көрсететін объективті

және сенімді ақпараттың болмауы анықталды.

Қазақстандағы су шаруашылығы объектілері бойынша тарихи деректері бар жалғыз су шаруашылығы ақпараттық базасы Қазгипрободжоз өндірістік кооперативінің жеке меншігінде, бұл сарапшылардың пікірінше, ұлттық қауіпсіздікке қауіп төндіреді.

61 Қазақстан Су шаруашылығы инфрақұрылымының есебін жүргізбейді. Су ресурстары комитетінің деректері бойынша Қазақстанда 1 540 гидротехникалық құрылым, ал жергілікті атқарушы органдардың деректері бойынша 6 000-нан астам осындай ғимарат бар. Су кодексінің 60-бабы 3-тармағын бұза отырып, су объектілеріне мемлекеттік мониторинг жүргізу тәртібін реттейтін нормативтік құжат жоқ.

Мемлекеттік су кадастрына енгізілген су объектілерін сертификаттау жүргізілмейді, дегенмен Қазақ КСР-де су объектілері мен су шаруашылығы құрылыстарын сертификаттау процесі қажет болған жағдайда жыл сайынғы өзгерістермен жүргізілді.

Объектілерді салу, реконструкциялау және жаңғырту бойынша құрылыс-монтаж жұмыстары, құрылыстың сапасын бақылау Қазсушар РМК мен оның филиалдарына жүктелген. Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитеті мамандарының пікірінше, Қазсушар филиалдары іс жүзінде Тапсырыс беруші мен мердігердің функцияларын біріктіреді, бұл, әрине, сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін тудырады.

Тағы бір мәселе трансшекаралық сулармен байланысты, өйткені Қазақстанның су ресурстары қорының 45% - ы Қытай, Ресей және Орталық Азия елдері сияқты көрші елдерден келеді (100,6 км3-тен 44,64 км3). Көрші елдерден келетін су ресурстарының жалпы көлемі 1998 жылғы 59,1 км3-тен 2014 жылы 44,64 км3-ке дейін тұрақты түрде төмендейді және 2030 жылы 31,6 км3 болады деп күтілуде. Болжам Қытай, Өзбекстан және Ресей жүзеге асыратын суды пайдалану бағдарламаларының ағымдағы іс-шараларын талдауға негізделген. ҚР АШМ трансшекаралық сулар департаменті бұл мәселені тұрақты даму мақсаттарын қою кезінде пайдаланылған және БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған Халықаралық су құқығы нормаларына сәйкес шешу үшін күш-жігер жұмсайды.

Осылайша, елдегі су ресурстарын басқару секторы тозған Инфрақұрылым, жетілмеген экономикалық реттеу жүйесі, сондай-ақ су ресурстарының тапшылығы сияқты бірқатар маңызды қиындықтарға тап болады. Елімізде заманауи "жасыл" технологияларды енгізу бойынша шаралар қабылдануда, инфрақұрылымды жаңғырту үшін халықаралық қаржы институттарының инвестициялары тартылуда, заңнамалық және экономикалық реттеуді жетілдіру бойынша жұмыстар жүргізілуде, сондай-ақ трансшекаралық су

ағындары бойынша келіссөздер жүргізілуде. Су секторын жетілдірудегі мемлекеттік органдардың рөлін ескере отырып, рәге бағдарламасының үлесі су ресурстарын басқару саласындағы "Жасыл экономика"қағидаттарын интеграциялау мәселелері бойынша мемлекеттік қызметшілердің әлеуетін арттыруға жәрдемдесу болуы мүмкін.

6. 2. 3. БИОӘРТҮРЛІЛІКТІ САҚТАУ

Бүгінгі таңда Қазақстанда биоалуантүрлілікті сақтау саласындағы негізгі проблемалардың тізбесі келесідей:

- флора мен фаунаның ластануы;
- ормандарды кесу;
- ауыл шаруашылығы үшін өзендерді ұтымсыз пайдалану;
- браконьерлік;

- қорғалатын аумақтарда заңсыз құрылыс;
- шөлейттену.

Табиғи кешендердің бірегей үйлесімінің арқасында Қазақстан аумағы 5 және 6 - диаграммаларда көрсетілгендей Орталық Азиядағы экожүйелердің алуан түрлілігімен сипатталады.

Диаграмма 5. Қазақстанның аймақтық экожүйелерінің ауданы, млн. га⁶⁷

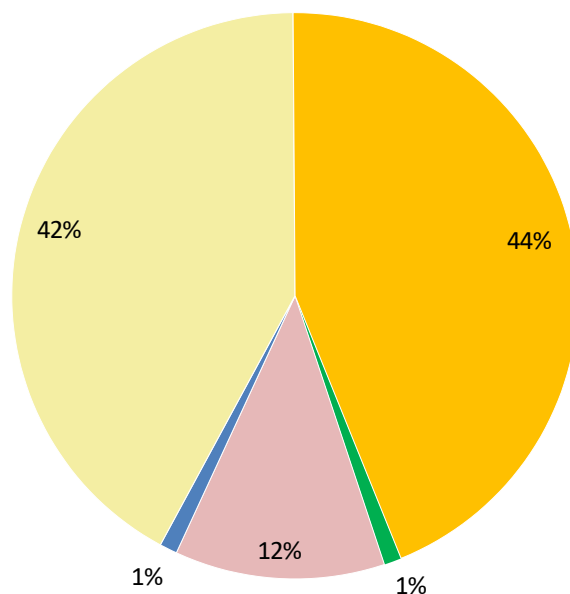

Диаграмма 6. Қазақстанның аймақтық экожүйелерінің ауданы, млн. га⁶⁸

⁶⁷ Қазақстанның биоалуантүрлілігін сақтау және орнықты пайдалану тұжырымдамасының жобасы (2016)

⁶⁸ Қазақстанның биоалуантүрлілігін сақтау және орнықты пайдалану тұжырымдамасының жобасы (2016)

■ Орманды дала ■ Таулар ■ Сулар ■ Далалар ■ Шөлдер

Биоәртүрлілікті сақтау үшін әлемдік қауымдастық 1992 жылы Рио-де-Жанейрода биологиялық әртүрлілік туралы Конвенцияны (КБР) қабылдады, оны Қазақстан 1994 жылы 19 тамызда ратификациялады⁶⁹. Сонымен қатар, 2010 жылы Жапонияның Айчи префектурасында КБР тараптары Биоалуантүрліліктің Стратегиялық жоспарын қабылдады (2011-2020)⁷⁰.

Бүгінгі таңда Конвенцияның 196 тарапының 190 ы биоалуантүрлілік стратегиясын іске асыру жөніндегі іс шаралар жоспарын әзірледі⁷¹.

Стратегияның міндеттері бес негізгі бағытқа топтастырылған:

1. осы мәселелерді Үкімет пен қоғамның қызметіне қосу арқылы биоәртүрліліктің жоғалуының негізгі себептерін жою;
2. биоәртүрлілікке тікелей қысымды төмендету және оны тұрақты пайдалануға ықпал ету;
3. экожүйелерді, түрлерді және генетикалық әртүрлілікті қорғау арқылы биоәртүрлілік жағдайын жақсарту;
4. барлық экожүйелік қызметтерді алу және биоәртүрлілікті сақтау үшін артықшылықтарды арттыру;

69 Биологиялық әртүрлілік туралы Конвенция

70 Биологиялық әртүрлілік туралы Конвенция

71 Биологиялық әртүрлілік туралы Конвенция

5. әлеуетті нығайту және білімді басқару.

Алайда, бүгінгі таңда Қазақстанда биоалуантүрлілік жөніндегі стратегиялық жоспарды (2011-2020 жылдар) және Айчиде қабылданған биоалуантүрлілікті сақтау және орнықты пайдалану жөніндегі нысаналы көрсеткіштерді іске асыруды нақты көздейтін бірыңғай стратегиялық құжат жоқ. Әр түрлі стратегиялық, салалық, аймақтық және басқа да бағдарламалық құжаттар Айчиде қойылған міндеттерге тікелей немесе жанама түрде тең келетін ұлттық мақсаттар мен міндеттерді белгілейді⁷².

Бұдан басқа, Қазақстандағы БҰҰДБ биоәртүрлілікті сақтау және орнықты пайдалану Тұжырымдамасын әзірлеуге және қабылдауға қолдау көрсетеді. Осы шеңберде республиканың табиғи-қорық қорын дамыту, нақты аймақтың биоалуантүрлілігін сақтау мақсатында жаңа ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды құру жөнінде елеулі жұмыс жүргізілді. Олардың желісін кеңейтуді, сондай-ақ мемлекеттік табиғи резерват объектілерін ұтымды пайдалануды көздейтін "ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы" ҚР Заңы қабылданды. Осы заңның нәтижесінде ұлттық саябақтардың саны 1 ден 11 ге дейін

72 ҚР биологиялық әртүрлілік туралы 6 шы ұлттық есеп

өсті⁷³. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жалпы ауданы айтарлықтай өсті, ол әлі де елдің жалпы аумағының 8,81% - дан азын құрайды, бұл жалпы қабылданған халықаралық стандарттан 10-12% төмен. Бүгінгі таңда Қазақстан ормандарының тек 5% - ы ғана қорғалатын аумақтарға енгізілген. Елде орман экожүйесінің үш негізгі түрі бар: Альпі ормандары, тоғай (жағалау) ормандары және Сексеуіл ландшафттары (шөл және шөлейт бұталар). ЕҚТА жүйесінде орман экожүйелерінің болуын кеңейту арқылы ғана қорғалатын табиғи аумақтардың пайызын халықаралық стандартқа жеткізуге болады.

Қазақстандағы ормандарды басқару жүйесінде ормандарды ұтымды басқаруға кедергі келтіретін бірқатар қайшылықтар бар. Ормандарды басқарудың орталық органы (орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитеті) жылдық бюджеті және тиісті өкілеттіктері бар орман алқаптарының тек 20% - ы бақылайды. Бұл негізінен қорғалатын табиғи аумақтардағы ормандар. Ормандардың қалған 80% - ы жергілікті органдар басқарады әдетте ресурстары мен құзыреті төмен билік, дегенмен басқарылатын ормандардың екі түрін де басқарудың мақсаты орман экожүйелерінің экологиялық және әлеуметтік-экономикалық функцияларын сақтау болып табылады. Қорғалатын табиғи аумақтардан тыс ормандар бірдей қорғаныс функцияларын орындай отырып, кейде табиғи және антропогендік қауіптер тұрғысынан осал болады.

Жоғарыда айтылғандай, орман аумағының шамамен 5% - ы ғана ЕҚТА жүйесіне енгізілген. Жанандық маңызы бар кейбір экожүйелер табиғатты қорғау жүйесінен тыс қалады, атап айтқанда бірегей тоғай (тоғай) ормандары мен жайылмалы экожүйелер (бүкіл ел бойынша 0% деңгейінде ұсынылған), олар бірқатар эндемикалық және жойылып кету қаупі төнген түрлерді, Алтай аймағындағы жоғары маңызы бар бағалы қылқан жапырақты ормандардың үлкен сүректерін қолдайды. және құрғақ аймақтағы жергілікті қауымдастықтардың әл-ауқатын қолдауда маңызды рөл атқаратын сексеуіл ормандары. Қазіргі ЕҚТА аумақтары Барыс популяцияларының мекендеу ортасын

толығымен қамтымайды. Қазақстандағы қорықтар аумағының тек 30-35% - ы ғана табиғатты қорғау аймақтары желісінің қорғауында болады, бұл браконьерліктен тиімді қорғауға кедергі келтіреді. Тянь-Шань, Жоңғар және Алтай барыстарының популяциялары арасындағы табиғи көпір мен генетикалық өзара әрекеттесуді қамтамасыз ететін кең аумақтар табиғатты қорғау аймақтарының қолданыстағы желісінен тыс қалады.

Сарапшылардың пікірінше, Қазақстан биоалуантүрлілікті сақтау үшін жеткілікті күш жұмсамайды деп айтуға болады. Biofin әдіснамасы негізінде талдау соңғы 5 жылда биоәртүрлілікті сақтау үшін 158 млрд. теңгеге жеткен қаржыландыру тапшылығын анықтады.

73 "Казахстанская Правда" Электронды Газеті

6. 2. 4. КЛИМАТТЫҢ ӨЗГЕРУІ НӘТИЖЕСІНДЕ АГРОБИОӘРТҮРЛІЛІККЕ ҚАУІП ТӨНДІРЕДІ

Климаттың өзгеруі орташа температураның жоғарылауы ретінде көрінеді. Мысалы, оңтүстік аймақтарда ол ыстық, ал солтүстікте ол жылы болады. Егер бұрын солтүстікте күздік бидай өсіруге болатын болса, қазір ол желтоқсан айында еруге бейім. Ерте еруіне байланысты бидай ертерек өсіп, қатып қалады. Алайда оңтүстікте климат құрғақ және ыстық бола бастайды, бұл дақылдарды суару үшін де, мал қажеттіліктері үшін де суды тұтынуды арттырады.

Қазақстанда ауыл шаруашылығы климаттың өзгеруі тұрғысынан ең осал сектор болып табылады. Ауыл шаруашылығының ЖІӨ-ге қосқан үлесі өте жоғары, ол шамамен 5% құрайды. Бұл секторда еліміздің еңбекке қабілетті халқының шамамен 25% - ы жұмыс істейді, бұл ретте ауыл шаруашылығына бағдарланған өңірлерде көбірек жұмыс істейді. Сонымен қатар, сарапшылардың пікірінше, өткен ғасырдың 50-жылдарынан бастап жердің деградация процесі қарқынды түрде жүзеге асырылуда және бүгінгі таңда егістік алқаптардың 70% - ы деградацияға ұшырады деп саналады. Елге тиісті залал шамамен 3,6 млрд. жыл сайын, бұл Қазақстанның ЖІӨ-нің шамамен 3% - ы құрайды⁷⁴.

2018 жылы елдегі бидай өнімділігі гектарына 14,3 центнерге, 2017 жылы 12,4 центнерге жетті. Максималды өнімділікке (жылына 15,2 кг) 2016 жылы рекордтық өнімділікпен (23 миллион тоннадан астам) қол жеткізілді, ал соңғы жеті жылдағы бидайдың орташа өнімділігі гектарына 10,5 центнерден аспады. Елдің солтүстігінде дақылдардың құрғақ егіншілік жағдайында, яғни жасанды суарусыз, жауын-шашын есебінен суару жағдайында өсірілетіндігін ескеру маңызды.

Сарапшылардың болжамы бойынша, 2050 жылға дейін вегетациялық кезеңнің жылу ресурсы 12% - ға артады, вегетациялық кезеңдегі жауын-шашын мөлшері де 8% - ға өседі, бірақ жалпы Маусымда дақылдардың ылғалмен қамтамасыз етілуі 10% - ға төмендейді. Климаттың құрғақшылығы 7-10% - ға артуы мүмкін.

Осыған қарамастан, Қазақстанның солтүстігінде термофильді дақылдарды өсіру үшін неғұрлым қолайлы жағдайлар жасалатын болады: оңтайландырылған жылу режимі егу мерзімін ертерек жасауға мүмкіндік береді, бұл топырақтағы жаздық ылғал қорларын пайдалану тиімділігін арттырады. Бұл, мысалы, елдің солтүстігі мен солтүстік-шығысындағы күнбағыс өнімділігі 2050 жылға қарай 5-ке өсуі мүмкін⁷⁵.

Қазақстандағы климаттың өзгеруі бидай өнімділігінің айтарлықтай төмендеуіне әкелуі мүмкін. Бидай экспорты шамамен 1 млрд АҚШ долларын құрайды және Қазақстанның егіс аумағының 85% - ы вырощ өсіріледі. Егер климаттың өзгеруіне бейімделу шаралары қабылданбаса, онда температураның жоғарылауы, көктем мен жазда жауын-шашынның азаюы ең маңызды вегетациялық кезеңде топырақтың ылғалдылығын төмендетіп, өнімділіктің 2030 жылға қарай 63% - ға және 2050 жылға қарай шамамен 50% - ға дейін төмендеуіне әкелуі мүмкін. Суармалы дақылдар болып табылатын күріш пен мақтаға үлкен қауіп төніп тұр, өйткені суару қазіргі уақытта өте тиімсіз және пайдаланылған судың шамамен үштен екісі тасымалдау кезінде жоғалады.

Мақта мен күрішке қарағанда суды аз тұтынатын дақылдарға ауысу және бүкіл ауылшаруашылық жүйесінің өзгеруі және онымен байланысты климаттың өзгеруіне байланысты сумен жабдықтау және суару жүйелерін қарастыру қажет болуы мүмкін, өйткені қазіргі жүйе 1950, 60-шы жылдары дамыған дәстүрлі ауыл шаруашылығына арналған және 70-ші жылдар.

Қазақстандағы климаттың өзгеруіне тиімді бейімделу үшін жергілікті зерттеулер жүргізу жеткіліксіз. Ел деңгейінде қол жетімді деректер ел аумағында не өзгеретінін болжауға мүмкіндік береді, бірақ келесі қадам аудандық және облыстық деңгейлердегі жергілікті зерттеулер болуы керек, бұл ауыл шаруашылығы мен мал шаруашылығы саласында осы саладағы қандай өзгерістерді жоспарлау керектігін көрсетеді.

Қоршаған орта белгілі бір мағынада біздің үйіміз

Бірінші қазақстандық қалдықтар биржасы (KazWasteExchange)

Сонымен қатар, 2019 жылдың 11 қарашасында алғашқы Қазақстандық қалдықтар биржасы (KazWaste Exchange)іске қосылды¹. KazWaste Exchange биржасының негізгі идеясы Қазақстан мен ТМД-да қалдықтардың әртүрлі түрлерін сатып алушылар мен жеткізушілерді ыңғайлы іздеу болып табылады.

Биржаның сайты жеке және заңды тұлғалардан хабарландыруларды тегін орналастыруға арналған платформа қағидаты бойынша жұмыс істейді. қалдықтардың бар екендігі туралы хабарландыруды орналастыру үшін Сайтта тіркелу, қалдықтардың көлемін, бағасын, аймағын көрсету және фотосуретті жүктеу жеткілікті. Хабарландыру бірден басты беттегі "ыстық хабарландырулар" бөлімінде пайда болады және ұсыныс барлық мүдделі тараптарға оңай болады. Биржаның сайтында хабарландыруларды қалдықтардың түрлеріне (Қағаз, картон, пластик, пайдаланылған шиналар, пайдаланылған шиналар, пайдаланылған майлар, электронды сынықтар және т.б.) бөлу ыңғайлы. Қайта өңдеуші кәсіпорындар сайтта тіркеліп қойған және олар қайталама шикізат сатып алуға дайын. Келесі жылы платформаның өнімділігін арттыру үшін мобильді қосымшаны іске қосу жоспарлануда.

Дереккөз: "KazWaste"өзін-өзі реттейтін ұйым-қалдықтарды басқару жөніндегі қазақстандық қауымдастық.

және тіршіліктің негізі болып табылады, ал қолдау оның өмір сүруге жарамды күйі адамның негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қажетті шарт болып табылады.

Адамның іс-әрекеті, әсіресе соңғы бірнеше ғасырларда, қоршаған ортаға үлкен қауіп төндірді. Түрлер мен олардың әртүрлілігі үлкен қауіп-қатерге тап болады. Ауа, су және топырақ ластанған және теріс әсер етуді жалғастыруда.

Соңғы 30-40 жыл ішінде ғана әлемдік қауымдастық қоршаған ортаның жай-күйін

проблема ретінде мойындап, оны шешу үшін белсенді шаралар қабылдай бастады. Қазақстан бұл процестен тыс қалған жоқ. Экологиялық заңнама әзірленіп, іске асырылуда, ал табиғатты қорғау стратегиялары секторлық құжаттарға біріктіріледі. Алайда, ТДМ сияқты жаһандық ашылулар мен үрдістер аясында ұлттық заңнаманы жетілдіру процесін жалғастыру қажет. PAGE бағдарламасы қоршаған ортаны қорғау және "Жасыл экономика" саласындағы стратегиялық және нормативтік-құқықтық актілерді қайта қарау және жетілдіру процесіне елеулі үлес қоса алады.

6. 3. ҚАЛДЫҚТАРДЫ КӘДЕГЕ ЖАРАТУ

2019 жылғы 30 қазанда Нұрсұлтан қаласында Франция-Қазақстан Сауда-Өнеркәсіп палатасының(СӨП)көмегімен форум өтті "Қазақстандағы қалдықтарды басқару стратегиясы". Негізгі баяндамашылардың бірі экология, геология және табиғи ресурстар Вице-министрі Ахметжан Пірімқұлов болды.

Ахметжан Пірімқұлов сауалнама нәтижелері қалдықтарды қайта өңдеу атмосфераның ластану мәселелерінен кейін алаңдаушылық туғызатын екінші маңызды сала екенін көрсетті. Форум барысында ҚТҚ-ның рұқсат етілмеген қоқыс үйінділерінің саны, қалдықтардың әртүрлі түрлерін кәдеге жарату және осы саладағы мемлекеттік саясаттың басқа да мәселелері қозғалды.

Министрлік Экологиялық кодекстің жаңа редакциясымен жұмысты аяқтап жатқаны атап өтілді, оған сәйкес ҚТҚ саласындағы жағдайды жақсарту бойынша кейбір шаралар көзделген. Мәселен, елде қалдықтардың еуропалық жіктемесін енгізу жоспарлануда.

Бүгінгі таңда қалдықтармен жұмыс істеу мәселелері келесі нормативтік актілермен реттеледі:

2015 жылы өзгерістер енгізілген және оған сәйкес 2016 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстанда "өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері қағидаты"(ӨКМ) енгізілген Экологиялық кодекс⁷⁶.

⁷⁶ ҚР Экологиялық кодексі

2015 жылғы желтоқсанда ҚР Үкіметі өндірушілердің импорттаушыларының кеңейтілген міндеттемелерінің объектілері деп танылған өнімдер мен тауарлардың толық тізбесін бекітті⁷⁷, ал 2016 жылғы қаңтарда өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелерін орындау Қағидаларын қабылдады⁷⁸.

Жоғарыда көрсетілген саясатқа сәйкес ӨКМ тізімінде көрсетілген өнімді өндіруді және/немесе Қазақстан аумағына әкелуді және/немесе Қазақстан аумағына әкелуді жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалар өнімнің және оның қаптамасының тұтынушылық қасиеттері жоғалғаннан кейін пайда болған қалдықтарды жинауды, тасымалдауды, қайта өңдеуді, залалсыздандыруды, пайдалануды және/немесе кәдеге жаратуды жүзеге асыруға міндетті, келесі әдістердің бірі:

1. алдықтарды жинау, қайта өңдеу және кәдеге жаратудың өзіндік жүйесін қолдану. Сонымен бірге, жүйе мынадай талаптарға жауап беруі тиіс⁷⁹: өткізілген немесе импортталған өнімнің тоқсан сайынғы көлемінің кемінде 30% кәдеге жарату; қалдықтарды жинау, тасымалдау, қайта өңдеу, залалсыздандыру, пайдалану және/немесе көму үшін меншікті инфрақұрылым объектілерінің болуы.
2. қалдықтарды жинауды, тасымалдауды, қайта өңдеуді, зарарсыздандыруды, пайдалануды және/немесе жоюды және оның қызметтеріне ақы төлеуді ұйымдастыру үшін⁸⁰ РУП операторымен келісімшарт жасасуы.

ӨКМ ережелері өндірушілерді өздерінің кәдеге жарату жүйесі болмаған жағдайда ӨКП операторымен келісімшарттар жасасуға міндеттейді.

ӨКМ операторынан басқа, Қазақстанда қалдықтарды өңдеумен айналысатын басқа да көптеген компаниялар бар. Және қатты тұрмыстық қалдықтарды шетелден сатып алу керек, өйткені адамдар оларды дұрыс сұрыптауды әлі үйренбеген. Швецияда қалдықтардың 90% - ы қайта өңделеді, ал Қазақстанда 2018 жылы қайта өңдеу үлесі шамамен 12% - ы құрады.

77 "Әділет" ҚР-ның ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

78 "Әділет" ҚР-ның ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

79 "Әділет" ҚР-ның ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

80 "Әділет" ҚР-ның ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

Қазақстандағы қалдықтардың 90% - ға жуығы полигондарға орналастырылады, дегенмен 2016 жылдан бастап құрамында сынап бар шамдар мен құрылғыларды, металл сынықтарын, пайдаланылған майлар мен сұйықтықтарды, аккумуляторды, электрондық қалдықтарды көмуге тыйым салынады. 2019 жылдың 1 қаңтарынан бастап елде пластик, қағаз, картон, қағаз және шыны жинауға тыйым салынды⁸¹. 2018 жылғы жағдай бойынша республикада 3417 қатты тұрмыстық қалдықтар объектілері болды, олардың тек 585-і (17%) нормативтерге сәйкес келеді.

Қалдықтарды мониторингілеу мен тасымалдаудың бірыңғай жүйесінің болмауы қалдықтарды заңсыз көму және рұқсат етілмеген полигондардың пайда болуы мәселелерін тиімді шешуге мүмкіндік бермейді.

Сонымен қатар, елде жыл сайын 5-6 млн. тонна ҚТҚ қалыптасады. 2018 жылы пайда болған қатты тұрмыстық қалдықтардың көлемі 4,3 млн. тоннаға жетті, оның тек 11,5% - ы ғана қайта өңделді. "Жасыл экономикаға" көшу Тұжырымдамасына сәйкес қайта өңделген қалдықтардың үлесі 2030 жылға қарай 40%- ға, 2050 жылға қарай 50% - ға дейін жетуі тиіс.

Қолданыстағы заңнама шеңберінде қалдықтар полигондарға орналастырылғанға дейін сұрыпталуға тиіс. Алайда, бұл салада аулаларда қалдықтарды жинаудың ыңғайлы жүйесінің болмауы, азаматтардың хабардар болмауы, қалдықтарды өңдеушілер мен ел халқы арасында тиімді байланыстың болмауы сияқты бірқатар қиындықтар бар.

Сонымен қатар, Қазақстанда шамамен Қалдықтардың барлық негізгі түрлерін өңдейтін 160 кәсіпорын: қағаз, мөлдір шыны, пластик, резеңке (автомобиль шиналары), алюминий және қалайы банкарлар. Елде қайта өңделмейтін жалғыз нәрсе —тоқыма және тамақ қалдықтары, бұл уақыт мәселесі.

Бұл компаниялардың барлығында дерлік өңдеу үшін шикізат ретінде қазақстандық қоқыс жоқ және олар оны шетелден сатып алады. Қазақстанда қоқысты қайта өңдеудің көптеген мүмкіндіктері бар, бірақ тиімді сұрыптау жүйесі жасалмаған.

81 2021 жылдан бастап тамақ және құрылыс қалдықтарына тыйым салу

2018 жылы Атамекен палатасы бастамашылық еткен⁸² зерттеу деректері бойынша, 2017 жылы Қатты тұрмыстық қалдықтарды сұрыптау және қайта өңдеу тереңдігі Павлодар облысында 0,23% - дан, Алматы облысында 24,77% - ға дейін өзгерді (Атырау облысында сұрыптау 44,33% тереңдікте жүргізілді). Барлық облыстар мен Астана және Алматы қалалары бойынша сұрыптаудың орташа мәні 8,67% - ға құрады.

Алайда, мұндай бағалаулар көзге байланысты өзгереді. Мысалы, "Clean City NC" ЖШС деректері бойынша (2017 жылғы 5 жыл ішінде Нұр-Сұлтанда қатты қалдықтарды жинау және қайта өңдеу бойынша муниципалдық байқаудың жеңімпазы) 2018 жылы Сұрыптау тереңдігі 5-тен аспады⁸³.

Дегенмен, мұндай бағалаулар сұрыптау мен өңдеудің орташа тереңдігі әлі де төмен деңгейде екенін көрсетеді. Қайта өңдеу үлесін арттырудың ең тиімді жолы-білім беру көзінен қалдықтарды қайта өңдеуге халықты тарту екенін атап өткен жөн. Бұл тәсіл уақыт шығындары тұрғысынан да, қаржылық жағынан да негізделген.

Экологтардың пікірінше, қалдықтардың пайда болу көзінен сұрыптау жүйесі халықтың қаржылық қызығушылығын тудыруы керек. Әрбір қазақстандық азамат жылына шамамен 250-360 кг тұрмыстық қалдықтар түзеді. Алайда, әр аймақтағы қоқыстың құрамы әр түрлі: оңтүстігінде - қайта өңделмейтін тамақ қалдықтары, солтүстігінде-қаптама, яғни қайталама шикізат.

ондай-ақ, елде Тарихи деп аталатын қалдықтарды жоюдың тағы бір мәселесі бар. Бұл КСРО ыдырағаннан кейін Кеңес дәуірінен қалған қалдықтар. Сол кездегі көптеген кәсіпорындар 90-шы жылдары банкротқа ұшырап, жабылды. Алайда, орналасқан жері көбінесе белгісіз Өндірістік қалдықтар қоршаған ортаға және адамға қауіп төндіреді. 2018 жылы елде 709 млн. тонна қауіпті өндірістік қалдықтар пайда болды, оның тек 32,2% - ы қауіпсіз қайта өңделді. Өнеркәсіптік қалдықтардың пайда болуының

82 Национальная палата предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен»

83 Электронный журнал InBusiness-2020

негізгі көздері тау-кен өнеркәсібі, отын-энергетика кешені болып табылады.

Ережеге сәйкес қауіпті қалдықтар одан әрі қайта өңдеу үшін республикалық меншікке беріледі, ал қауіпті емес қалдықтар жергілікті билік органдарының қарамағында қалады.

Өнеркәсіптік қалдықтардың көлемін ұлғайту проблемаларынан басқа, ел үшін химиялық заттармен жұмыс істеудің өзекті мәселелері, сондай-ақ тарихи ластану, атап айтқанда тұрақты органикалық ластағыштар (бұдан әрі-ҚҚҚ), сынап және басқа да химиялық заттар проблемалары. Құрамында ЖҚҚ бар жинақталған қалдықтардың көлемі бойынша Қазақстан Шығыс және Орталық Еуропа елдері арасында бірінші орындардың бірін алады. Бастапқы түгендеуге сәйкес бүгінгі таңда құрамында қалдықтардың жалпы саны 250 мың тоннаны құрайды. Бұл ескірген пестицидтер, құрамында ПХД бар жабдық және ластанған жерлер. Қазақстанда қауіпті заттар өндірілмегеніне қарамастан, бұл мәселе ел үшін өте өзекті, өйткені заттар өндірісте пайдаланылады және қазіргі уақытта қара және түсті металлургияның технологиялық процестерінде, химия өнеркәсібінде қалыптасады.

2007 жылы ЖҚҚ-ның қоршаған ортаға әсерін азайту мәселелерін шешудің маңыздылығын ескере отырып, Қазақстан Стокгольм Конвенциясына қосылып, тарихи қорларды Созэкологиялық қауіпсіз тәсілмен жоюға; қасақана ЖҚҚ көлемін қысқарту шараларын қабылдауға; атакжүйе мониторингін қолдауға міндеттеме алды. Бүгінгі күні елімізде ҚДҚ бойынша түгендеу және дерекқор құру бөлігінде осы міндеттемелерді орындау бойынша шаралар қабылдануда (Қазақстан Республикасының 2017-2028 жылдарға арналған Стокгольм конвенциясы бойынша міндеттемелерді орындау жоспары Қазақстан Республикасы Энергетика министрінің 2017 жылғы 14 қыркүйектегі № 312 бұйрығымен бекітілген).

Талдаудан көріп отырғанымыздай, елде қалдықтарды басқару жүйесі және онымен байланысты нормативтік-құқықтық база құрылды. Алайда, тәжірибе көрсеткендей, қалдықтар бөлігінде "Жасыл экономика" тұжырымдамасында анықталған мақсатты индикаторларға қол жеткізуде әлі де қиындықтар бар. Осыған байланысты қалдықтарды басқару

жүйесін нығайтуда және осы саладағы әлеуетті арттыруда одан әрі шаралар қабылдау қажет. Осы бағытта одан әрі жұмыс істеу кезінде бұрын іске асырылған жобалар мен бағдарламалардың тәжірибесі мен ұсынымдарын ескеру қажет. Мысалы, БҰҰДБ Қазақстанда қалдықтардың әртүрлі түрлерін басқару жүйесін жетілдіруге бағытталған бірқатар жобаларды іске асырды. ҚТҚ, медициналық, өнеркәсіптік және қауіпті қалдықтарды басқару бөлігінде PAGE шеңберінде қолжетімді сараптама қолданыстағы әзірлемелерді интеграциялау, сондай-ақ қазіргі халықаралық тәжірибе мен білімді тарту үшін құнды ресурс бола алады.

6. 4. ЖАСЫЛ ӨНЕРКӘСІП

ЮНИДО определяет «зеленую промышленность» как экономику, стремящуюся к более устойчивому пути роста путем осуществления «зеленых» государственных инвестиций и реализации инициатив в области государственной политики, поощряющих экологически ответственные частные инвестиции⁸⁴.

Сонымен қатар, ЮНИДОНЫҢ пікірінше, өнеркәсіпті "көгалдандыру" тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу және тұрақты экономика құруға жәрдемдесу әдістерінің бірі болып табылады. Ол саясатты әзірлеуді, өнеркәсіптік өндіріс процестерін жетілдіруді және ресурстарды үнемдейтін өнімділікті қамтиды.

Мұндай жобаның мысалы ретінде "теміржол көлігі кәсіпорындарын Экологиялық қайта жүктеу" бастамасын атауға болады.

14 тамызда "Қамқор Менеджмент" холдингтік компаниясы "Қамқор Грин" - "теміржол көлігі кәсіпорындарын Экологиялық қайта жүктеу" бағдарламасының іске қосылғаны туралы хабарлады.

"Қамқор Грин" бағдарламасы 10 жылға есептелген және келесі бағыттарды ілгерілетуге бағытталған:

- жаңартылатын энергия көздерін пайдалану арқылы энергия тиімділігін арттыру;
- жинақтаушы отын қазандықтарын газбен жылытуға түрлендіру;

- балама құрылыс материалдары және композиттік полимерлі шпалдар;
- арық өндіріс қағидаттарын енгізу;
- шағын қалаларда жыл сайынғы ағаш отырғызу шарасы.

Мысалы, энергия тиімділігін арттыру үшін ЖЭК технологияларын, энергия шығынын азайту шараларын, энергияны көп қажет ететін жабдықты жаңғыртуды, негізгі жылыту жүйесіне қосымша жылу сорғыларын орнатуды енгізу жоспарлануда. Бұл жылу өндірісінің 40% - на дейін өтеуге және көмірді тұтынуды жартысына жуық азайтуға, сондай-ақ ыстық сумен қамтамасыз ету үшін күн коллекторларын орнатуға мүмкіндік береді.

Жоба шеңберіндегі тағы бір маңызды жоба "Қамқор жасыл" болып табылады жаңғырту қазандық отын қоймалары. 27 нысанды газбен жылытуға ауыстыру және екі нысанда блоктық-модульдік қазандықтарды орната отырып, қазандықтарды жаңғырту жоспарлануда. Жобаны іске асыру зиянды шығарындылар көлемін 142 тоннаға қысқартуға мүмкіндік береді, бұл ағымдағы деңгейдің 76% - на сәйкес келеді.

6.5. "ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА" КӨШУДІ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ

Қазіргі әлемдегі қаржыландыру-бұл барлық процестердің отыны. Қаржылық ресурстарсыз ешқандай бастама мүмкін емес. Сондықтан, Қазақстан "жасыл экономикаға" көшкен жағдайда, ел осы бастамаларға қаржылық қолдау көрсету жөнінде тиісті шаралар қабылдайды.

Осы бағытта қаржылық қолдау көрсетудің бірқатар құралдары бар. Бұл фискалдық қолдау шаралары, мемлекеттік сатып алу жүйесін тұрақты даму қажеттіліктеріне бейімдеу, жасыл облигациялар.

Бұл шараларды кешенде жүзеге асыру "жасыл экономикаға" көшу жоспарларының табыстылығын қамтамасыз етудің тамаша құралы болып табылады.

6. 5. 1. БЮДЖЕТТІК ФИСКАЛДЫҚ ШАРАЛАР

Экономиканы көгалдандыру бойынша фискалдық шаралар ынталандырушы сипатта болуы тиіс. Мысалы, ЖЭК енгізуді ынталандыру үшін Үкімет есеп айырысу-қаржы орталығы

("KEGOC" АҚ еншілес компаниясы) атынан ЖЭК пайдалана отырып өндірілген электр энергиясын белгіленген тарифтер бойынша және оны "шартты тұтынушыларға" қайта сату сәтінде ұзақ мерзімді негізде (15 жылға дейін) сатып алуды жүзеге асырады⁸⁵:

- көмір, газ, мұнай өнімдері мен ядролық отынды пайдаланатын энергетикалық ұйымдар;
- Қазақстан Республикасынан тыс жерлерде электр энергиясын сатып алатын электр энергиясы нарығының қатысушылары;
- Жалпы қуаты 35 МВт-тан асатын бір су торабында орналасқан коммуналдық қызметтері бар гидроэлектростанциялар⁸⁶.

ЖЭК пайдаланатын субъектілерге электр энергиясын өтеусіз беруге байланысты энергия беруші ұйымның шеккен шығындары салықтық шегерімдерге жатады және корпоративтік табыс салығын төмендетуге мүмкіндік береді⁸⁷.

Тағы бір ынталандыру шарасы парниктік газдар шығарындыларына квоталарды бөлудің ұлттық жоспарына сәйкес алынған парниктік газдар шығарындыларына квота түріндегі өтеусіз алынған мүліктің нөлдік құны болып табылады. 89-заңнамаға сәйкес, егер өтеусіз алынған мүліктің құны нөлге тең болса, онда табыс танылмайды және тиісті салықты төлеу бойынша міндеттемелер туындамайды. Осылайша, ластаушы кәсіпорындарды парниктік газдар шығарындыларын азайтуға деген ұмтылысына қарай квота алу арқылы біртіндеп жасыл технологияға көшуге ынталандыруға болады.

Ынталандыру шаралары⁹⁰ мынадай жағдайларда орындау үшін міндетті болып табылады:

- ластаушы заттардың шығарындылары;
- ластаушы заттардың төгінділері;
- өндіріс және тұтыну қалдықтарын кәдеге жарату;
- мұнай операциялары кезінде күкіртті кәдеге жарату.

85 "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі
86 Ақпараттық портал zakon.kz

87 ҚР Салық кодексі

88 ҚР Салық кодексі

89 ҚР Салық кодексі

90 ҚР Салық кодексі

Ынталандыру шаралары қоршаған ортаның ластануын болдырмауға бағытталған.

6. 5. 2. ТҰРАҚТЫ МЕМЛЕКЕТТІК САТЫП АЛУ

Қазақстан үкіметі сондай-ақ мемлекеттік сатып алу жүйесі арқылы "жасыл экономикаға" көшуді қолдау жөніндегі саясатты әзірлеуде.

Мысалы, қазақстандық мемлекеттік сатып алу⁹¹ ережелер бастапқыда жеткізушілерді экологиялық таза өнім жеткізуге ынталандыруға арналған стандарттарын⁹² көздеді. Бұл шаралар өнімдері экологиялық таза өнім стандарттарына сәйкес келетін жеткізушіге 1% шартты жеңілдік нысанын қабылдайды.

Шартты жеңілдік Мемлекеттік сатып алу туралы шарттағы нақты сомаларға әсер етпейді, ол өнім берушіні таңдау кезінде комиссияның шешіміне әсер етеді. Егер жеткізушіге шартты жеңілдік қолданылса, онда оның баға ұсынысы 1% шегеріммен қаралады деп есептеледі. Ережеге сәйкес, төмен бағаны ұсынған жеткізуші жеңімпаз болады⁹³.

2018 жылы мемлекеттік сатып алу ережелеріне жеткізушілерге мынадай талаптарды қосуды көздейтін⁹⁴ өзгеріс енгізілді⁹⁵:

- экологиялық менеджмент жүйесінің ұлттық стандарт талаптарына сәйкестігін растайтын құжаттың болуы.
- ұсынылатын тауарлардың экологиялық таза өнім стандартына сәйкестігін растайтын құжаттың болуы (ҚР СТ 1618-2007⁹⁶).

"Жасыл экономиканың" маңызды бөлігі сатып алу рәсімдерінің ашықтығын арттыруға және сыбайлас жемқорлықты барынша азайтуға бағытталған, әсіресе бірыңғай веб-порталдың жұмыс істеуі және электрондық сатып алу жүйесін ұйымдастыру бөлігінде Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 4 желтоқсандағы

91 "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

92 ҚР Мемлекеттік Сатып Алу Ережесі

93 ҚР Мемлекеттік Сатып Алу Ережесі

94 "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі

95 ҚР Мемлекеттік Сатып Алу Ережесі

96 Ақпараттық портал zakon.kz

№ 434-V Заңымен қабылданған мемлекеттік сатып алу туралы қазақстандық заңнаманы жетілдіру болып табылады⁹⁷.

Мемлекеттік сатып алу жүйесі орталықсыздандыру, ашықтық және ашықтық қағидаттарына негізделген. Атап айтқанда, сатып алудың стандартты әдісі ретінде ашық саудасаттық анықталды; интернет ресурстары коммуникация және процестерді оңтайландыру құралы ретінде кеңінен қолданылады; Мемлекеттік сатып алуға жауапты Қаржы министрлігінің бөлімшелері жақсы ұйымдастырылған және реттеу, кеңес беру, мониторинг және қадағалау функциялары берілген. Мемлекеттік сатып алу туралы Заңның 3-бабында айқындалған мемлекеттік сатып алудың негізгі қағидаттары. Заң сатып алу процедураларына және келісімшарттарды орындауға қатысатын әлеуетті жеткізушілер үшін тең мүмкіндіктер принципін қарастырады. Заңның 1-бабы клиенттерді айқындауда Заңды қолдану аясынан Ұлттық басқарушы холдингтерді, ұлттық холдингтерді, ұлттық басқарушы компанияларды, ұлттық компанияларды үлестес заңды тұлғаларды алып тастайды.

Дүниежүзілік банк Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігімен бірлесіп Мемлекеттік органдардың, жеке сектордың және азаматтық қоғамның өкілдеріне мемлекеттік сатып алудың қазақстандық жүйесін бағалау нәтижелерін ұсынды. Дүниежүзілік банк 2018 жылы Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымымен, Еуропалық Қайта Құру және даму банкімен, Ислам Даму Банкімен және Азия даму банкімен бірлесіп бағалау жүргізуге кірісті. Бағалау үшін сатып алу жүйесін (Мосс)бағалаудың әмбебап әдістемесі қолданылды⁹⁸.

Соңғы онжылдықта Мемлекеттік сатып алуды түсіну сәйкестікке негізделген әкімшілік міндеттен көптеген мүдделі тараптардың, соның ішінде жұртшылықтың белсенді қатысуын көздейтін стратегиялық және нәтижеге бағытталған функцияға ауысты. Бұл тиімділікке,қадағалау мен есептілікті күшейтуге,сыбайлас жемқорлыққа қарсы тиімді тетіктерге және сатып алудың инновациялық тәсілдеріне баса назар аудара отырып, жария сатып алу жүйелерінің жаңа буынының пайда болуына әкелді.

Қазақстан Республикасында сатып алу көлемі шамамен 33,4 млрд. АҚШ долларын құрайды, оның 8,5 млрд. АҚШ доллары Мемлекеттік сатып алуларға және төрттен үш бөлігі квазимемлекеттік секторлар мен жер қойнауын пайдаланушылардың сатып алуларына тиесілі⁹⁹.

97 "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі
98 Ақпараттық талдау порталы Platon.Asia

99 InBusiness электрондық журналы–2020

6. 5. 5. ЖАСЫЛ ҚАРЖЫ

2019 жылдың қыркүйегінде Нұр-Сұлтанда "Астана" халықаралық қаржы орталығы (АХҚО) ұйымдастырған екінші жыл сайынғы Жасыл өсу форумы өтті. 400-ден

астам халықаралық және жергілікті сарапшылар "жасыл" қаржыландыру мәселелері бойынша пікірталасқа қатысты.

Қазақстанда "жасыл" қаржыландыру саласындағы бастамалардың флагманы АХҚО болып табылады. Қазіргі уақытта АХҚО жасыл қаржыландыру жүйесін құру бойынша дайындық жұмыстарын жүргізуде. Бұл жұмыста жасыл таксономия жобасы әзірленуде, ол жасыл деп анықталған жобалар санаттарын жіктеудің бірыңғай жүйесі болып табылады.

Қазіргі уақытта АХҚО-да АХҚО биржасында жасыл облигациялар шығару және айналыс ережелері бар. Бұл ережелер эмитенттерге жасыл облигациялар шығаруға мүмкіндік береді. Потенциалды Эмитенттер инвесторлар "жасыл" жобаларды неғұрлым егжей-тегжейлі жіктеуге мүдделі екенін атап өтті. "Жасыл таксономия" бастамасы осы қажеттілікке жауап береді.

Жақында жасыл облигациялар әлемде танымал бола бастады. Олар оларды іске асырудан түскен қаражат қоршаған ортаны сауықтыруға байланысты жобаларға бағытталғандығымен ерекшеленеді. Алайда, Қазақстан үшін энергетика, өнеркәсіп өндірісінің инфрақұрылымы саласында осындай жасыл жобалардың тез енгізілуіне қарамастан, бұл қаржы құралы әлі сыналған жоқ¹⁰⁰.

Әлемдегі алғашқы жасыл облигацияны салыстырмалы түрде жақында-2007 жылы Еуропалық инвестициялық банк шығарды. 2013 жылға дейін бұл нарық 2012 жылы нарықтың жалпы көлемі 3 миллиард АҚШ долларын құрайтын таушалар болып саналды. Осыдан кейін жарылғыш өсім пайда болды-2017 жылы жаһандық жасыл облигациялар шығарылымдары 155 млрд.

Қазіргі уақытта АХҚО экологиялық жобаларға инвестициялар үшін алаң құру үшін Қазақстанда жасыл қаржыландыруды белсенді түрде ілгерілетуде. Салықтық жеңілдіктер, реттеудің ерекше режимі және тағы басқалар

қарастырылған. Өкінішке орай, бұл тәсіл елді мекендер деңгейіне қолданылмайды, алайда АХҚО қатысушылары болатын жеке және ұлттық компаниялар деңгейінде жобаларды іске асыру үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Тағы бір мәселе-жасыл жобалар үшін нақты критерийлердің болмауы. Еуропалық инвестициялық банкте (ЕИБ) жасыл жобаларға арналған критерийлер бар. Алайда, оларды тікелей қолдану мүмкін емес, өйткені ЕИБ Қазақстанның Даму банкіне немесе АГРО қауымдастығына "жасыл" кредиттер береді, олар өз кезегінде екінші деңгейдегі банктер арқылы қаражат алады. Осыған байланысты, екінші деңгейдегі банктер үшін "жасыл" жобалар үшін критерийлер жиынтығын әзірлеу қажет. Халықаралық нарықтағы "жасыл" жобалар үшін кредиттердің тартымдылығын төмендететін негізгі тәуекел шетел валюталарының ұлттық айырбас бағамының тұрақсыздығы болып табылады.

Қазақстанда "жасыл" облигациялар жүйесінің болмауына байланысты осы қаржы құралының даму перспективаларын бағалауға мүмкіндік жоқ. Соған қарамастан, Қазақстан жасыл қаржыландыру тұжырымдамасын әзірлеуге кірісті. 2017 жылы Еуропалық Қайта Құру және даму банкімен (ЕҚДБ) бірлесіп әзірленген Қазақстанның жасыл қаржы жүйесін дамыту Тұжырымдамасы қабылданды. Жасыл қаржыландыру АХҚО жұмысының стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады. Жасыл қаржыландыру бойынша ұзақ мерзімді жол картасының негізгі бағыттары жасыл облигацияларды дамыту, жасыл жобалар пулын құру, жасыл қаржыландыру бойынша мамандар мен жаттықтырушыларды оқытуды, академиялық курстарды енгізуді және т. б. қоса алғанда, әлеуетті арттыру болып табылады.

Қазақстанда Төмен көміртекті даму жобаларын қаржылай қолдау үшін жеке бастамалар бар. Мәселен, төмен көміртекті жобаларды қолдау кредиттік мөлшерлемеге субсидиялар беру арқылы көрсетіледі, атап айтқанда жобаның қаржылық көрсеткіштерін жақсарту және өтелу мерзімін қысқарту үшін коммерциялық кредиттің банктік мөлшерлемесінің 10% - в жабуда. Мысалы, орташа банктік мөлшерлеме 15% болғанда, БҰҰДБ қаржылық қолдау алушысы үшін мөлшерлеме шамамен 5% құрайды, бұл ЭЫДҰ елдеріндегі жобалар үшін мөлшерлемелермен салыстырылады.

100Электронный журнал InBusiness–2020

Сондай-ақ, Механизм жобаның мүдделі тараптарына - объектілердің меншік иелеріне, кәсіпорындарға, банктерге, жергілікті атқарушы органдарға энергосервистік жобаларды табысты дайындау және іске асыру үшін, оның ішінде қалаларда бұрын бекітілген үлгілік энергия үнемдеу шешімдерін ілгерілету жолымен: жылумен жабдықтаудың автоматтандырылған пункттерін орнату, қазандық сорғыларын, жабдықтарды заманауи жаңғырту, жоғары тиімді көше және ішкі жарықтандыру сияқты техникалық қолдау көрсетеді және т. б. 2019 жылдың қазан айындағы жағдай бойынша жалпы сомасы 4 48,1 млн болатын 94 жоба мақұлданды. банктік мөлшерлемені 3 3,1 млн.төмендету және энергия тұтынуды жиынтық түрде 1570% - ға немесе 50 мың грн-ға төмендету жолымен қаржыландыру және қолдау үшін. CO₂ / жыл баламасы

Елімізде жасыл экономиканы ілгерілету саласында ынталандырушы қаржы құралдарын іске асырудың оң тәжірибесі бар екеніне қарамастан, әлемдік тәжірибе осы салада үлкен әлеуеттің бар екендігін көрсетеді. Осы салада жұмыс істейтін институттардың "жасыл" қаржыландыру бойынша қызметтер портфелін кеңейту жоспарлары бар, алайда "жасыл" жобаларға арналған критерийлер сияқты кейбір тетіктер жоқ. PAGE бағдарламасы аясында ынталандырудың, оның ішінде фискалдық саясат бойынша қолданылатын қаржы құралдарын кеңейту мүмкіндігін қарастыру қажет.

6. 6. БІЛІМ

2019 жылғы 23-29 қыркүйек аралығында Астана қаласында энергетика, энергия тиімділігі және жасыл экономиканы дамыту мәселелеріне арналған 2019 жылғы қазақстандық энергетикалық апта өтті. Апта аясында KAZENERGY"Жастар және уақыттың сын-қатерлері"хім жастар форумында жастарға да көңіл бөлінді.Жастар форумының пленарлық отырысы аясында Еңбек және әлеуметтік қорғау, Ақпарат және әлеуметтік даму министрліктерінің, "ҚазМұнайГаз" АОНК, "LUKOILKazakhstan Upstream" ЖШС өкілдерімен, Қазақ-Британ техникалық университетінің ректорымен және жас көшбасшылармен пікірталас өтті. Талқылау барысында білім, мансап және жұмыспен қамту мәселелері қозғалды.

Адами капитал экономиканың барлық

салаларында "жасыл"ауысуды қолдау үшін қажет. Осыған байланысты экологиялық білім адамдарға экологиялық проблемалар мен сын-қатерлерді анықтауға, мәселелерді шешуге қатысуға және қоршаған ортаны жақсарту бойынша шаралар қабылдауға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта Қазақстанда білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде экологиялық білім беруді енгізу бойынша түрлі іс-шаралар жүргізілуде. Бұған бастауыш және орта білім, жоғары білім, Кәсіптік оқыту және мемлекеттік қызметкерлерді даярлау кіреді.

Білім және ғылым министрлігі Қазақстан Республикасында білім беру қызметіне басшылықты жүзеге асырады. Білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі анықтамалары мен қағидаттары білім туралы заңда көрсетілген¹⁰¹ 2007.07.27 № 319-III, 19.04.2019 жылы жаңартылған. "Білім туралы" Заңның 5-бабына сәйкес білім берудің әрбір деңгейіне қойылатын жалпы талаптардың жиынтығы міндетті білім берудің мемлекеттік стандарттарымен айқындалады. Білім және ғылым министрінің 31.10.2018 ж. № 604 бұйрығымен нормативтердің қолданыстағы редакциялары бекітілді¹⁰². Министрлік сонымен қатар білім берудің әр деңгейіне арналған типтік оқу жоспарлары мен бағдарламаларын әзірлеуге және бекітуге жауапты.

Бұл оқу жоспарлары мен бағдарламаларының қазіргі жағдайы ішінара экологиялық білімге қатысты, әсіресе жоғары білім беру жүйесінде. Елде әлеуеті бар бакалавриат, магистратура және докторантураның мынадай басым мамандықтары жұмыс істейді

"Жасыл" өткел: Электр энергетикасы, Жылу энергетикасы, ауыл шаруашылығын энергиямен жабдықтау, агрономия, Су ресурстары және суды пайдалану, Орман ресурстары және орман шаруашылығы, жеміс-жидек және көкөніс шаруашылығы. Кез-келген қызметтің негізгі элементтерінің бірі-дайындалған және білікті қызметкерлер. Мұндай кадрларда Жасыл экономикаға көшу қажеттілігі жыл сайын білім министрлігі қалыптастыратын мемлекеттік білім беру тапсырысына көбірек көңіл бөлу есебінен

¹⁰¹ "Әділет" Қазақстан Республикасының ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

¹⁰²"Әділет" Қазақстан Республикасының ақпараттық-құқықтық нормативтік құқықтық актілері

¹⁰³ "TengriNews"электронды газеті

қанағаттандырылуы мүмкін¹⁰³. Қазақстан Республикасының Министрлер Кабинеті әлеуметтік әріптестердің кәсіптік білім беру проблемаларын шешуге қатысуын қамтамасыз етеді және мемлекеттік білім беру тапсырысын бекітеді. Дегенмен, оны әзірлеу кезінде барлық факторлар ескеріле ме деген алаңдаушылық бар. Ең дұрысы, Мемлекеттік білім беру тапсырысы аймақтық қажеттіліктерді ескере отырып, экономика салаларының өтінімдері негізінде әзірленуі және мемлекеттік және салалық бағдарламалардың іске асырылуын қамтамасыз етуге бағытталуы керек. Жоғары білім берудегі "жасыл" ауысуды жоғары оқу орындарының өздері, мысалы, элективті немесе қосымша курстар ретінде экологияға немесе тұрақты дамуға бағытталған пәндерді оқу бағдарламаларына енгізу арқылы тиімді қолдауға болады. Қолданыстағы пәндерді қайта бағдарлау мүмкіндігі де бар. Университет кафедралары мұны модульдік білім беру бағдарламасын әзірлеу кезінде жасай алады және оны ректордың бұйрығымен бекітеді. Алайда, біз мұндай курстарды енгізу туралы емес, қарапайым университеттерде білікті оқытушылардың жетіспеушілігі туралы айтып отырмыз, бұл үлкен кедергі болып саналады.

Жыл сайын мемлекеттік қызметшілер үшін "Жасыл экономика" мәселелері бойынша біліктілікті арттыру курстары ұйымдастырылады. Мемлекеттік қызметшілер халыққа арналған, оның ішінде "жасыл экономикаға" байланысты мемлекеттік бағдарламаларды әзірлейтінін назарға ала отырып, олардың экология және орнықты даму мәселелеріндегі құзыреттілігін қамтамасыз ету маңызды. Бұл жағдайда проблемалар бюрократияның көптігі және қосымша білім алуға уақыттың жетіспеушілігі болуы мүмкін, бұл өз кезегінде олар әзірлейтін бағдарламаларда көрінеді.

Жасыл кәсіптік білім тұрақты дамуға ықпал ететін экономикалық, экологиялық және әлеуметтік аспектілерді қамтуы керек¹⁰⁴. Бұл тұрғыда кәсіптік білім беру мен оқыту үшін төмендегі барлық шартты түрде аталған компоненттерді- жасыл кампустарды, жасыл білім беру мекемелерін тұрақтылық субъектілері ретінде біріктіру маңызды. Қазіргі уақытта Қазақстанда

жасыл білім беру мекемелерін тұрақтылық субъектілері ретінде біріктіру маңызды. Қазіргі уақытта Қазақстанда жасыл студенттік қалашықтар құру идеясы дамып келеді, олардың Миссиясы-факультеттердің өмірінде осындай тәжірибелерді енгізу және көрсету мысалында тұрақты даму қағидаттарын сақтау қажеттілігіне әртүрлі аудиториялардың назарын аудару. Мұндай бағдарлама АҚШ, Ұлыбритания, Дания, Швейцария, Австралия, Атажөвкытай, Жапония және Сингапурда сәтті жүзеге асырылуда. Жасыл студенттік қалашықтарды қалыптастыру-бұл мәдени жобаларды дамыту ғана емес, сонымен қатар эко-принциптер негізінде тұрғын үй алаңынан инфрақұрылымдық шешімдер жасау. "Жасыл" технологиялар бойынша білім беру әртүрлі деңгейлерге-микро деңгейлерге, соның ішінде білім берудің дидактикалық, әдіснамалық және басқа аспектілеріне және оқыту жағдайына қатысты. Келесі деңгей олардың өзара іс-қимылын көздейтін өңірлер, білім беру ұйымдары, оқу орталықтары, оқыту желілері деңгейіндегі институционалдық, ұйымдастырушылық аспектілерді қамтиды. Сонымен қатар, макродеңгейде-кәсіптік білім беру саласындағы саясатты кәсіптік білім беру жүйесімен, кәсіптік білім беру саласындағы зерттеулермен ұштастыру.

Бастауыш және орта білім беруге келетін болсақ, қазіргі уақытта экологиялық іс-шаралармен мектептер әлдеқайда аз қамтылған. Дегенмен, кейбір мектептер керемет нәтижелерге қол жеткізді. Ақмола облысы Арнасай ауылының мектебі экологиялық білім берудің жаңа моделін әзірлеп, енгізді. Онда оқушылар мен оқытушылар мектепте және оның аумағында бар жасыл технологияларды игереді. Қол жеткізілген нәтижелер туралы ақпарат оқушылардың ата-аналары арқылы таратылады. Білім және ғылым министрлігінің бастамасымен мектеп бұл тәжірибені "Назарбаев Зияткерлік мектептері" арасында таратудың бастапқы нүктесі болды. Мектепте 97% тиімділігі бар бірегей отандық пиролиз пеші, жарықдиодты шамдар, күн батареялары мен коллекторлар, сенсорлық крандар мен суды тазарту сүзгілері, үш жылыжай және экологиялық таза көкөністер өсірілетін фотодинамикалық жылыжай бар. Осы технологияларды қолданудың арқасында мектеп аудандық бюджеттен жылына 7,7 мың доллардан астам үнемдейді¹⁰⁵.

¹⁰⁴Ақпараттық портал inform.kz

¹⁰⁵ "G-Global" Ақпараттық Платформасы

2020 жылы БҰҰДБ, экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі мен білім министрлігінің бірлескен жобасы балабақшалардың, мектептер мен университеттердің білім беру бағдарламаларына экологиялық аспектілерді жүйелі енгізуді көздейтін экологиялық білім беру жобасын іске асыруды бастайды.

Талдау көрсеткендей, білім беру бағдарламалары саласындағы PAGE бағдарламасының негізгі орны мемлекеттік қызметшілердің әлеуетін арттыру болуы мүмкін. Бағдарламаның мақсатты аудиториясы мемлекеттік реттеудің барлық бағыттары бойынша Орта басқару құрамын да, жоғары буын басшылығын да қамтуы тиіс. Мұндай тәсіл Қазақстанның ұлттық саясатын барлық деңгейлерде жоспарлау, реттеу және жүзеге асыру кезінде "жасыл" аспектілерді интеграциялауға жәрдемдесетін болады.

6.7. "ЖАСЫЛ" ЖҰМЫС ОРЫНДАРЫ

Бүгінгі таңда жаңартылатын энергия көздері бойынша жоспарланған 86 жобаның 81-і іске асырылды. Тиісінше, бұл құрылыс кезінде 300-ге жуық жұмыс орны құрылғанын білдіреді. Объектілерді пайдалануға бергеннен кейін тек 10-30 тұрақты жөндеуші қалды¹⁰⁶.

Қазақстанда "Жасыл" жұмыс орындары тұжырымдамасы ресми түрде жоқ. "Жасыл экономикаға" тұрақты көшуді қамтамасыз ету үшін Қазақстанға мынадай мәселелерді ескере отырып, тұжырымдамалық схемаларды терең талдау қажет болуы мүмкін:

- "Жасыл" жұмыс орындарының нақты анықтамасы жоқ;
- мониторинг жүйесі жоқ
- "Жасыл" жұмыс орындары;
- "Жасыл" жұмыс орындары бойынша статистиканы жүргізу үшін көрсеткіштер жүйесі жоқ.

Осыған байланысты "Жасыл" жұмыс орындарының әлеуетін жан-жақты бағалау маңызды. Статистиканы жүргізу үшін, оның ішінде өнеркәсіптік кәсіпорындарда арнайы көрсеткіштерді енгізу қажет. Осы мәселе бойынша ұлттық саясатты, сондай-ақ мемлекет тарапынан әдістеме мен талаптарды

әзірлеу қажет.

Халықаралық еңбек ұйымы¹⁰⁷ "Жасыл" жұмыс орындарына мынадай анықтама береді: "Жасыл" жұмыс орындары тұрақты даму және қоршаған ортаны қорғау, Экономикалық даму және әлеуметтік интеграция саласындағы жаһандық сын-қатерлерге жауап беру үшін драйверлер болып табылады. Ұйым мемлекеттік қызметшілер мен бизнесмендерді кәсіпорындарды "көгалдандыруды", жұмыс әдістерін және жалпы еңбек нарығын ілгерілетуге белсенді түрде тартады. Мұндай іс-шаралар жұмысқа орналасу перспективаларын ашады, ресурстарды үнемдеуді жақсартады және төмен көміртекті тұрақты ұлттардың құрылуына ықпал етеді.

Қазақстанда "Жасыл" жұмыс орындарын құру үшін зор әлеует бар. "Жасыл" жұмыс орындарын құру көздері жаңартылатын энергия көздерін енгізу жобалары, экологиялық таза өнімді өндіру (бірақ технологиялық процестер "жасыл емес" болуы мүмкін), экологиялық таза технологиялық процестерге негізделген өндіріс (бірақ өнімдер "жасыл емес" болуы мүмкін), экотуризм, білім беру және т. б.

Осы бағытты дамыту үшін үлкен әлеует "жасыл" технологияларды ілгерілетуге негізделген. Технологиялық тәжірибе алмасу үшін мамандандырылған университеттермен оқыту үшін жұмыспен қамту орталығымен байланысты жасыл технологиялар орталықтарының қызметін кеңейту үшін әзірленіп, қолдау көрсету қажет.

Қазақстанда "жасыл" технологиялардың өнертапқыштары болып табылатын кәсіпкерлердің жаңа сыныбының пайда болуын қадағалау, танымал ету және қолдау қажет.

Page бағдарламасы осы бағытты танымал етуге және кең аудиторияға бағытталған ақпараттық науқандарды іске асыру арқылы Жұмыспен қамту орталықтары мен лайланған технологиялар орталықтары арасында синергия құруға өз үлесін қоса алады.

106 жаңартылатын энергия көздері жөніндегі III халықаралық саммит және XII KAZENERGY Еуразиялық форумы

107 Халықаралық Еңбек Ұйымы (ILO)

7. ҚОРЫТЫНДЫЛАР МЕН ҰСЫНЫСТАР

Табиғи ресурстарды сақтай отырып және көмірқышқыл газы шығарындыларының деңгейін төмендеті отырып, инклюзивті экономикалық өсуге қарай жылжып келе жатқан мұнай өндіруші елдің тұжырымдамасы халықаралық аренада құрмет пен тануды тудырады. "Жасыл экономика" саласындағы өршіл стратегиялық мақсаттар, сондай-ақ EXPO-2017 көрмесінде ұсынылған әсерлі нәтижелер таңдалған саяси бағыттың арқасында мүмкін болды. Экономиканы, әлеуметтік және экологиялық саланы қоса алғанда, дамудың барлық салаларындағы жетістіктерге қарамастан, Қазақстан елдің "жасыл экономикаға" көшуі контекстінде әртүрлі деңгейлерде әлі де сын-тегеуріндер мен кедергілерге тап болып отыр.

Негізгі қиындықтардың ішінде мыналарды атап өту маңызды:

- институционалдық сын-қатер: мемлекеттік және квазимемлекеттік сектордың жеке сектордан басым болуы;
- саяси сынақ: экономикалық және экологиялық саясат арасында әлі де қайшылықтар бар;
- экономикалық сынақ: қолданыстағы Экономикалық даму саясатында экологиялық қауіпсіздікке емес, экономикалық өсуге басымдық беріледі;
- кадрлармен қамтамасыз ету саласындағы шақыру: Білім беру жүйесі әрдайым еңбек нарығында шетелдік оқу орындарының түлектерімен бәсекеге түсе алатын мамандарды даярлауды қамтамасыз ете бермейді;
- әлеуметтік сын-қатер: ескірген өндіріс әдістері аясында халықтың өсуі және сәйкесінше тұтыну қабілеті.

Өзінің мандатына сүйене отырып, PAGE бағдарламасы елдерге "жасыл экономикаға" көшу жолындағы қиындықтарды жеңу үшін техникалық және сараптамалық қолдау алуға мүмкіндік береді. Жүргізілген зерттеу және мүдделі тұлғалардың кең ауқымымен консультациялар сериясы негізінде Қазақстанға осы процесте жәрдемдесудің негізгі бағыттары айқындалды және нақтыланды.

"Жасыл экономика" саласындағы ұлттық заңнаманы жетілдіруге техникалық көмек көрсету.

PAGE мандаты шеңберінде қолжетімді халықаралық сараптама мен тәжірибеге сүйене отырып, бағдарлама Қазақстанға негізгі нормативтік-құқықтық актілерді қайта қарауға және одан әрі жетілдіруге жәрдем көрсете алады.

1. **Төмен көміртекті даму стратегиясы.** Елімізде әртүрлі секторлардағы парниктік газдар шығарындыларын қысқарту саласында ынталандырушы қаржы құралдарын іске асырудың оң тәжірибесі бар екеніне қарамастан, әлемдік тәжірибе осы салада үлкен әлеуеттің бар екендігін көрсетеді. Осы салада жұмыс істейтін институттардың "жасыл" қаржыландыру қызметтерінің портфолиосын кеңейту жоспарлары бар, бірақ "жасыл" жобалардың критерийлері сияқты кейбір механизмдер жоқ. Page бағдарламасы шеңберінде ынталандырудың, оның ішінде фискалдық саясат бойынша қолданылатын қаржы құралдарын кеңейту үшін мүмкіндіктер қаралатын болады.

2. **Экологиялық Кодекс.** Талдау негізінде ТДМ мен Париж келісімінің ережелерін ұлттық заңнамаға одан әрі интеграциялау қажеттілігі анықталды. Page БАҒДАРЛАМАСЫ Экологиялық кодексті ағымдағы қайта қарау шеңберінде осы процеске жәрдемдесуді көрсетеді. Бұдан басқа, Экологиялық кодексті қайта қарау процесінде бағдарлама сарапшылары ШОБ, сауда және өнеркәсіпті одан әрі дамыту, сондай-ақ "жасыл" бизнесті ілгерілету үшін жаңа тауашалар құру үшін сараптамалық көмек көрсетеді.

3. **Тұрақты Даму Мақсаттары.** Жүргізілген зерттеу негізінде орнықты даму саласындағы мақсаттарды ұлттандыру процесін әдіснамалық қамтамасыз ету қажеттігі анықталды ("жасыл экономикаға" (ТДМ планетасы) тікелей байланысты). Page бағдарламасы Қазақстанға осындай көмек көрсету үшін жеткілікті тәжірибе мен білімге ие.

4. **Қалдықтарды басқару.** Қалдықтарды тұрақты басқару Экологиялық Кодекс жобасының жеті басымдығының бірі ретінде анықталды. Сонымен қатар, талдау көрсеткендей, елде қалдықтарды қайта өңдеу саласын дамытудың бірыңғай көзқарасы жоқ, қалдықтар саласында ұлттық көрсеткіштерге қол жеткізу бойынша жүйелі іс-қимылдар жоқ. Қалдықтардың әртүрлі түрлерін басқару көбінесе алдын алу шараларына және/немесе айналмалы экономика тұжырымдамасы (дөңгелек экономика) сияқты кешенді тәсілге емес, қайта өңдеуге баса назар аударатын әртүрлі ұйымдардың міндеттерін қамтиды. Қазіргі уақытта әртүрлі ведомстволар қабылдаған қалдықтарды басқару бойынша көптеген нормативтік құқықтық актілер бар. Сонымен қатар, қалдықтардың пайда болуын азайту шаралары аз ғана дәрежеде жүзеге асырылады және қосымша назар аударуды қажет етеді. Өз мандаты шеңберінде PAGE ведомствоаралық үйлестіру жүйесін (тетігін) құруда және қайталама өнеркәсіпте қалдықтардың түзілу көлемін қысқарту және қалдықтарды кәдеге жарату жөніндегі күш-жігерді жандандыру үшін институционалдық өзара іс-қимыл жасауда техникалық қолдау көрсететін болады. Бұл ұлттық, аймақтық және жергілікті деңгейде айналмалы экономика принциптерін жүзеге асыруға негіз болатын қалдықтарды басқарудың жан-жақты заманауи жүйесін құру арқылы трансформациялық өзгерістерге әкеледі. Page желісінде осы басым бағыттағы іс-шаралар БҰҰ-ның келесі агенттіктері арасында таратылуы мүмкін:
 - » Біріккен Ұлттар Ұйымының Қоршаған ортаны қорғау бағдарламасы (ЮНЕП) - Жаһандық Экологиялық күн тәртібін анықтайтын және Біріккен Ұлттар Ұйымының жүйесі шеңберінде келісілген іске асыруға ықпал ететін жетекші жаһандық экологиялық орган. Дүние жүзіндегі химиялық заттар мен қалдықтарды ұтымды басқарудың негізгі шешімдерін әзірлеу тәжірибесіне сүйене отырып, ЮНЕП қатты тұрмыстық қалдықтарды қамтамасыз ете алады.
 - » Біріккен Ұлттар Ұйымының өнеркәсіптік даму ұйымы (ЮНИДО) - кедейлікті, жалпыға бірдей жаһандануды және экологиялық тұрақтылықты азайту мақсатында өнеркәсіптік дамуға ықпал ететін Біріккен Ұлттар Ұйымының мамандандырылған мекемесі. Инклюзивті және тұрақты өнеркәсіптік дамуды ынталандыру және жеделдету мандаты аясында ЮНИДО өнеркәсіптік қалдықтар мәселелері бойынша сараптамалық білім береді.
 - » Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы (БҰҰДБ) саясатты, көшбасшылық дағдыларды және институционалдық мүмкіндіктерді әзірлеу арқылы елдерге кедейлікті жоюға және теңсіздік пен әлеуметтік оқшаулануды азайтуға көмектесуге бағытталған. БҰҰДБ тәжірибесі, атап айтқанда, қауіпті медициналық қалдықтарды, адам денсаулығы мен қоршаған ортаға зиянды химиялық заттарды басқаруды қамтиды. БҰҰДБ елдерге жаһандық азық-түлік және ауылшаруашылық тауар жүйелері арқылы қалдықтарды, соның ішінде ауылшаруашылық қалдықтарын басқару жүйелерін нығайтуға көмектеседі. БҰҰДБ Тарихи, ауылшаруашылық және медициналық қалдықтарды басқаруға қатысты мәселелерді әзірлеуге қолдау көрсете алады.
5. **"Жасыл" Мемлекеттік сатып алуды енгізу.** Жекелеген элементтердің болуына қарамастан, Қазақстанда тұрақты Мемлекеттік сатып алу әлеуеті толық пайдаланылмайды. Page бағдарламасы мемлекеттік және квазимемлекеттік секторларда "Жасыл" сатып алу қағидаттарын енгізуге жәрдемдеседі.
6. **Жасыл технологиялар.** Халықаралық бағдарламалар мен жобалармен ынтымақтастықта елімізде "жасыл" технологияларды сынақтан өткізу және ілгерілету процесі іске асырылуда. Алайда, бұл процесті әдіснамалық қолдау қажет. Page бағдарламасы стандарттарды әзірлеуге, "жасыл" технологияларды рәсімдеуге, тізілім құруға, "жасыл" технологияларды дамыту үшін қаржы құралдарын әзірлеуге жәрдемдеседі.
7. **Биоалуантүрлілік.** Биоалуантүрлілікті сақтау саясаты саласындағы талдау елде бар екенін көрсетіп, потенциал қуаттылықтарды кеңейту халықаралық

міндеттемелерді орындау, соның ішінде биологиялық әртүрлілік конвенциясы мен Париж келісімі аясында. Page бағдарламасы ойын өсіруді субсидиялау тетіктерін әзірлеуге, ормандарды басқару стандарттарын жаңартуға, табиғи аумақтарды функционалдық аймақтарға бөлу негізінде жерді пайдалану қағидаттарын әзірлеуге және енгізуге жәрдемдеседі.

8. Электр энергиясы. ҚР Үкіметі энергетикалық теңгерімдегі жаңартылатын энергия көздерінің үлесін қамтамасыз ету үшін және тұтастай алғанда экономиканың энергия сыйымдылығын төмендету үшін зор күш-жігер жұмсауда. Дегенмен, электр энергиясы нарығының тиімділігін арттыру энергетика секторындағы шығарындылардың күрт төмендеуіне әкелуі мүмкін болса да, мәселеге тиісті назар аударылмаған. Осы тұрғыда электр энергиясының сауда жүйесін қайта құрылымдау және нарықтың тиімділігін арттыру үшін жаңа технологияларды енгізу мүмкіндігін қарастыру қажет. Page БАҒДАРЛАМАСЫ Қазақстан Үкіметіне электр энергиясы нарығының тиімділігін арттыру мәселелері бойынша консультациялар береді. Консультациялар білімді беруге, мәселені тиісті саяси деңгейге қоюға, сондай-ақ ұлттық сарапшылардың әлеуетін арттыруға бағытталуы мүмкін.

9. Өңірлік даму. Аймақтық теңсіздік халықтың кетуінің негізгі себептерінің бірі болып табылатындығын ескере отырып, қалалық және ауылдық аумақтардың тұрақты дамуы маңызды рөл атқарады. Бағдарлама аумақтарды дамыту тұжырымдамасы мен стратегиясына "жасыл" қағидаттарды енгізу үшін ұсынымдар әзірлеуде елге қолдау көрсетеді.

10. Кадр құрамының әлеуетін арттыру осы бағалау есебі шеңберінде жүргізілген талдау орта және жоғары буын менеджерлерінің құзыреттілігін көрсетеді, инклюзивті Жасыл экономика қағидаттарымен байланысты, Жасыл даму моделінің ауысуын жеделдетеді. Мемлекеттік қызметшілер мен басқа да мүдделі тараптар үшін тақырыптық тренингтер өткізу елдің көшу процесін жеделдету және "жасыл" және тұрақты даму қағидаттарында экономиканы жаңғыртуды қамтамасыз ету үшін тұжырымдаманы іске асыру стратегиясы мен тетіктерін жаңарту жөніндегі негізгі министрліктердің іс-қимылдарын үйлестіру үшін жасыл экономикадағы қолданыстағы білімді жаңартады және жаңа құралдар мен тәсілдерді ұсынады. Халықаралық және Ұлттық мүдделі тараптар арасындағы өзара іс-қимыл мен әріптестікті қолдау жөніндегі өз мандаты шеңберінде PAGE әртүрлі деңгейдегі мемлекеттік қызметшілердің әлеуетін арттыруға көмек көрсете алады.

11. Ақпаратты тарату. "Жасыл экономика" қағидаттарын ілгерілетудегі маңызды бағыттардың бірі науқандар арқылы жұртшылықтың хабардарлығын арттыру, бағдарламаның тиісті іс-шаралары мен нәтижелері туралы ақпарат тарату, сондай-ақ елдің "жасыл экономикаға" көшуін қолдайтын барлық негізгі ойыншылардың күш-жігерін біріктіру болып табылады. Хабардарлықты арттыру және ақпарат тарату PAGE мандатына толық сәйкес келетіндігін ескере отырып, PAGE осы басым салада қолдау көрсете алады.

Осылайша, жүргізілген зерттеулерге және мүдделі тараптармен консультацияларға сүйене отырып, жоғарыда сипатталған page бағдарламасының негізгі бағыттары анықталды. Бағдарламаны іске асыру барысында іс-шаралар мен бағыттарды түзетуге және нақтылауға болады. Жалпы, page Прорамасын іске асыру Қазақстанға жаңа жұмыс орындарын құруда және адамдардың экологиялық технологияларды ілгерілетуде, қаржы ресурстарын қайта бағыттауда және экологиялық тәуекелдер мен кедейлікті төмендетуде дағдыларын дамытуда қолдау көрсетеді. Атап айтқанда, PAGE жұмысы "жасыл" экономиканы дамытудың ұлттық стратегияларын әзірлеу мен жүзеге асыруға және басқарудың біліктілігі мен тиімділігін арттыруға қолайлы жағдайлар жасауға бағытталатын болады.

8. ДЕРЕККӨЗДЕР

1. «Reforming Kazakhstan: Progress, Challenges and Opportunities» OECD-1995
2. "Қазақстанның халқын талдау", ЮНФПА-2019ж.
3. "Энергия тиімділігі туралы заң" -2012 ж.
4. "Атмосфералық ауа сапасы және денсаулық", Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы, 2018 жыл.
5. "Қазақстан Республикасының" жасыл экономика " тұжырымдамасы, Астана қ., 2013 ж.
6. «Қазақстан және оның аймақтарындағы шағын және орта кәсіпкерліктің даму жағдайы туралы есеп», «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры –2017ж.
7. "Қазақстан Республикасының 2017-2018 жылдарға арналған "Жасыл экономикаға" көшуі жөніндегі ұлттық баяндама"
8. "Елді аумақтық-кеңістікте дамытудың 2020 жылға дейінгі болжамды схемасын бекіту туралы", Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 21 шілдедегі № 118 Жарлығы.
9. "Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасы", 2018ж.
10. "ДДҰ-ның бөлшектерге, озон диоксидіне және күкірт диоксидіне қатысты ауа сапасына қатысты ұсыныстары", 2005 ж.
11. "Қазақстанды реформалау Прогресс, сын-тегеуріндер мен мүмкіндіктер", ЭЫДҰ баяндамасы-2018ж.
12. «Сарбаз» - республикалық әскери патриоттық апталық газет, 2019ж.
13. "Қазақстанның экологиялық қызметінің нәтижелілігіне үшінші шолу", UNECE, 2019ж.
14. "Экологиялық кодекс", 2007ж.
15. ҚР биологиялық әртүрлілік туралы 6 шы ұлттық есеп
16. Қазақстанның экологиялық ұйымдарының Қауымдастығы
17. Веб-сайт Германияның халықаралық ынтымақтастық қоғамы (GIZ), 2019 ж.
18. Веб-сайт БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясы (UNECE)
19. Веб-сайт Еуропалық Қайта Құру және Даму Банкі (EBRD), 2019 ж.
20. Веб-сайт Халықаралық Энергетикалық қауымдастық, 2019 ж.
21. Веб-сайт Еуропадағы экономикалық ынтымақтастық ұйымы (OECD), 2019 ж
22. Central Intelligence Agency Веб сайты
23. World Nuclear Association Веб сайты
24. Дүниежүзілік Банктің Веб-сайты, 2019 ж
25. ҚазТрансГаз Веб-сайты, 2019ж.
26. Веб-сайт Жасыл экономика және даму коалициясы G-Global, 2019 ж.
27. Веб-сайт АҚШ Төтенше жағдайлар басқармасы (U s Emergency Information Administration), 2019 ж
28. Вебсайт "Самұрық-ҚАЗЫНА" ұлттық әл-ауқат қоры 2020ж.
29. Агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, 2018 жылғы 12 шілдедегі № 423.
30. ҚР Мемлекеттік энергетикалық тізілімі, 2019ж.
31. "Alina" Компаниялар Тобы
32. ҚР 2015 жылғы 9 ақпандағы №285-VЗРК Заңы. "Мемлекеттік жастар саясаты туралы".
33. Экономикалық Зерттеулер Институты
34. "Climate Action tracker" Интернет журналы 2020ж.
35. "ИнформБюроРК" интернет-ресурсы, 2019ж.
36. Интернет-ресурс "baigenews.kz" - 2019ж.
37. "G-Global" ақпараттық платформасы
38. Ақпараттық-талдау порталы Platon.Asia
39. "Әділет" Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі, 2019 ж.
40. Қазақстан Республикасының қоршаған ортасы туралы ақпараттық бюллетень, "Қазгидромет" РМК, 2019 ж
41. Ақпараттық портал inform.kz
42. Ақпараттық портал zakon.kz, 2019 ж.
43. ҚР Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің Индустриялық даму және өнеркәсіптік қауіпсіздік комитеті
44. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті-2020.
45. Биологиялық әртүрлілік туралы Конвенция

46. ҚР Конституциясы
47. Халықаралық еңбек ұйымы (ILO)
48. Халықаралық жасыл технологиялар және инвестициялық жобалар орталығы
49. ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі
50. ҚР Салық кодексі
51. Энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру саласындағы ұлттық ресурс, 2019 ж.
52. БҰҰ Индустриялық даму жөніндегі (UNIDO)
53. ҚР-дағы БҰҰ даму бағдарламасы (UNDP), 2019 ж.
54. Қазақстанның биоалуантүрлілігін сақтау және орнықты пайдалану тұжырымдамасының жобасы, 2016 ж.
55. "KazWaste" Қалдықтарды Басқарудың Қазақстандық Ассоциациясы "Өзін-Өзі Реттейтін Ұйым
56. Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Орталық коммуникациялар қызметі
57. Еуразиялық экономикалық одақтың статистикасы. Экспресс-ақпарат – 2019ж.
58. "Қазақстан-2050" Стратегиясы
59. "TengriNews" электронды газеті
60. "Власть" электронды газеті
61. "Интерфакс" электронды газеті, 2019ж.
62. "Казахстанская Правда" электронды газеті, 2019ж.
63. "Курсив" электронды газеті, 2019
64. "Forbes" электронды журналы, 2020ж.
65. "InBusiness" электрондық журналы, 2020ж.

Қосымша ақпарат алу үшін PAGE веб-сайтына кіріп, Twitter және Facebook-те бізді қадағалаңыз.

www.un-page.org

twitter.com/PAGEXchange

facebook.com/unepgreeneconomy

